

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE ve DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİNLER TARİHİ BİLİM DALI**

**HRİSTİYAN MİSYON HAREKETLERİ VE
SÖMÜRGEÇİLİK DÖNEMİ**

EMİNE ÖZCAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN:
DOÇ. DR. AHMET ARAS**

KONYA-2023

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	EMİNE ÖZCAN		
	Numarası	18810201120		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	FELSEFE ve DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI DİNLER TARİHİ BİLİM DALI		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
Tezin Adı	HRİSTİYAN MİSYON HAREKETLERİ VE SÖMÜRGEÇİLİK DÖNEMİ			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Emine ÖZCAN

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	EMİNE ÖZCAN		
	Numarası	18810201120		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	FELSEFE ve DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI DİNLER TARİHİ BİLİM DALI		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	DOÇ. DR. AHMET ARAS		
Tezin Adı	HRİSTİYAN MİSYON HAREKETLERİ VE SÖMÜRGEÇİLİK DÖNEMİ			

Sömürgecilik, bir toplumun bir bölgede ortaya koyduğu maddi ve manevi birikimlere yapılan saldırıdır. Sömürülen halkların sosyal, siyasi ve dini hakları kısıtlanmıştır. Tarih, sömürge ülkelerinde yaşayan yerli halkların bir kısmının köleleştirildiğine bir kısmının da feci şekilde katledildiğine tanık olmuştur. İşgalci güçler sömürge ülkelerinde iskân politikası uygulayarak sömürge ülkelerinde yaşayan yerli halkları asimile etmişlerdir. Sömürgecilik tarihi Eski Yunan ve Roma'ya kadar uzanır. Çin, Babürlü Hanedanlığı ve Japonya İmparatorluğu erken dönemlerde sömürgecilik yapmıştır. Müslümanlar ise sömürgecilik faaliyeti yürütmeden yayılma politikası izlemişlerdir. Bu anlayış ile Müslümanların hâkim olduğu topraklar Yeni Çağ'da Asya, Afrika, İber Yarımadası ve Batı Avrupa'ya ulaşmıştır.

Sömürgecilik, XVI. XVII. ve XVIII. yüzyıllarda çok ileri boyutlara ulaşmıştır. Bu dönemde özellikle Katolik ve Protestan devletler, keşif ve sömürgecilik yoluyla Hristiyanlığı yaymışlardır. Kâşifler misyoner gruplarla birlikte hareket etmişlerdir. XVI. XVII. ve XVIII. yüzyıllarda Fransiskanlar, Dominikenler ve Cizvitler sömürge bölgelerinde misyonerlik yapmışlardır. Bu gruplar Katolik sömürgeci devletlerden olan Fransa, İspanya ve Portekiz'in sömürgelerinde görev yapmışlardır. Yine bu yüzyıllarda Protestan sömürgeci devletlerden İngiltere ve Hollanda'nın sömürge bölgelerinde Protestanlığı yaymak için teşkilatlar kurulmuştur.

Fransiskanlar, Dominikenler, Cizvitler ve Protestan misyoner gruplar gittikleri sömürge ve misyon ülkelerinde eğitim kurumları, kilise ve şapeller açmışlardır. Sömürgecilğe ve misyonerliğe maruz kalan yerli halkların farklı tutumları olmuştur. Dinlerini değiştiren yerliler olduğu gibi dinlerini değiştirmeyen yerliler de olmuştur. Bazı yerliler ise Hristiyanlığı kendi dinleriyle sentezleyerek kabul etmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sömürge, Misyonerlik, Katolik, Protestan, Fransiskanlar, Cizvitler, Dominikenler.

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

ABSTRACT

Author's	Name and Surname	EMİNE ÖZCAN		
	Student Number	18810201120		
	Department	DEPARTMENT OF PHILOSOPHY AND RELIGIOUS SCIENCES HISTORY OF RELIGIONS		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	X	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	DOÇ. DR. AHMET ARAS		
Title of the Thesis/Dissertation	CHRİSTIAN MISSION MOVEMENTS AND THE COLONIAL ERA			

Colonialism is an attack on the material and moral accumulations of a society in a region. The social, political and religious rights of the exploited peoples were restricted. History has witnessed that some of the indigenous peoples living in colonial countries were enslaved and some were brutally murdered. The occupying powers assimilated the indigenous peoples living in the colonial countries by applying a settlement policy in the colonial countries. Colonial history goes back to Ancient Greece and Rome. China, the Mughal Dynasty, and the Empire of Japan were early colonizers. Muslims, on the other hand, followed a policy of expansion without carrying out colonial activities. With this understanding, the lands dominated by Muslims reached Asia, Africa, the Iberian Peninsula and Western Europe in the New Age.

Colonialism, XVI. XVII. and XVIII. It has grown to a very advanced level over the centuries. During this period, especially Catholic and Protestant states spread Christianity through exploration and colonialism. Explorers acted together with missionary groups. XVI. XVII. and XVIII. In the centuries, Franciscans, Dominicans, and Jesuits served as missionaries in colonial areas. These groups served in the colonies of the Catholic colonial states of France, Spain and Portugal. Again in these centuries, organizations were established to spread Protestantism in the colonial regions of England and the Netherlands, which are among the Protestant colonial states.

Franciscans, Dominicans, Jesuits and Protestant missionary groups opened educational institutions, churches and chapels in the colonial and mission countries they went to. Indigenous peoples exposed to colonialism and missionary attitudes have had different attitudes. There have been natives who have changed their religion, and there have also been natives who did not change their religion. Some natives adopted Christianity by synthesizing it with their own religion.

Keywords: Colonialism, Mission, Catholic, Protestant, Franciscans, Jesuits, Dominicans.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT	v
KISALTMALAR	viii
ÖNSÖZ	ix
GİRİŞ	1
1. Araştırmanın Amacı ve Önemi	1
2. Araştırmanın Yöntemi	1
3. Araştırmanın Sınırlandırılması	1
4. Araştırmanın Kaynakları	2

BİRİNCİ BÖLÜM SÖMÜRGEÇİLİK KAVRAMI VE SÖMÜRGEÇİLİK MİSYONERLİK İLİŞKİSİ

1.1. Sömürgecilik Kavramının Anlamı	4
1.2. Sömürgecilik Tarihi	7
1.3. Misyon ve Misyonerlik Kavramları	11
1.3.1. Katolikler ve Misyonerlik	16
1.3.2. Protestanlar ve Misyonerlik	20
1.4. Sömürgecilik ve Hristiyan Misyonerlik İlişkisi	27

İKİNCİ BÖLÜM XVI. XVII. VE XVIII. YÜZYILLARDA SÖMÜRGEÇİLİK VE MİSYON

2.1. Katolik Sömürgecilik ve Misyon	29
2.1.1. Portekiz	29
2.1.2. İspanya	34
2.1.3. Fransa	39
2.2. Protestan Sömürgecilik ve Misyon	44
2.2.1. İngiltere	44
2.2.2. Hollanda	48

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM SÖMÜRGE ÜLKELERİNDE MİSYONERLİK FAALİYETİ YAPAN GRUPLAR

3.1. Katolik Misyoner Gruplar	52
3.1.1. Fransiskanlar	54
3.1.2. Cizvitler	70

3.1.3. Dominikenler	73
SONUÇ	76
HARİTA Ve RESİMLER	81
KAYNAKÇA	85

KISALTMALAR

- a.g.e.** : adı geçen eser
- a.g.k.** : Adı geçen kaynak
- a.g.m.** : Adı geçen makale
- a.g.md.** : Adı geçen madde
- bk.** : Bakınız
- c.** : Cilt
- çev.** : Çeviren
- DİA** : Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
- DİB** : Diyanet İşleri Başkanlığı
- ed.** : Editör
- M.Ö.** : Milâttan Önce
- M.S.** : Milâttan Sonra
- R.M.** : Redemptoris Missio
- s.** : Sayfa
- ss.** : Sayfa aralığı / Sayfa Sayıları
- sy.** : Sayı
- vd. /vb.** : Ve diğerleri / Ve benzeri
- Yay.** : Yayınları / Yayınevi
- yy.** : Yüzyıl

ÖNSÖZ

Sömürgecilik, genel tarih ve Dinler Tarihi içinde izleri ve etkileri sürmekte olan bir konudur. Bununla birlikte sömürgecilik daha çok ekonomik ve siyasi nedenleriyle ele alınan bir konu olmuştur. Sömürgeciliği saydığımız bu nedenlerden tamamen ayrı tutamayacağımız kabul edilen bir gerçekliktir. Fakat biz bu konuyu Hristiyan misyonerliği kapsamında ele alarak sömürgeciliğin önemli sebeplerinden biri olan “dini boyut” yönüne dikkat çekmek istedik.

Bu çalışma ile sömürgecilik ve Hristiyan misyonerliği ana ekseninde XVI., XVII., ve XVIII. yüzyıllarda sömürgecilik yapan devletlerden Portekiz, İspanya, İngiltere ve Hollanda'nın misyonerlerle olan ilişkileri ile misyonerlik faaliyetlerini ulaşılabildiğimiz kaynaklar ışığında ortaya koymayı amaçlamaktayız.

Çalışmamız giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde araştırmanın amacından, öneminden, yönteminden, sınırlarından ve kaynaklarından bahsettik. İlk bölümde sömürgecilik ve misyonerlik kavramları ve bu kavramların birbiriyle olan ilişkisini ele aldık. İkinci bölümde Katolik ve Protestan sömürgeci devletlerin sömürge ülkelerindeki misyonerlik faaliyetlerini anlattık. Üçüncü bölümde sömürge ülkelerinde misyonerlik yapan Katolik misyoner tarikatlarından Fransiskanlar, Dominikenler ve Cizvitler'i ele aldık. Bu tarikatların sömürge ülkelerindeki temel eğitim metotlarına ve yerlilerle olan ilişkilerine örnekler verdik.

Çalışmamda bana danışmanlık yapan, bilgi ve tecrübelerini benden esirgemeyen saygıdeğer hocam Doç. Dr. Ahmet Aras'a ve ders dönemimde bana ışık tutan tüm hocalarıma teşekkürü bir borç bilirim.

EMİNE ÖZCAN

KONYA-2023

GİRİŞ

1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Sömürgecilik kavramına Dinler Tarihi kitapları içinde pek rastlamayız. Sömürgecilik Tarihi kitaplarında da sömürgeciliğin dini sebepleri hakkında sadece kısa bilgiler verilmekle yetinilir. Oysa sömürgecilik gerek sebepleri açısından gerek uygulanış yönüyle özellikle Hristiyanlığın yayılışını önemli ölçüde etkilemiştir. Hem Katolikler hem de Protestanlar tarafından sistemli bir şekilde uygulanan misyonerlik, sömürgecilik faaliyetleriyle birlikte güçlenmiş ve kendine daha otoriter bir zemin bulmuştur. Hristiyanlığın, XVI. XVII. ve XVIII. yüzyıllarda Asya'da, Avrupa'da ve Latin Amerika'daki hızlı yayılışı bu dönemdeki sömürgecilik faaliyetleriyle doğrudan ilişkilidir. Çalışmamız sömürgeciliğin bir metot gibi kullanılarak misyoner faaliyetler için nasıl zemin oluşturduğunu ve sömürgeci-misyoner iş birliğinin faaliyet coğrafyasını aktarmaya çalıştığı için önemli bir çalışmadır.

2. Araştırmanın Yöntemi

Araştırma konusu hakkında literatür taraması yapılarak mevcut kaynaklar belirlenmiştir. Ulaşılan kaynaklar tez içinde kullanılacak yerlere göre tasnif edilerek yazılmaya hazırlanmıştır. Kaynaklardaki verilerin doğruluğunu teyit etmek amacıyla söz konusu veriler birden fazla kaynak ile karşılaştırılmıştır.

Araştırma konusunda kaynak taraması yapılırken, İslâm Araştırmaları Merkezi'nden, Ulusal Tez Merkezi'nden, çeşitli kütüphanelerden, online kütüphanelerden, tarih kitaplarından faydalanılmıştır. Ulaşılan veriler inceleme yöntemi kullanılarak yazıya aktarılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bilgiler analiz edilerek sunulmuştur. Konular objektif bir bakış açısıyla sunulmaya çalışılmıştır.

3. Araştırmanın Sınırlandırılması

İlk bölümde sömürgecilik kavramı ve sömürgecilik tarihi hakkında kısa bilgiler verdik. Katolikler ve Protestanlar açısından misyonerliği genel

hatlarıyla inceledik. Ortodokslukta Katoliklik ve Protestanlıktaki gibi bir misyonerlik anlayışı ve çalışması olmadığı için Ortodoks mezhebini konuya dahil etmedik. Bu bölümde son olarak kısaca sömürgecilik ve misyonerlik ilişkisine değindik.

Konumuzu XVI., XVII. ve XVIII. yüzyıllar ile sınırlandırdık. İkinci bölümde bu dönemde Katolik devletlerden Fransa, Portekiz ve İspanya'nın Protestan devletlerden ise İngiltere ve Hollanda'nın sömürgecilik ve misyonerlik faaliyetlerine değindik.

İkinci bölümde adları çokça geçen Fransiskanerler, Dominikenler ve Cizvitler ile Protestan misyonerliği konusu ve Protestan sömürgeciliği konusunu ele alırken yer verdiğimiz Protestan misyoner grupların sömürge ülkelerindeki bahsi geçen dönemi kapsayan faaliyetlerinin her biri ayrı bir tez konusu olabilecek niteliktedir. Bu yüzden üçüncü bölümde en azından sömürge bölgesinde görev yapan misyonerlerin hedeflerini, günlük rutinlerini, kurdukları sömürge-misyon sistemlerini genel hatlarıyla yansıtmak amacıyla sadece Fransiskanerlerin, Cizvitlerin ve Dominikenlerin bazı uygulamalarına değindik.

4. Araştırmanın Kaynakları

Tezimiz sömürgecilik tarihi ile doğrudan ilgili olduğu için çevirisini Muna Cedden'in yaptığı Marc Ferro'ya ait "Fetihlerden Bağımsızlık Hareketlerine Sömürgecilik Tarihi, 13. Yüzyıl-20. Yüzyıl" kitabı, Halim İnal tarafından çevrilen Raimondo Luraghi'nin "Sömürgecilik Tarihi" kitabı, Gülay Güngör'ün "Sömürgenler 1 İngiliz Sömürgeciliği" ve "Sömürgenler 2 Portekiz-İspanya-Hollanda-Fransa-Almanya-İtalya-Belçika-Sömürgeciliği" kitapları başvurduğumuz önemli kitaplar arasındadır.

"Encyclopedia of Western Colonialism Since 1450" adlı ansiklopedik kitap faydalandığımız kaynaklar arasında yer almaktadır. Stephen Neill'in "Colonialism and Christian Missions", Charles Henry Robinson'un "History of Christian Missions", yazarları Klaus Koschorke, Frieder Ludwig, Mariano

Delgado olan “ A History Of Christianity in Asia, Africa, And Latin America” isimli kitap çalışmamıza önemli katkılar sağlamıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

SÖMÜRGEÇİLİK KAVRAMI VE SÖMÜRGEÇİLİK MİSYONERLİK İLİŞKİSİ

1.1. Sömürgecilik Kavramının Anlamı

Sömürgecilik kavramı hakkında yapılan tanımlar genel olarak benzerlik taşımakla birlikte bazı farklılıklar da mevcuttur. Çünkü sömürgeciliğin tanımında birçok unsura yer verilebilir ve sömürgecilik kapsam olarak farklı boyutlarda ele alınabilir. Örneğin tarihsel boyutu, nedenleri ve çeşitleriyle açıklanabilir ya da sömürgecilikle ilişkili kavramlar üzerinden tanımlanabilir.

Sömürgecilik ekonomik, siyasi, coğrafi ve kültürel olarak dört anlama sahiptir. Ekonomik sömürgecilik, bir ülkenin maddi çıkarlar için sömürgeleştirilmesidir. Fransa'nın nükleer reaktörleri için kullandığı uranyumun %30'unu Nijer'den çıkarması ekonomik sömürgeciliğe örnektir. Siyasi sömürgecilik, bir devletin yabancı bir devleti siyaseten yönetmesidir. İngilizlerin Yeni Zelanda ve Avustralya'da uyguladığı yönetim şekli siyasi sömürgeciliğe örnektir. Coğrafi sömürgecilik, bir devletin zayıf gördüğü bir devletin topraklarını işgal etmesidir. Fransızların Cezayir'i, Rusların Kırım'ı işgal etmesi bu duruma örnektir. Kültürel sömürgecilik, güçlü devletlerin güçsüz devletlere kendi kültürünü aşılama politikasıdır.¹

Uygulanış şekilleri itibariyle sömürgecilik; tam sömürge, yarı sömürge ve özerk/yarı bağımsız sömürge olarak üçe ayrılır. Bir yerin askeri kuvvet yolu ile alınarak kaynaklarının sömürülmesi anlamına gelen tam sömürgecilik, sömürgecilik çeşitleri içinde en çok uygulananıdır. Örnek olarak İngilizlerin Hindistan'ı sömürmesi, Fransızların Cezayir'i sömürmesi ve İspanya'nın Güney Amerika'daki sömürgeleri verilebilir. Diğer adı mandaterlik olan yarı sömürgecilik, sömürge bölgesinin bir temsilci tarafından idare edilmesidir. İngilizlerin Yeni Zelanda ve Avustralya'da uyguladığı yönetim şekli örnek

---

¹ İsmail Aydoğan, Mutlu Sadık Fidan, *Afrika'da Sömürgecilik ve Eğitim*, Hece Yay., c.1, Ankara, 2022, s.26

verilebilir. Sonuncusu özerk/bağımsız devletler kurarak yapılan sömürgeciliktir.²

Daha toplu bir tanımla sömürgecilik, Antik Çağlar'dan günümüze kadar pratikte değişiklik göstermekle birlikte, “*bir devletin kendi sınırları dışında kalan genelde denizaşırı toprakları askeri müdahale başta olmak üzere çeşitli yollarla ele geçirmesi ve orada hâkimiyet kurup yerli toplumlar üzerinde siyasi, iktisadi ve kültürel alanlarda üstünlük sağlayarak bunların her türlü imkânlarını kendi menfaati için yağmalaması*” şeklinde tarif edilmiştir.³ Örneğin toprağın kullanılması sömürgeci gücün denetiminde yapılır. Sömürge bölgesine dışarıdan getirilen insanlar yerleştirilir.⁴

Sömürgeciliğin göç ve iskân yönüne yer veren tanımlarda “*colonia*” (koloni) ve “*colonialism*” (kolonyalizm) gibi kavramlar karşımıza çıkmaktadır. Koloni terimi Latincedeki *colonus* kelimesini karşılar ve çiftçi demektir. Bu anlam sömürge ülkesindeki yerleşimcinin kalıcı olduğuna işaret eder. Bu insanlar aynı zamanda ana vatanlarındaki siyasi güçler tarafından yönetilmektedir.⁵

Ania Loomba, kolonyalizmi “*başka insanların toprakları ve mallarının fethedilmesi ve denetlenmesi*” olarak tanımlar. Çünkü koloni kurulan yerler kâşifler ve sonradan gelenler için “yeni topraklar” olarak kabul edilse de meskûn yerlerdi. Böylelikle koloni kurmak, mevcut halka karşı oluşturulmaya başlanan yeni düzen hareketi anlamına geliyordu. Bu hareket isyanlara, savaflara ve katliamlara yol açmıştır.⁶

İngiliz Kralı I. James döneminde koloni kavramını ifade etmek ve sömürgecilerin elinde olan verimli toprakları belirtmek için plantasyon kavramı kullanılmıştır. Plantasyonlarda nasıl tarım yapılacağı 1610'da İngiltere'de basılan “Kurallar Kitabı”nda anlatılmıştır. İngilizler; Hindistan,

² İsmail Aydoğan, Mutlu Sadık Fidan, *a.g.e.*, ss.26-27

³ Ahmet Kavas, “Sömürgecilik”, *DİA*, c.37, İstanbul, 2009, s. 394

⁴ Marc Ferro, *Fetihlerden Bağımsızlık Hareketlerine Sömürgecilik Tarihi 13. Yüzyıl-20. Yüzyıl*, çev. Muna Cedden, İmge Kitabevi Yay., Ankara, 2002, s.19

⁵ İsmail Aydoğan, Mutlu Sadık Fidan, *a.g.e.*, s.23

⁶ Ania Loomba, *Kolonyalizm Postkolonyalizm*, çev., Mehmet Küçük, Ayrıntı Yay., İstanbul, 2000, s.19

İrlanda, Kuzey Amerika ve Karayip Adalarında tarım plantasyonları kurmuşlardır.⁷

Koloni kavramının başka anlamları da vardır. XIV. yüzyılda Fransızca'da sömürge kavramı “*colonnie*” olarak ifade edilmiştir. 1769'da “*colonisation*” sömürgeleştirme anlamında, 1776'da “*colonial*” sömürgeci anlamında ve 1790'da “*coloniser*” sömürgeleştirmek anlamında, 1835'te “*colonisateur*” sömüren anlamında, 1835'te “*colonisable*” sömürülebilir anlamında yazı dilinde kullanılmıştır.⁸

Sömürgecilik kavramıyla ilişkili kavramlardan biri de emperyalizmdir. Emperyalizm kelimesinin kökü Latince'de komuta etmek ve emretmek anlamına gelen *imperium* kelimesidir. Bu anlamıyla emperyalizm, bir ülkenin başka bir ülke üzerinde söz sahibi olmasıdır. Görüldüğü üzere emperyalizm kelimesinde kolonyalizmde olduğu gibi bir yerleşme anlamı söz konusu değildir.⁹ Bu durum kavrama adeta daha meşru bir görünüm kazandırmaktadır. Oysa kolonyalizm kavramında yok edilen, asimile edilen halkların ifadesi vardır. Batı dünyası günümüze gelene kadar sömürgecilik kavramının barındırdığı bu kötü çağrışımlar nedeniyle “*colonialism*” kelimesi yerine daha çok “*emperyalizm*” kelimesini kullanmıştır.¹⁰

Yeni Kolonyalizm kavramı, “*Yeni- sömürgecilik*” (*neo-colonialism*) kavramı, *siyasal bağımsızlığa sahip olmasına rağmen dolaylı yöntemlerle emperyalizmin, bağımlılığın ve gizli sömürgeciliğin hâlâ sürmekte olduğu görüşünü içermektedir.*“ Bu sistemde sömürülenler ekonomik ve kültürel bağımsızlıklarını kazanamamışlardır.¹¹

⁷ Gülay Güngör, *Sömürgenler 1 İngiliz Sömürgeciliği*, 1. Basım, Cinius Yay., İstanbul, 2019, s.14

⁸ Ahmet Arıkan vd., *Sömürgecilik Tarihi (Avrupa- Amerika)*, T.C. Anadolu Üniversitesi Yay., No:3770, Eskişehir, 2018, s.49

⁹ İsmail Aydoğan, Mutlu Sadık Fidan, *a.g.e.*, s.23

¹⁰ Stephen Neill, *Colonialism and Christian Missions*, <https://archive.org/details/colonialismchris00neil/page/11/mode/1up?view=theater>(13.02.2023), s.11

¹¹ Deniz Altınbaş, “*İnsanlığa Karşı Suçlar ve Yeni- Sömürgecilik*”, dergipark.org.tr/tr/download/article-file/701017(13.02.2023), ss.34-39

Gülay Güngör'ün kitabında belirttiğine göre, sömürgeleştirilmiş halklar “bağlı halklar” olarak tabir edilmiştir. Sömürenin ana vatani “metropol ülke” sömürülen ülke ise “uydu ülke” olarak tarif edilmiştir. Sömürgecinin çıkarları uğruna yağma ve talan yaparak dehşet saçması “vetiko” kavramıyla ifade edilmiştir. Sömürgecinin sömürdüğü toplumlari kendilerine ve çevrelerine karşı duyarsızlaştırması “apatiye sevkeme” şeklinde açıklanmıştır.¹²

1.2. Sömürgecilik Tarihi

Sömürgecilik, Avrupa ile özdeşleşmiş bir kavram olmasına rağmen sömürgecilik tarihi Eski Yunan ve Romalılara kadar uzanır. Ferro'ya göre Akdeniz kıyılarını, Kara Afrika'nın ve Batı Asya'nın bir bölümünü fetheden Arapların ve Türklerin de benzer hareketleri olmuştur. Hindistan, miladi ilk yıllarda Seylan'ı, Çin-Hindi Yarımadası'nın bir bölümünü ve Güney Çin Denizi'nde bulunan Sunda Takımadaları'nı sömürgeleştirmiştir. Çinliler XV. yüzyılda Afrika'nın doğu kıyılarında keşifler yapmış ve Tibet'i sömürgeleştirmişlerdir. Japonlar, Ruslar'ın Sakalin'e, Fransızlar'ın Kanada'ya gelişinden önce, Yeso'yu fethetmiş ve sömürgeleştirmişlerdir.¹³

İlk sömürgeciler arasında zikredilen Fenikeliler ve Yunanlılar M.Ö. ilk bin yılda Afrika'nın Akdeniz kıyılarında koloniler kurmuşlardır. Fenikeliler M.Ö. 814 yılında Kartaca kolonisini kurmuştur. Yunanlılara ait ilk koloni ise milattan önce VII. yüzyılda Kyrenika'da kurulmuştur. Yunanlılar ve Kartacalılar kolonilerinin hâkimiyetini korumak için asırlarca birbirleriyle savaşmışlardır. Kartacalılar, M.Ö. 300'lerde Yunanlılara karşı zafer kazanmış fakat bu kez de Romalılarla savaşmak zorunda kalmışlardır. Kartacalılar, Romalılarla yaptıkları III. Pön Savaşı'nı (M.Ö. 146) kaybetmişlerdir. Savaşın kazanılmasından sonra Romalılar Kuzey Afrika kıyılarında yirmiye yakın koloni kurmuşlardır. Roma İmparatorluğu'nun ikiye bölünmesinin ardından Kuzey Afrika'daki koloniler Doğu ve Batı Bizans arasında paylaşılmıştır. Batı

¹² Gülay Güngör, *a.g.e.*, ss.14-15

¹³ Ferro, *a.g.e.*, s.13

Roma'ya ait olan yerler V. yüzyılda Vandallar tarafından VI. yüzyılda ise Bizans İmparatorluğu tarafından işgal edilmiştir.¹⁴

Helenler, Büyük İskender zamanında Himalayalar ve Ganj'a kadar yayılmışlardır. “*Roma İmparatorluğu İskoçya'dan Suriye'ye, İspanya'dan Karadeniz'e kadar uzanan sınırlara ulaşmıştır.*” Haçlılar kutsal kabul ettikleri toprakları korumak için Orta Doğu'ya girerek Kıbrıs ve Doğu Akdeniz'i kontrol altına almışlardır. Venedikliler Adriyatik'te hüküm sürerken; Vikingler, Britanya, Normandiya, Rusya ve Sicilya'ya giderek koloniler kurmuşlardır.¹⁵

M.S. IX. yüzyıla kadar Müslümanlar, Hristiyan topraklarının önemli bir kısmını kendi topraklarına katarak sınırlarını genişletmişlerdir. Bu dönemde Hristiyanlar, Hristiyanlaştırma faaliyetleri için yönlerini Kuzey Avrupa ve Rusya'ya çevirmişlerdir. Bu bölgelerdeki Hristiyanlaştırma faaliyetleri XIV. yüzyılın ortalarına kadar sürmüştür. Hristiyanlık, Bizans İmparatorluğu'nun dağılmasından coğrafi keşiflere kadar geçen süre zarfında çok fazla yayılma imkânı bulamamıştır.¹⁶

İstanbul'un fethinin ardından Cenevizliler 1455 yılında Enez, İmroz, Limni ve Semadirek'ten çıkarılmışlardır. Bu dönemde Akdeniz ve Karadeniz Müslümanların kontrolüne geçmiştir. Venedikliler hem Hindistan Yolu aracılığıyla hem de Osmanlı Devleti'nin hâkimiyeti dışında kalan İskenderiye üzerinden ticari faaliyetlerini yürütmüşlerdir. Venediklilerin ticari üstünlüğü hem Cenevizlileri hem de Portekiz'i rahatsız etmiştir. Cenevizliler kendilerine bir ticaret yolu aramışlardır. Bu ortamda Portekizliler yeni bir Hindistan Yolu bulmak istemişlerdir. Bu sebeple Afrika sahillerini güney yönünde takip ederek seyahat etmişlerdir. 1456 yılında Antoniotto Osodimare, Gine Körfezi'ne ulaşmıştır. 1460 yılında Da Noli, Yeşilburun Adaları'nı ele geçirmiştir.

¹⁴ Davut Dursun, “Afrika”, *DİA*, c.I, İstanbul, 1988, s.418

¹⁵ Robert Aldrich, *Emperyal Çağ*, çev. Nurettin Elhüseyni, Oğlak Yay., İstanbul, 2008, ss.7-8

¹⁶ Ahmet Arıkan vd., *Sömürgecilik Tarihi (Afrika-Asya)*, T.C. Anadolu Üniversitesi Yay., No:3120, Eskişehir, 2014, s.72

Portekiz'in Afrika ve Hindistan'daki bu varlığı Papa tarafından onaylanmıştır.¹⁷

Portekizli kâşif Péro de Covilhâ, 1487'de Kızıldeniz'den yola çıkmış önce Hindistan'a ardından Afrika'nın doğu kıyısına, günümüzde Mozambik'te yer alan Sofala'ya kadar ilerlemiştir. 1488'de Bartolomeu Dias, Ümit Burnu'nu fark etmeden Hint Okyanusu'na girmiştir. 1498'de Vasco da Gama Kerala'daki Kalikut Limanı'na ulaşmıştır.¹⁸

Portekiz'in ardından İspanya da keşifler yapmaya başlamıştır. İspanya için bu konuda önderlik eden isim Cenevizli bir dokuma ustasının oğlu olan Kristof Kolomb'dur. Kolomb, İspanya adına seferler yapmaya başlamadan önce 1476 yılında Cenevizli tacirlerle bir yolculuğa çıkmıştır. Yolculuk yaptıkları gemi Fransız ve Portekizliler tarafından saldırıya uğramıştır. Bu saldırıdan kurtulmayı başaran Kolomb, Cenevizli tüccarlarla bir kez daha seyahat ederek İzlanda'ya kadar gitmiştir. Daha sonra Lizbon'a giderek orada haritacılık üzerine eğitim almıştır. Kolomb, Portekiz adına Hindistan'a sefer düzenlemek istemiş fakat geri çevrilmiştir. Bunun üzerine Kolomb, 1485 yılında İspanya'daki Palos Limanına gelerek İspanya Krallığından seyahat izni istemiştir. Birkaç kez reddedilmiş olsa da sonunda kendisine bir anlaşma çerçevesinde izin verilmiştir. Bu anlaşmaya göre Kolomb keşfedilecek bütün ada ve kıtaların amiralliğine atanmıştır. Bu unvanlarının çocuklarına miras kalması da onaylanmıştır. Bununla birlikte keşfedilecek yerlerin Kral naipliğine ve valiliğine atanmıştır. Keşfedilecek yerlerde bulunacak değerli madenlerin onda birinin Kolomb'a ait olması kararlaştırılmıştır. İlk filo 3 Ağustos 1492 yılında Kanarya Adaları'na doğru yola çıkmıştır.¹⁹

Bir yandan Yeni Dünya'ya açılan İspanya bir yandan da Akdeniz'i kontrol altına almaya çalışmıştır. İspanya Kralı V. Karl, Akdeniz havzasını kontrol altına almak amacıyla Fas ve bugünkü Libya'nın başkenti Trablusgarp'ı ele geçirerek burada yaşayan Müslümanların varlığına son

¹⁷ Raimondo Luraghi, *Sömürgecilik Tarihi*, çev. Halim İnal, E Yay., İstanbul, 2000, s.28-31

¹⁸ Jeremy Black, *Kısa Portekiz Tarihi*, çev. Berna Asuman Uzun, Say Yay., İstanbul, 2021, ss.64-65

¹⁹ Luraghi, *a.g.e.*, ss.32-42

vermiştir. Portekiz benzer bir hareketle Hint Okyanusu kıyılarında ve Kızıldeniz etrafında var olan kırka yakın Müslüman şehir devletini yok etmiştir. Dönemin iki güçlü İslâm devletinden biri olan Memlükler, Portekizliler'i engelleyememişlerdir. Osmanlı Devleti, 1516 yılından 1574 yılında Tunus'un Osmanlı'ya katılmasına kadar Kuzey Afrika'nın İspanya sömürgesi olmasını engellemiştir. 1517 yılında Yavuz Sultan Selim Memlükler'e son vermiştir. Yavuz Sultan Selim'in görevlendirdiği bir donanma Portekiz donanmasını Kızıldeniz'den Hint Okyanusu'na püskürtmüştür. Burada Pîrî Reis'in komutanlığında Hint Kaptanlığı ismiyle bir deniz kuvveti kurulmuştur. Bu kuvvet, Doğu Afrika sahillerindeki Müslümanlara ait yönetimleri Portekiz istilâsından kurtarmış ve bir süre sömürgeleştirilmelerine engel olmuştur.²⁰

XVI. yüzyıla gelindiğinde İspanya, Filipinler'i sömürgeleştirerek batı yarım küredeki en güçlü sömürge imparatorluğu haline gelmiştir. Buna karşılık Portekiz, Afrika kıyılarında, Goa, Sri Lanka, Malakka, Makao ve Asya'da sömürgecilik faaliyetleri yürütmüş, Brezilya'yı sömürgeleştirmiştir. XVII. yüzyılın başlarında Osmanlı Devleti'nin hâkimiyeti Avrupa'nın neredeyse üçte birine ve Akdeniz kıyılarının önemli bir kısmına ulaşmıştır. Osmanlılar, Hint Okyanusu'ndaki ticaret güzergâhlarının kontrolünü eline alan Portekiz ile mücadele etmiş; Hint Okyanusu üzerinden Afrika kıyılarına ticaret gemileri göndermiştir. XVII. ve XVIII. yüzyıllarda, sömürge imparatorlukları hızla büyümüştür. Mançu Qing hanedanı zamanında Çin; Tibet ve Orta Asya'da hâkimiyetini geniş bir alana yaymıştır. Kore, Vietnam ve Burma'da egemenlik kurmuştur. Ruslar, Kuzey Asya'da ilerleyerek Sibiryayı sınırlarına dâhil etmişlerdir. İngiltere, Fransa, İsveç ve Hollanda 1620'li ve 1630'lu yıllarda Karayipler'de ve Kuzey Amerika kıyılarında sömürgeler kurmuştur. Hollanda İspanya'dan bağımsızlığını kazandıktan sonra Güney Afrika ve Güney Asya'da sömürge bölgeleri oluşturmuştur. Daha sonra Portekiz'e meydan okuyarak Malakka ve Cava'nın bazı bölgelerini almıştır. Hollandalılar böylece Hint Okyanusu'nda önemli bir güç haline gelmişlerdir. Hollanda, 1650'li

---

²⁰ Kavas, *a.g.md.*, s.395

yıllarda İsveç'in sömürgelerini de ele geçirmiştir. 1660'lı yıllarda İngiltere, New Amsterdam'ı ve Hollanda'nın başka sömürgelerini ele geçirmiş ve bu bölgeye New York adını vermiştir. Fransızlar, 1699'da Louisiana'yı kurmuşlardır. XVIII. yüzyılın ikinci yarısında Fransa'nın sömürge topraklarının çoğu İngilizlerin eline geçmiştir.²¹

1.3. Misyon ve Misyonerlik Kavramları

“Latince missio teriminden gelmekte olan “misyon”, sözlük anlamı itibariyle görev, yetki, bundan türetilmiş olan misyoner terimi ise “görevli olan kişi” anlamlarına gelmektedir. Ancak Hristiyan geleneğinde misyoner ifadesi, bir kavram olarak, resmi kilise teşkilatı ya da herhangi bir Hristiyan cemaat tarafından Hristiyan mesajını ve dinini yaymak amacıyla özel olarak yetiştirilen ve bu çerçevede özellikle Hristiyanlık dışı toplumlarda görevlendirilen kişi anlamına gelmektedir.”²²

Misyon ve misyoner kelimeleri bazı kaynaklara göre Hristiyanlık dışı dinler için de kullanılmaktadır. Misyon ve misyoner kelimeleri bu kapsamda ele alındığında, bireysel olarak veya sistemli bir şekilde bir araya gelmiş gruplar halinde kendi inançlarını yabancılar arasında yaymaya çalışan kişileri ifade eder. Bu şekilde tanımlandığında kendini bir ideolojiye adayan ve bu ideolojiyi yaymaya çalışan her birey misyoner olarak adlandırılabilir.²³

Bu tanımlara göre misyon kelimesinin özel ve genel olmak üzere iki anlamı vardır. Özel olarak, Hristiyan olmayan ülkelerde Hristiyanlığı yaymak amacıyla kurulan teşkilatı ifade eder. Genel anlamda ise, başka dinden olanlar arasında kendi dinlerini yaymak amacıyla faaliyet gösteren her türlü teşkilatı kapsar. Bazı dinler tarihçilerinin din sınıflandırmasına göre dinler misyoner olan ve misyoner olmayan dinler olarak ikiye ayrılır. Zerdüşlük, Hinduizm ve

²¹ Merry E. Wiesner-Hanks, *Kısa Dünya Tarihi*, çev. Serpil Çağlayan, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul, 2020, ss.242-246

²² Şinasi Gündüz, *“Misyonerlik ve Hristiyan Misyonerler”*, Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi II, 2002, sayı 1, s.1

²³ Şaban Kuzgun, *“Misyonerlik ve Hristiyan Misyonerliğinin Doğuşu”*, Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Kayseri, 1983, s.59

Yahudilik misyoner olmayan dinler sınıfına girerken; Budizm, Hristiyanlık ve İslâmiyet misyoner olan dinler sınıfında kabul edilir.²⁴

İslâmî açıdan baktığımız zaman peygamberlerin çoğunlukla bir kavme gönderildiklerini görürüz. Peygamberlerin büyük bir çoğunluğu içlerinde yaşamış oldukları toplulukları imana davet etmişlerdir. Hz. İbrahim ise sadece bir kavme gönderilmemiştir. Bu yüzden Hz. İbrahim'in dini, İran, Irak, Suriye, Filistin, Mısır ve Arabistan'da yayılmıştır. Hz. İbrahim'den Hz. Musa'ya kadar peygamberler yine sadece kendi kavimlerinden sorumlu olmuşlardır. Hz. Musa'nın İsrail halkından olmayan Firavun'u Allah'a inanmaya çağırması Yahudiliğin de evrensel mesajlar içerdiğini göstermektedir.²⁵ Tevrat'ta yer alan ifadeler ise Hz. Musa'nın öğretisinin diğer toplumlar arasında yayılmasından ziyade, İsrailoğulları'nın putperest kavimlerin peşinden gitmemeleri ve dinlerine bağlı kalmaları yönündeki emirler olarak karşımıza çıkar.²⁶

Misyoner dinler arasında kabul edilen Budizm'in kurucusu İÖ. 563'te doğan Buddha'dır. Hindistan'da gelişen Budizm, İÖ. 270'lerde tahta çıkan İmparator Aşoka zamanında en parlak dönemlerini yaşamıştır. Buddha'nın öğretileri I. yüzyıldan itibaren sınırlarını aşarak Çin'e ulaşmıştır. Çin toplumu Budizm'i kendi inanışları olan Taoizm ve Konfüçyanizm ile birleştirerek kabul etmişlerdir. V. yüzyılda Çin'de basılan "Elmas Sutrası" Budizm'e ait önemli bir eserdir. Budizm, Çin'de basılan eserler aracılığıyla 372'de Kore'de yayılmaya başlamıştır. 552'de Kore'den Japonya'ya sıçramıştır. Kral Aşoka döneminde Seylan'a girmiştir. Budizm'in Burma'ya Kral Aşoka zamanında girdiği düşünülmektedir. Budizm daha sonra Siyam, Laos ve Kamboçya'ya kadar ulaşmıştır.²⁷

Gelişmiş bir misyonerlik teşkilatına sahip olan Maniheizm, M.S. III. yüzyılda Mani tarafından kurulmuştur. Mani, M.S. 216'da Güney İran'da doğmuştur. Yirmili yaşlarda inanç sistemini şekillendirerek yaymaya başlamıştır. Kral I. Şapur döneminde dinini yaymasına izin verilmiştir. I.

²⁴ Kuzgun, *a.g.m.*, ss.59-60

²⁵ *a.g.m.*, s.60-61,

²⁶ Saime Leyla Gürkan, *Yahudilik*, İsam Yay., 4. Basım, Ankara,2012, s.254

²⁷ Korhan Kaya, *Buddhistlerin Kutsal Kitapları*, İmge Kitabevi Yay., Ankara, 1999, ss.29-30

Behram döneminde ise Mecûsilik dışındaki dinler yasaklanmıştır. Mani 276 yılında başı kesilerek öldürülmüştür. Onun öğrencileri gittikleri yerlerde Maniheizmi yaymaya devam etmişlerdir. Bu misyonerler, Mani’yi Mecusilere “Zerdüş’tün manevi oğlu”, Budistlere “geleceğin Buddha’sı” ve Hristiyanlara “Paraklit”²⁸ olarak anlatmışlardır. Güney İran ve Mezopotamya’da doğan Maniheizm Mısır, Anadolu, Avrupa ve Asya’ya kadar yayılmıştır. VIII. yüzyılda Bögu Han’ın genelgesiyle Doğu Türkistan’da Uygurların resmî dini olarak kabul edilmiştir. M.S. VII. yüzyılda Mezopotamya ve İran’ın Müslümanlar tarafından fethedilmesiyle Maniheizm doğduğu topraklarda yok olmuştur.²⁹

İslam dini evrensel bir din olmakla birlikte bu konuda zorlayıcı bir tutum içinde değildir. Kehf Sûresi 29. Ayette şöyle buyurulmuştur: *Ve de ki: Gerçek, rabbinizden gelendir. Artık dileyen iman etsin dileyen inkâr etsin. Biz, zalimler için alevleri kendilerini çepeçevre kuşatan bir ateş hazırladık. (Susuzluktan) imdat dileyecek olsalar buna, erimiş maden gibi yüzleri haşlayan bir su ile cevap verilir. Ne fena bir içecek ve ne kötü bir barınak!*³⁰

Hristiyanlıkta misyonun birkaç boyutu vardır. İlki, Baba tarafından Oğul’un ve Kutsal Ruh³¹’un gönderilmesidir. Buna ilahi misyon denir. İkincisi,

²⁸ Yuhanna İncili’nde (14:16, 15:23-27) geçen ve genellikle “teselli edici” olarak tercüme edilen bu kelime Hristiyanlara göre Kutsal Ruh’un bir lakabını veya İsa Mesih’in kendisini ifade eder. Müslüman alimler bunun Arapça’daki Ahmed isminin karşılığı olan Aramca Periklit (methedilen, ünlü) teriminin Yunancaya çevrilmiş şekli olduğunu iddia ederler. Müslüman alimler bununla Kur’an’da geçen (Sâff 6) İsa’nın halkına kendisinden sonra Ahmed isimli bir peygamberin geleceğini müjdelediği ifadesini ispat etmeye çalışırlar. (Şinasi Gündüz, “Paraklit”, *Din ve İnanç Sözlüğü*, Vadi Yay., s.390)

²⁹ Şinasi Gündüz, “Maniheizm”, *Yaşayan Dünya Dinleri*, ed. Şinasi Gündüz, 4. Baskı, DİB Yay., Ankara, 2016, s.493-494

³⁰ [https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Kehf-suresi/2169/29-ayet-tefsiri\(02/10/2023\)](https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Kehf-suresi/2169/29-ayet-tefsiri(02/10/2023)).

³¹ Hristiyan ilahiyatında teslisin üçüncü unsuru olarak kabul edilir. Onun Baba ve Oğul’dan farklı, fakat aynı şekilde ezeli ve ebedî, aynı cevherden, aynı şekilde eşit ve tam anlamda Tanrı olan tanrısal kişilik olduğu düşünülür. (Gündüz, “Kutsal Ruh”, *Din ve İnanç Sözlüğü*, s.295)

Mesih³²'in havarilere³³ yüklediği vazifeyi içerir.³⁴ İncil'de geçen şu bölüm misyonun bu iki yönüne işaret etmektedir: “İsa yine onlara, “Size esenlik olsun! dedi. “Baba beni gönderdiği gibi, bende sizi gönderiyorum.”³⁵ Misyonun üçüncü anlamı, kilisenin Hristiyan olmayanları çeşitli metotlarla Hristiyanlaştırmaya çalışmasıdır.³⁶

İncil'de misyonun temel unsurlarını anlatan bölüm şu şekildedir: “Ama iman etmedikleri kişiyi nasıl çağıracağız? Duymadıkları kişiye nasıl iman edecekler? Tanrı sözünü yayan olmazsa, nasıl duyacaklar? Sözü yaymaya gönderilmezlerse, sözü nasıl yayacaklar? Yazılmış olduğu gibi: “İyi haber müjdeleyenlerin ayakları ne güzeldir!”³⁷ Burada birinci unsur gönderme kelimesiyle ifade edilen misyondur. Özellikle Kilise tarafından putperest olarak kabul edilen kişilere İncil’i ulaştırmakla görevlendirilmiş misyonerleri kapsar. Bu misyonerler Kilise’nin başlangıcından beri, elçi, vaiz, öğretici isimleriyle görev yapmışlardır. Esasen Hristiyanlara göre putperest bir ülkede yaşayan her Hristiyan bu misyon göreviyle sorumludur.³⁸

İkinci unsur misyonerin sözü anlatmasıdır. İyi haber olarak açıklanan İncil’in anlatılması *Kerygme* terimiyle ifade edilir. Kerygme’nin hidayete ulaştırabilecek güçte ilâhi bir vaaz olduğuna inanılır. Misyonun amacı, imanı uyandırmaktır. Bununla esas hedeflenen şey İsa-Mesih’in kurtarıcılığından

³² İbranice yağlanmış, meshedilmiş ve kutsanmış anlamlarına gelmekten olan Mesih terimi, Eski Ahit’te herhangi bir göreve gelen kişi için kullanılır. Yahudi geleneğinde, Hz. Davud soyundan ahir zamanda gelmesi beklenen kurtarıcının yani Mehdi’nin de yağlanmış ve takdis edilmiş olacağı inancından dolayı o Mesih olarak adlandırılmıştır. Kur’an’da Hz. İsa, “Meryem oğlu İsa Mesih” ismiyle zikredilir. (Ali İmran 45, Maide 74-75). Hristiyan geleneğinde Mesih terimi Hz. İsa için kullanılır. Hristiyanlık’ta Mesih’in insanları kurtarmak için yeryüzüne gelerek bedenleşmiş ve insanlığı ilk günah kirinden temizlemek için kendi kanını akıtmış tanrısal bir varlık olduğuna inanılır. (Gündüz, “Mesih”, *Din ve İnanç Sözlüğü*, s.335

³³ İsa’nın 12 öğrencisine verilen ad. Kur’an’da havarilerin Hz. İsa’ya inanıp onu destekleyen kişiler oldukları vurgulanır. (Al-i İmran 52, Saff 14). (Gündüz, “Havari”, *Din ve İnanç Sözlüğü*, s.209

³⁴ Abdurrahman Küçük, “Hristiyanlıkta Misyon Anlayışı, Yeni Akımlar ve Dinler Arası Diyalog”, 2000. Yılında Hristiyanlık (Dünü, Bugünü ve Geleceği), Dinler Tarihi Derneği Yay., Ankara, 2002, s.360

³⁵ *Kutsal Kitap* “Yuhanna, 20:21, Kitab-ı Mukaddes Şirketi, İstanbul, 2016, s.1154

³⁶ Küçük, a.g.m., s.361

³⁷ *Kutsal Kitap*, “Romalılar, 10:14-15”, s.1211

³⁸ Jean Danielou, “Kilisede Misyoner Düşüncesi”, çev. Abdurrahman Küçük, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi Yay., c.37, s.102

haberdar olmayanları bu konuda bilgilendirmektir. Misyonun son amacı yeni bir ülkede Kilise'yi dikmektir.³⁹

Hristiyanlığa göre misyoner olarak gönderilen kişi ilahi oğul İsa Mesih'in Mesihlik misyonuna eşlik eder. Yine Hristiyanlığa göre Hristiyan olmayanlar öteki olarak kabul edilir. Tanrı'nın ve Kutsal Ruh'un öteki insanları Hristiyanlığa hazırladığı düşünülür. Bu aşamada misyonerlerin yapması gereken şey mesajı almaya hazır olan bu insanlara iletmektir.⁴⁰

XVI. yüzyılda Ignatius Loyola, misyon ve misyonerlik kavramlarını sömürgeci Hristiyan ülkelerin kurdukları kolonilerde kilise tarafından görevlendirilen kişilerin Hristiyanlaştırma çalışmalarını anlatmak için kullanmıştır. Buna göre kolonilerde yerli halk arasında Hristiyanlaştırma çalışmaları yürüten kilise görevlisi "misyoner", misyonerlerin gittiği ülke "misyon ülkesi" olarak isimlendirilmiştir.⁴¹

İncil'in mesajının duyurulması için kullanılan bir kavram da evanjelizmdir. Evanjelist kelimesi, "iyi haber getirin" anlamına gelen Grekçe "eu-angelos" kelimesinden gelir. İyi haber, Yeni Ahit'teki Dört İncil'i ifade etmek için de kullanılır. Dolayısıyla bu İncillerin yazarları, Matta, Markos, Luka ve Yuhanna ilk "Evanjelistler" olarak kabul edilir.⁴²

Evanjelizmin uygulanmasında iki yöntem vardır. Bunlardan biri "proclamation", diğeri "communication"dur. Proclamation, ilan ve duyurma anlamlarına gelmektedir. Broşür dağıtarak mesaja işaret etmek buna örnektir. Communication, iletişim ve haberleşme anlamlarına gelir. Bu uygulamada "duyulmayan şey söylenmemiş sayılır" ilkesi vardır.⁴³

Evanjelizm sadece Hristiyan olmayanları değil Hristiyan olduğu halde dine veya kiliseye karşı ilgisini yitirmiş tüm Hristiyanları muhatap alır.

³⁹ Danielou, *a.g.m.*, ss.102-103

⁴⁰ Şinasi Gündüz, "Hristiyan Misyonerliği", *Yaşayan Dünya Dinleri*, s.196

⁴¹ *a.g.m.*, s.197

⁴² Ali İsmail Güngör, *Evanjelikler*, İlgili Kültür Sanat Yay., İstanbul, 2016, ss.12-13

⁴³ *a.g.e.*, s.14

Evanjelizasyon, hem yabancıları hem de Hristiyanları İncil ile yeniden tanıştırmaktır.⁴⁴

Evanjelic terimi, Doğu Ortodoks ve Roma Katolik geleneğinde mükemmellik konusunda benzersiz bir örnek olan Mesih'i taklit etmek demektir. Bu terim Avrupa'da genellikle Reformasyon kiliseleri için kullanılmaktadır. İngilizce'de "evanjelic" terimi Dört İncil'e işaret eder. Bu kelime aynı zamanda Reformasyon'un ilk öncülerini tanımlar. Daha önce bu kavram Almanya'da "Reforme" olarak bilinen Kalvinci kiliselere, karşı olan Lutercileri tanımlamak için kullanılmıştır. Günümüzde ise "Evanjelic Kilise", Luterci, Kalvinci veya Liberal çoğu Protestanı kapsar.⁴⁵

1.3.1. Katolikler ve Misyonerlik

Katolik kelimesi, (catholic, catholique) "genel, evrensel" anlamlarına gelmektedir. Grekçe'de *katholikos*, Latince'de *universalis*, *generalis*, *communis* kelimelerinin karşılığıdır. Katolik kelimesi Kitâb-ı Mukaddes'te geçmemekte olup ilk dönemlerde Yahudiliğin millî karakterinin aksine kilisenin evrensel olduğunu ifade etmek için kullanılmıştır. Bu kelime aynı zamanda mahallî kiliseler karşısında kilisenin evrenselliğini, heretik akımlar karşısında kilisenin gerçekliğini ve bütün kiliseler tarafından kabul edilen doktrini ifade etmek için kullanılmıştır.⁴⁶

Katolik terimin ilk defa geçtiği yer St. Ignace'ın (ö.107) bir mektubudur. Katolikliğin tanımını ilk defa Kudüslü St. Cyrille tarafından yapılmıştır. Cyrille'nin ifadeleri şu şekildedir: "Bu kilise Katolik diye adlandırılmıştır, çünkü bir uçtan diğerine bütün dünyaya yayılmıştır. Onun öğretisi evrenseldir ve cahil-alim prens-sade vatandaş bütün insanlara yöneliktir."⁴⁷

⁴⁴ Ali İsra Güngör, *Evanjelicler*, ss.16,18

⁴⁵ a.g.e., ss.19,20

⁴⁶ Ömer Faruk Harman, "Katoliklik", *DİA*, c.25, Ankara, 2022, s.55

⁴⁷ Ömer Faruk Harman, "Katolik Kilisesi ve Teokrasi", *Din-Devlet İlişkileri Sempozyumu*, Umut Matbaacılık, İstanbul, 1996, s.58 (Bu kitap, Yeni Zemin dergisi tarafından 3-4 Nisan 1993 tarihlerinde Bursa'da düzenlenen, Din-Devlet İlişkileri Sempozyumu'na sunulan bildirilerden oluşmaktadır.)

Doğu (İstanbul) ve Batı (Roma) kiliselerinin birbirinden ayrılmasından sonra Doğu Kilisesi doğru inanış anlamına gelen “Ortodoks” adını, Batı Kilisesi ise gerçek Hristiyanlığın evrensel temsilcisi olduğunu ifade etmek için “Katolik” adını kullanmaya başlamıştır. XVI. yüzyılda Protestanlığın ortaya çıkmasından sonra “Katolik” kelimesi Batı dünyasında genellikle “Protestan” kelimesinin karşıtı olarak kullanılmaya başlamıştır. Bu dönemde Protestan akımlara kapılmayıp Roma’daki Papa’ya bağılı kalanlar Katolik olarak kabul edilmiştir.⁴⁸

İlk Hristiyanlar arasında yer alan havari Petrus, kilise tarihi açısından önemli bir isimdir. Kitâb-ı Mukaddes⁴⁹’te geçen ifadelere göre, İsa öğrencilerine kendisinin halk arasında kim olarak bilindiğini sormuştur.⁵⁰ “Öğrenciler şu karşılığı verdiler: “Kimi Vaftizci Yahya, kimi İlyas, kimi de Yeremya ya da peygamberlerden biridir diyor.” İsa onlara, “Siz ne dersiniz” dedi, “Sizce ben kimim?” Simun Petrus, “Sen, yaşayan Tanrı’nın Oğlu Mesih’sin” yanıtını verdi. İsa ona, “Ne mutlu sana, Yunus oğlu Simun!” dedi. Bu sırrı sana açan insan değil, göklerdeki Babam’dır. Ben de sana şunu söyleyeyim, sen Petrus’sun ve ben kilisemi bu kayanın üzerine kuracağım. Ölüler diyarının kapıları ona karşı direnemeyecek.” Petrus’un bu cevabı üzerine İsa, Petrus’a göklerin egemenliğinin anahtarlarını vereceğini söyleyerek eklemiştir: “Yeryüzünde bağlayacağın her şey göklerde de bağlanmış olacak; yeryüzünde çözeceğin her şey göklerde de çözülmüş olacak.”⁵¹ Son ifadeler Petrus’un yeryüzündeki tasarruflarının veya aldığı kararların gökyüzünde bağlayıcılığı olacak şekilde anlaşılmıştır.⁵²

Petrus ve arkadaşları bir gün balık tutmaya gitmişler ve Mesih’in yardımıyla bol miktarda balık tutmuşlardır. Devamında Mesih Petrus’a üç kez kendisini sevip sevmediğini sormuştur. Petrus her defasında Mesih’i sevdiğini

⁴⁸ Mehmet Katar, “Katolik Kilisesi”, *Yaşayan Dünya Dinleri*, s.103

⁴⁹ Eski Ahit ile Yeni Ahit’in birleşmesinden oluşan kutsal metin. Eski Ahit, Tevrat, Nebiler ve Yazılar’dan oluşur. Yeni Ahit; Dört İncil, Resûllerin İşleri, Mektuplar ve Vahiy’den oluşur. (Gündüz, “Kitâb-ı Mukaddes”, *Din ve İnanç Sözlüğü*, s.286)

⁵⁰ *Kutsal Kitap*, Matta, 16:13

⁵¹ *Kutsal Kitap*, Matta, 16:14-19

⁵² Mustafa Güre, *Katolik Hristiyanlıkta Kilise*, Gece Kitaplığı Yay., Ankara, 2022, s.41

söylemiştir. Mesih aldığı her cevap üzerine sırasıyla, “kuzularımı otlat”, “koyunlarımı güüt”, “koyunlarımı otlat” diyerek karşılık vermiştir.⁵³ Burada koyun ve kuzu ile kastedilen şey kilisedir. Verilen bu alıntılar Katolik inancın temellerinin Petrus’un kilisesine dayandığına dair veriler olarak kabul edilir. Katoliklere göre Mesih burada kilisenin Petrus’un önderliğinde yoluna devam edeceğini haber vermiştir.⁵⁴

Hristiyan kutsal metinlerine göre kiliseye girmenin şartı Mesih’e iman etmek ve vaftiz olmaktır. Mesih, havarilerini Tanrı’nın Krallığı’nı duyurmakla görevlendirmiştir. Havariler yanlış inanca sapanları ve onların çevresindekileri gerçek olarak kabul ettikleri dine döndürmekle görevlidir.⁵⁵

Katolik inanca göre Mesih, Hristiyanlığı yayma görevini kiliseye vermiştir. Mesih hayattayken mesajını duyurmuş ve ölümünden sonra bu görev kiliseye düşmüştür.⁵⁶ Bu konu Korintliler’de şu şekilde geçmektedir: *Müjdeyi yayıyorum diye övünmeye hakkım yok. Çünkü bunu yapmakla yükümlüyüm. Müjde’yi yaymazsam vay halime!*⁵⁷

Kilise, dünyanın kurtulmasında Mesih’e yardım eder. Mesih, kilisenin içinde yaşamakta ve görevini onun aracılığıyla sürdürmektedir.⁵⁸ Tanrı’nın krallığı Mesih ve Kilise ile bir bütündür.⁵⁹

Kilise, müjdeyi tüm dünyada yayarak krallığa hizmet eder. Kilise’nin faaliyetleri sadece mesajı kabul edenlerle sınırlı değildir. Kilise eğitim, hastaların bakımı, fakirlere ve çocuklara yardım gibi yöntemler kullanarak mesajını yaymaya çalışır.⁶⁰ Ruh, Kilise’yi misyon görevinde destekler.⁶¹

Hristiyan misyon anlayışının gelişiminde Pavlus’un önemli katkıları vardır. Hristiyanlık tarihinde sistematik olarak misyonerliğin uygulanması

⁵³ *Kutsal Kitap*, Yuhanna, 21:1-20

⁵⁴ Güre, *a.g.e.*,s.42

⁵⁵ *a.g.e.*, s.49

⁵⁶ *a.g.e.*,s.373

⁵⁷ *Kutsal Kitap*, 1.Korintliler, 9:16

⁵⁸ *Redemptoris Missio*, 9 (Redemptoris Missio, 1990 yılında Papa II. John Paul tarafından yayınlanan bir belgedir.)

⁵⁹ *RM*, 18

⁶⁰ *RM*, 20

⁶¹ *RM*, 24

Pavlus ile başlamıştır. Pavlus, “İlahi Oğul Rab İsa Mesih” inancını yaymak için Anadolu, Yunanistan ve Makedonya’ya yönelik üç önemli seyahat düzenlemiştir.⁶² Pavlus, mesajını yayarken herkesle her şey oldum diyerek uyguladığı metodu belirtmiştir.⁶³

Ortodoks Hristiyanlığın misyonerliğe bakışına kısaca değinecek olursak bu mezhebin misyona çok merakı olmayan bir mezhep olduğunu görürüz. Ortaya çıktığı dönemin şartlarına baktığımız zaman da yayılma alanı olarak kendine sadece Asya topraklarını bulabilmiştir. Doğuyu Müslümanların kapatması onların Rusya’dan öteye gidememelerine neden olmuştur. Ayrıca Ortodoksluğun oluştuğu döneme bakıldığında Batı coğrafyasının Katoliklerce zaptedilmiş durumda olduğu görülür. Yine güneyde bir yandan Müslümanlar bir yandan Katolikler Ortodoksların önünü kapatmıştır. Zaten Ortodoksluk yapısı gereği içine kapalı ve mistik bir mezheptir.⁶⁴

Ortodoks misyonerliği konusunda 1500 ve 1600’lü yıllarda Tryphon of Pechenga (ö.1583) ve Misail of Ryazan (ö.1656) adlarında iki misyonerin ismi kaynaklarda geçmektedir. Bu kaynaklara göre Tryphon misyonerlik faaliyetleri yürütürken manastırlar da inşa ettirmiştir. Ryazan hakkında ise Hristiyanlığı yayarken şiddete başvurduğuna dair bilgiler mevcuttur. 1682-1725 yılları arasında hüküm süren Büyük Peter de Ortodoks misyon faaliyetlerinde adı geçen bir başka isimdir. Peter idaresi döneminde Çin ve Sibirya’ya yönelik misyon faaliyetlerine destek vermiştir. Netice itibariyle Ortodoks Hristiyanlığın Politeist ve animist inançlara sahip gruplarla karşılaştığı bölgelerde yayılma imkanı bulmakla birlikte, İslam’ın ve diğer Hristiyan grupların hâkim oldukları bölgelerde yayılamadığı sonucuna ulaşılmıştır.⁶⁵

⁶² Gündüz, “Misyonerlik ve Hristiyan Misyonerler”, s.5, Pavlus hakkında daha fazla bilgi için bk. Şinasi Gündüz, *Pavlus Hristiyanlığın Mimarı*, Ankara Okulu Yay., Ankara, 2004.

⁶³ *Kutsal Kitap*, 1.Korintliler, 9:22

⁶⁴ Kürşat Demirci, *Bir Hristiyan Mezhebi Olarak Ortodoksluğun Teolojisi*, Ayışığıkitapları Yay., İstanbul, 2005, s.2

⁶⁵ Süleyman Turan, *Hristiyan Misyon Tarihi*, STS Yay., Rize, 2015, s.49,50

1.3.2. Protestanlar ve Misyonerlik

Hristiyanlık Filistin’de ortaya çıkmasına rağmen Batı’da yayılan bir dindir. Tahmini M.S. 30 Nisan’da Hz. İsa’nın göğe kaldırılmasından sonra havariler, Hristiyanlığı yaymaya başlamışlardır. Pavlus, Yahudi olmayanlar arasında Hristiyanlığı yaymış 67’de Roma’da öldürülmüştür. I. yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde Hristiyanlık, Roma İmparatorluğu’nun sınırlarını aşmıştır. Bununla birlikte Roma’da Hristiyanlara karşı zulüm başlamıştır. İmparatorlar Neron, Domitien ve Trajan dönemlerinde baskı ve zulüm devam etmiştir. II. asırda da bu durum kısmi olarak devam etmiştir. III. asırda Decius döneminde şiddetlenmiş, 303 ve 304’te Diocletien döneminde artmıştır. 313’te Konstantin döneminde kabul edilen Milan Fermanı ile baskılar sona ermiş Hristiyanlık serbestçe yaşanmaya başlamıştır. 380’de Hristiyanlık Roma devletinin resmi dini olmuştur.⁶⁶

IV. asırdan itibaren rahat bir ortama kavuşan Hristiyanlar için baskı ve zulüm dönemi sona ermiştir. Hristiyanlar, devletin imkânlarından faydalanmaya başlamışlardır. Kilise önderleri Roma İmparatorluğu’nun hoşnut olmayacağı yaklaşımlardan uzak durmuşlardır. Bu tutumları sayesinde Roma İmparatorluğu tarafından birçok ayrıcalık kazanan kilise yargı, yasama ve yürütme gücünü eline alarak devletleşmiştir. VIII. yüzyılın sonlarına doğru kilise Roma’nın batısındaki topraklara sahip bir devlet statüsüne kavuşmuştur. Kilise böylece hem maddi hem manevi otorite konumuna yükselmiştir.⁶⁷

M.869’da toplanan Roma Konsili dini meseleleri hükme bağlamayı Roma Katolik Kilise’sine vererek bütün Hristiyanları bu hükümlere uymaya mecbur etmiştir. 1215’teki Roma Konsili, papalığa istedikleri kimselerin günahlarını bağışlama yetkisi vermiştir. Kitâb-ı Mukaddes’i anlayıp yorumlamak yalnızca Kilise’ye ait olmuştur. Akıl yanılır, papa yanılmaz ilkesi ortaya konmuştur. Kilise, para karşılığında günahları affetmiş, parayla af makbuzları satmıştır. Orta Çağ’ın kültür hayatı kilise etrafında şekillenmiştir. Bu dönemde kilise dışında bilim yoktur; felsefe Katolik inancını doğrulamak

⁶⁶ Harman, “*Katolik Kilisesi ve Teokrasi*”, ss.62-63

⁶⁷ Ali Erbaş, *Hristiyanlık’ta Reform ve Protestanlık Tarihi*, DİB Yay., Ankara, 2015, s.65

veya kanıtlamak amacıyla yapılmıştır. Kilise'nin dünyevi ve uhrevi güçler ayrılığı ilkesini ihlal etmesi devlet ve kilise arasında savaş çıkmasına neden olmuştur. Bu savaş neticesinde kilise parçalanmış ve yerel kiliseler doğmuştur. Artık kilise eski otoritesini kaybetmiştir. Kilise hukuku sadece kilisede geçerli olmaya başlamış; Kilise'nin yargılama yetkisi kısıtlanmıştır.⁶⁸

XIII. yüzyılın başından itibaren Kilise'ye karşı başlayan hoşnutsuzluklar hem halktan hem de din adamlarından yükselen tepkilere ve reform taleplerine neden olmuştur. Bu durum karşısında Kilise 1215 yılında engizisyonu⁶⁹ yürürlüğe koymuştur.⁷⁰

Katolik Kilisesi'nin başındaki papaların dini istismar eden uygulamaları kilise kurumunun saygınlığını önemli ölçüde zedelemiştir. Ayrıca ruhban sınıfına mensup kişiler içki, kumar ve fuhuş gibi kötü işlere dalmış bu yüzden kiliseye bile uğramaz olmuşlardır. Bu dönemde rahiplerin çoğunun Latince bilmediği ve dua yaparken anlamsız bir biçimde mırıldandıkları ileri sürülmüştür. Papaya ve ruhban sınıfına karşı ileri sürülen bu düşünceler John Wycliffe⁷¹ (1330-1384) ve Jan Hus⁷² (1372-1415) gibi isimler tarafından Kutsal Kitap merkezli reform çabalarının başlamasına neden olmuştur.⁷³

Wycliffe ve Hus'un papalığı rahatsız eden düşünce ve eylemleri infaz edilmelerine sebep olmuştur. Rönesans ve Hümanizm akımının etkisiyle

⁶⁸ Erbaş, *a.g.e.*, ss.66-67

⁶⁹ "Bezdirici, baskıcı soruşturma ve sorgulama" anlamına gelen engizisyon kelimesi, Güneybatı Avrupa'da XIII. yüzyıldan itibaren görülmeye başlanan ve özellikle Hristiyanlıktan dönen, dini esaslara başkaldıran kimseleri, kısmen de Yahudi grupları yahut konvertoları (Hristiyanlaşmış Yahudiler) yok etmek amacıyla kurulmuş XIX. yüzyılın ortalarına kadar etkisini sürdüren Katolik Kilise mahkemelerini ve adli kurumlarını ifade etmek için kullanılan terimdir. (Kürşat Demirci, "Engizisyon", *DİA*, c.11, İstanbul, 1995, s.238)

⁷⁰ Erbaş, *a.g.e.*, s.68

⁷¹ Wycliffe (1330-1384), dini otoritenin erdemlilere özgü olduğunu ve din adamlarının otoritesine karşı Kitâb-ı Mukaddes'in otoritesini savunmuştur. Dindarlığın herhangi bir kilise ünvanına sahip olmakla değil kişinin İncil'e göre bir hayat yaşayıp yaşamamasıyla ilgili olduğunu ileri sürmüştür. Kitâb-ı Mukaddes'in ulusal dillere tercüme edilerek halk tarafından okunabilmesi gerektiği belirtmiştir. (Mahmut Aydın, *Hristiyanlık*, Ketebe Yay., İstanbul, 2018, s.187)

⁷² Kilise'nin hiyerarşik yapısına karşı çıkmış ve ruhban sınıfının aleyhine vaazlar vermiştir. (Mahmut Aydın, *a.g.e.*, s.188)

⁷³ Hakan Olgun, *Sekülerliğin Teolojik Kurgusu Protestanlık*, Milet Nihal Yay., İstanbul, 2019, ss.25,26

papalığın otorite ve yetki sınırları daha korkusuz bir şekilde dile getirilmeye başlamıştır. Bütün bu tepkiler Katolik Kilisesi'ni tamamen yok saymak veya yeni oluşumlar meydana getirmek amacıyla başlamamış olsa da reform yanlıları Katolik Kilise'si tarafından protesto edilmiş ve kınanmıştır. Bu gelişmeler "Protestanlık" adı verilen yeni bir mezhebin doğmasına sebep olmuştur. Protestan reformu dört ana akım üzerinde şekillenmiştir. Luther ve Lutheranism, Zwingli ve Calvin⁷⁴'in fikirleri doğrultusunda oluşan reform kiliseleri, Anglikanizm ve Anabaptist hareketlerdir.⁷⁵

Luther (1483-1546), Almanya'nın Eisleben kentinde dünyaya gelmiştir. Genç yaşta Agustin tarikatına girmiştir. Kilisede papazlık yapmış daha sonra Wittenberg Üniversitesi'nde Kitâb-ı Mukaddes profesörü olmuştur. Luther, Katolik inancındaki tövbe, ibadetler ve bağışlanma konularını eleştirmiştir. Kilisenin günahları bağışlamak amacıyla endüljans⁷⁶ belgeleri dağıttığı dönemde kurtuluşun ve bağışlanmanın yalnızca imanla olacağını savunmuştur.⁷⁷

Luther, özellikle endüljans uygulamasını eleştiren 95 maddelik bir tez hazırlayarak 1517 Wittenberg Şatosu Kilise'sinin kapısına asmıştır.⁷⁸ Luther'e göre konsil kararlarının ve kilise dogmalarının hiçbir bağlayıcılığı yoktur. Laikle ruhban arasında hiçbir fark yoktur. Tanrı katında herkes eşittir. Laikler papazlık yapabilir. Ruhbanlar evlenebilir. Kilisede hiyerarşi olmaz. Papanın ve piskoposların Hristiyanlar üzerinde onlara hizmet dışında bir yetkisi yoktur. Ayrı bir kilise hukuku olamaz. Hristiyanlıkta cemaat, sadece bir inananlar topluluğudur. Günahları bağışlama yetkisi yalnızca Tanrı'ya aittir. Cemaat papaz olarak kimi seçerse dini hizmetleri o yürütür. Yeryüzündeki tek otorite

⁷⁴ Kalvinizm hakkında daha fazla bilgi için bk. Ahmet Aras, *Protestanlık Tarihinde Kalvinizm*, Aybil Yay., Konya, 2014

⁷⁵ Mahmut Aydın, *a.g.e.*, s.194

⁷⁶ Hristiyanlık'ta para karşılığı günah bağışlama. Hristiyanlığa göre bir kişi tövbe etse bile işlediği günahın ya dünyada ya da Araf'ta bir cezası olmalıdır. Dolayısıyla Kilise kişinin günahının cezasını kaldırmaya yetkilidir. XI. yüzyıldan önce Hristiyanlık'ta böyle bir uygulama yoktur. XII. yüzyıldan sonra yaygınlaşmıştır. Ota Çağ'da bu konuda pek çok yolsuzluk yaşanmıştır. 1967'de VI. Paul tarafından bu sistem basitleştirilmiştir. (Gündüz, "Endüljans", *Din ve İnanç Sözlüğü*, ss.147,148)

⁷⁷ Olgun, *a.g.e.*, ss.26-27

⁷⁸ Erbaş, *a.g.e.*, s.42

dünyevi iktidardır. Bu iktidar Tanrı tarafından verilmiştir. Yeryüzündeki dünyevi iktidar Tanrı'nın görevlisidir. Papa'nın dünyevi hiçbir yetkisi yoktur ve imparatora bir üstünlüğü yoktur. Ancak dünyevi iktidar da ruhlar için yasa koyamaz.⁷⁹

Protestanlık zaman içinde gruplaşmıştır. Bu gruplardan bazıları hakkında kısaca bilgi verelim.

1. Luteran kiliseler: İmparatora karşı birleşen Alman prensler tarafından desteklenmiş ve tüm Avrupa'ya yayılmıştır. Protestan prensler İncil Birliği adı altında bir araya gelerek Otuz Yıl Savaşı boyunca Lutherciliği savunmuşlardır. XIX. yüzyılın başlarında Kutsal Kitap kaynaklı bir uyanışa vesile olmuş ve iç ve dış misyonlarda yayılmıştır. Luteran Kiliseler, Almanya, ABD ve İskandinav ülkelerinde yayılmıştır. Kilisenin dili daima milli dildir. Vaazlar Kutsal Kitap'tan seçilmiş bölümlerin açıklanmasından oluşur. İbadetin çoğunluğu vaazlardan kalan kısmı ise dualardan oluşur. Vaftiz, Evharistiya ve Günah İtirafından oluşan üç sakrament vardır. Konfirmasyon, çocuk önceden yetiştirildikten sonra, 14 yaşında yapılır. Bu kiliselerin 100 milyon civarında mensubu bulunmaktadır.⁸⁰

2. Anglikan kilisesi: XVI. yüzyılda, Reform hareketinin ardından İngiltere'de ortaya çıkan bir Hristiyan mezhebidir. Protestanlığın İngiltere'ye özel şeklidir. Anglikanlar papanın otoritesini kabul etmezler. XVI. yüzyıldan itibaren Latince yerine İngilizce kullanmaktadırlar. Kutsal Kitap'ı İngilizce olarak sunarlar. Anglikan Kilisesi'nin başı kral ve kraliçedir. Bu kilise devletin kilisesi olup devlet tarafından korunup desteklenir. Kiliselerdeki törenlerde millilik etkilidir. XVIII. yüzyıldan itibaren Amerika, Kanada, Hindistan, Avusturya, Yeni Zelanda, Afrika gibi yerlerde yayılmıştır. Bu kiliselerin çoğu bağımsız olmasına rağmen ana Kilise ortak inanç, merasim, ayin ve törenlere sahiptirler. II. Vatikan Konsili'nden (1962-1965) itibaren Katoliklik ve

---

⁷⁹ Erbaş, *a.g.e.*,s.52

⁸⁰ *a.g.e.*, ss.109-110

Anglikanizm arasında bir orta yol aranmaktadır. Bu kilisenin 30 milyon civarında mensubu vardır.⁸¹

3. Evanjelik kiliseler: Evanjelik terimi 1817’de III. Friedrich Wilhelm tarafından Prusya’da zorla kabul ettirilen Lutherci Protestan Birliği’ni belirtmek için kullanılmıştır. Fransızca konuşan ülkeler dışındaki Reform Kiliseleri kendilerini Protestan’dan çok “Evanjelik” olarak adlandırmışlardır. 13 Temmuz 1948’de Eisenach’ta 28 Protestan Kilise birleşerek Almanya Evanjelik Kilisesi (Evangelisch Kirche in Deutsshland/EKD)’yi oluşturmuştur. Bu oluşum, kiliselerin dinsel hayatını kolaylaştırmayı amaçlamaktadır. Gençlerin, yaşlıların ve hastaların sorunlarıyla ilgilenirler.⁸²

4. Methodist kilise: XVIII. yüzyılda İngiliz Kilisesi’ni canlandırmak için Metodizm ortaya çıkmıştır. Burada John Wesley’in Kutsal Ruh’un gücünü ön plana çıkararak bireylerin imanını kuvvetlendirmesi ve bireysel dindarlığı ön plana çıkarması önemli etkenlerden biri olmuştur. Wesley insanlara metodik bir manevi hayat tavsiye etmiştir. Wesley’in öğrencileri Oxford hapisanesindeki tutukluları düzenleri olarak ziyaret etmeleri, yoksul çocukların eğitimlerini üstlenmeleri, fakir ve yaşlı insanların bakımını üstlenmeleri, dinin uygulanması ve dini konularda halkın aydınlatılması konusunda sistemli bir metot izlemeleri nedeniyle metodistler olarak adlandırılmışlardır.⁸³

5. Baptist kilise: Baptizm, Anglikan devlet kilisesine karşı Puritan muhalefet bünyesinde doğmuş ve zamanla iki farklı ekole ayrılmıştır. Birinci ekol John Smyth tarafından oluşturulmuştur. İkinci ekol Puritanist pastör Henry Jakob’a dayandırılan cemaattir.⁸⁴

6. İtirafçı kilise: Nazizmin yükselişi ve Alman Kilisesi içindeki etkisi karşısında Hristiyan toplumunu kendi bütünlüğü içinde tutma amacına yönelik

⁸¹ Erbaş, *a.g.e.*, s.110

⁸² *a.g.e.*, s.111

⁸³ Bayram Polat, *Evanjelik Bir Hareket Metodist Kilisesi*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2008, s.87

⁸⁴ Ali Rafet Özkan, “Baptistler, Anabaptistler”, *Yaşayan Dünya Dinleri*, ss.161-162

reformcuların çizgisinde 1933-1934 yıllarında kilisede Alman Protestanlar Grubu oluşturulmuştur.⁸⁵

7. Elektronik kilise: Amerikan fundamentalist hareketinden çıkmıştır. Radyo ve televizyon kanalları vasıtasıyla geniş kitlelere ulaşmaya çalışırlar.⁸⁶

8. Görünmez kilise: Bu kilisenin inanışına göre önemli olan cismâni ve dışarıya yansıtılan Hristiyanlık değil, manevi ve insanın ruhunda hissettiği Hristiyanlıktır. Görünen kilise, gerçek kiliseye götürmek için bir vasıtaadır.⁸⁷

9. Özgür kiliseler: Bu kiliseler 19. Yüzyılın başında doğan Lutherçilerden veya Reforme Kiliseler'den ayrı görünüşte Evanjelik cemaatler olarak isimlendirilmişlerdir. Bu kiliseler son elli yıl boyunca milli kiliseyle birleşerek devlete karşı bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir.⁸⁸

10. Reforme edilmiş kiliseler: Batı Avrupa, İskoçya ve ABD'de 47 milyonu aşkın mensuba sahip, Presbteryen tarzda ihtiyar meclisleriyle yönetilen 140 müstakil kiliseden oluşan Protestan anlayıştır.⁸⁹

11. Presbiteryenler: Kökeni XVI. yüzyıl reform hareketlerine dayanan muhafazakâr nitelikte Protestan kiliselerden biridir. Huldrych Zwingli'nin (1484-1531) Zürih'te ve Martin Luther'in (1483-1546) Wittenberg'de yürüttüğü reform faaliyetleri ve John Calvin'in (1509-1564) Cenevre'de geliştirdiği reformlarla gelişim göstermiştir. Presbiteryen kiliselerde temel inanç esasları ve öğretiler, Reform teolojisi ve Kalvinci görüşlerle birlikte hazırlanan bildirge, ilmihal ve dua kitaplarıyla ortaya konmuştur.⁹⁰

12. Siyah kilise (Afro- Amerikan) : 1619'dan beri Birleşik Devletler'de yaşamaya zorlanan siyah halkın tarih ve kültürüyle ilişkilidir. Eşitlik ve özgürlük söylemleri nedeniyle XVIII. yüzyıldan itibaren Baptist ve Methodistlerden etkilenmişlerdir.⁹¹

⁸⁵ Erbaş, *a.g.e.*, s.112

⁸⁶ *a.g.e.*, s.112

⁸⁷ *a.g.e.*, s.113

⁸⁸ *a.g.e.*, s.113

⁸⁹ *a.g.e.*, s.114

⁹⁰ Mustafa Bıyık, "Presbiteryenler ve Metodistler", *Yaşayan Dünya Dinleri*, ss.182,185

⁹¹ Erbaş, *a.g.e.*, s.115

Protestanlığın ortaya çıktığı ilk yıllarda Katolik Kilisesi'ndeki gibi bir misyonerlik anlayışı yoktur. Luther ve Calvin'in misyonerliğe dair bir çalışma yapmamıştır.⁹² Calvin, putperestlerin din değiştirmesi için herhangi özel bir kurumun gereksiz olduğunu savunmuştur. Çünkü ona göre İsa'nın krallığı insan emeğiyle geliştirilemez ve insan emeğiyle sürdürülemez. Bu sadece Tanrı'nın işidir. Zwingli, müjdenin dünya çapında yayılması gerektiği fikrini kabul eder fakat misyonerler göndermenin Kilise'nin görevi olduğuna dair herhangi bir görüş belirtmez. Erasmus, 1535'te tüm dünyanın müjdelenmesi gerektiği fikrini güçlü bir sesle dillendirmiştir.⁹³

Bu dönemde Hollandalı Adrien Savaria (1531-1613) Protestan misyonerliğini savunmuştur. Adrien Savaria, Müslümanlar ve Yahudilerle ilişki kurulmasını istemiş aynı zamanda Protestan ülkelerin paganlara ulaşması gerektiğini belirtmiştir. İsveç'in ilk kralı Gustave Vasa (1490-1560) Laponya'daki paganlara Protestan misyonerler göndermiştir.⁹⁴

Sömürge ülkelerinde Protestan misyonerliğinin yayılması için teşkilatlar kurulmuştur. Hollanda *Compagnie Néerlandaise des Missions* (1602) teşkilatının yardımıyla misyonerlik yapmıştır. Protestan misyonerlik 1624'te Brezilya'ya ulaşmıştır. Burada Kitab-ı Mukaddes yerel halkın dili olan Tupice'ye çevrilmiştir. Justinien Von Wertz (1638-1710) ve arkadaşı Jean George Gichtel (1638-1710) misyonerlik çalışmalarına katkı sağlaması için "İsa Toplumu" adıyla bir teşkilat kurmuştur.⁹⁵

Püriten vaiz Jhon Eliot (1603-1690) "Yeni İngiltere'de İsa Mesih'in İncili'nin Propagandası ve Yükseltilmesi Topluluğu" (1649)'nun desteğiyle ABD yerlilerini Protestanlaştırmıştır. Pietist Herman Francke (1663-1712) Halle Üniversitesi'nde misyonerlik üzerine dersler vermiş ve ilk öğrencilerini Tranquebar'a göndermiştir. Hans Egede, XVIII. Yüzyılda Grönland'da

⁹² Erbaş, *a.g.e.*, s.89

⁹³ Charles Henry Robinson, *History Of Christian Missions*, [https://archive.org/details/historyofchristi014075mbp/page/n6/mode/1up?view=theater\(10/09/2023\)](https://archive.org/details/historyofchristi014075mbp/page/n6/mode/1up?view=theater(10/09/2023)), s.43

⁹⁴ Erbaş, *a.g.e.*, s.89

⁹⁵ *a.g.e.*, s.89

misyonerlik çalışmaları yapmış bu yüzden “Eskimolar Havarisi” diye anılmıştır.⁹⁶

1887’de Morav misyonerleri 107 merkezde, 350 misyoner ve 1500 yerli misyonerlerle birlikte görev yapmışlardır. William Carey tarafından (1761-1834), 1701 yılında Yabancı Ülkelerde İncil’i Yayma Cemiyeti kurulmuştur. 1795’te Londra Misyonerlik Cemiyeti Robert Morrison’u Çin’e göndermiştir. Yine aynı cemiyet David Livingstone’u (1813-1873) Afrika’ya göndermiştir.⁹⁷

Protestan misyonerliği, XIX. yüzyıla gelindiğinde önemli bir seviyeye ulaşmıştır. Günümüzde Protestan misyonerler yetiştiren birçok teşkilat ve dernek vardır. Bunlardan bazıları şöyledir: İngiltere’de 1701’de Londra’da kurulan İncil’i Yayma Derneği, Vaftizci Misyonlar Derneği (Londra,1792); 1810’da Boston’da kurulmuş olan Amerikan Misyon Dostları Konseyi, Vaftizci Misyoner Birliği (Boston,1814), Presbiteryen Kilisesi Dış Misyonları (New York, 1837); Almanya’da Moravyalı Kardeşler Derneği (Berlin, 1823); Fransa’da 1824’te Paris’te kurulan İncil Misyonları Derneği; İsviçre’nin Basel şehrinde 1815’ten beri aynı isimde bir dernek vardır.⁹⁸

1.4. Sömürgecilik ve Hristiyan Misyonerlik İlişkisi

Sömürgecilik tarihi içinde incelediğimiz dönem XVI. yüzyılda coğrafi keşiflerle birlikte başlayıp XVIII. yüzyıla kadar olan dönemdir. XIII. ve XIV. yüzyılın büyük denizci güçleri Venedik ve Cenevizliler olmuştur. XV. yüzyılın ortalarına gelindiğinde ise bu iki devletin yerine Portekiz ve İspanya geçmiştir. Keşifler ve Hristiyanlığı yayma faaliyetleri bu iki devletin himayesinde başlamıştır. 1454 yılında Papa V. Nicholas’ın yayımladığı Romanus Pontifex isimli papalık bildirgesi ile Portekiz, Afrika ve Hindistan’da misyonerlik faaliyetleri yürütme yetkisi almıştır. 1493 yılında Papa VI. Alexander, dönemin bilinen dünyasını Portekiz ve İspanya arasında paylaşmıştır. 1500 yılında Pedro Alvares Cabral tarafından keşfedilen Brezilya Portekiz’e bırakılmıştır.

⁹⁶ Erbaş, *a.g.e.*, s.89

⁹⁷ *a.g.e.*, s.90

⁹⁸ E.W. Hopkins vd., *Tarihte ve Günümüzde Misyonerlik*, Örgün Yay., İstanbul, 2006, s.10

Bu taksimat karşılığında İspanya ve Portekiz kralları, egemenlikleri altındaki ülkelerde yaşayan putperest halkları Hristiyanlaştırmaktan sorumlu olmuşlardır. Bu çerçevede krallar misyonerlerin görevlendirilmesinden ve kiliselerin maddi olarak desteklenmesinden sorumlu olmuşlardır. Hristiyanlığın bu iki devletin himayesinde yayıldığı sistem, İspanyolca “*Patronato*”, Portekizce “*Padroado*” olarak isimlendirilmiştir.⁹⁹

---

⁹⁹ Turan, *a.g.e.*, s.38

İKİNCİ BÖLÜM

XVI. XVII. VE XVIII. YÜZYILLARDA SÖMÜRGEÇİLİK VE MİSYON

2.1. Katolik Sömürgecilik ve Misyon

2.1.1. Portekiz

Portekiz ve Kastilya Krallıkları, Kolomb'un batı denizlerindeki toprakları "keşfetmesinden" önce, bir asırdan fazla bir süredir Afrika kıyılarındaki sömürge bölgelerinin konumu ve mülkiyeti için birbirleriyle yarışmaktaydılar. Papa'nın uluslar arasında hakem olduğu teorisine dayanarak her krallık, faaliyetlerinin Hristiyanlığın yayılmasına hizmet ettiği gerekçesiyle, iddialarını desteklemek için çeşitli zamanlarda Papalık boğaları¹⁰⁰ almaya çalışmışlardır. Bu boğalar içinde Romanus Pontifex boğası, Papalığın tüm dünyanın manevi hâkimi olduğu iddiasını ve Hristiyan prensler arasındaki ve Hristiyanlar ile "inanmayanlar" arasındaki ilişkileri düzenlemedeki rolünü gösteren önemli bir belgedir.¹⁰¹

Bu boğaya göre, İsa Mesih'in halefi olan Romalı papaz, tüm ulusların kurtuluşunu istemektedir. Çünkü onları Tanrı tarafından kendisine emanet edilen koyunlar olarak görür ve aynı ilahi ağılda toplayabilmek için bazı şeyler emreder. Örneğin Katolik krallara ve prenslere özel ve ayrıcalıklı lütuflar verir. Hiçbir masraftan kaçınmadan kralların ve prenslerin önündeki engeller kaldırılmalıdır.¹⁰²

Yine bu boğada Portekizli Henry hakkında övgü dolu sözler sarf edilmiştir. Onun keşfedilmiş ve keşfedilmemiş yerlere haçı götürmeyi amaçladığından bahsedilmiştir. Kral Alfonso ve beraberindekilere İsa'nın düşmanlarını ve krallıkları, prenslikleri, egemenlikleri ele geçirip onlara boyun eğdirme izni verilmiştir. Bu izinle Kral Alfonso ve onun halefleri her nerde

¹⁰⁰ Papalık boğaları, Orta Çağ'ın başlarında papalık ve kraliyet belgelerinin doğrulandığı kurşun mühürler için kullanılmış, mührü ifade eden isim zamanla belgenin kendisine eklenmiştir. "Kurşun mühürlü Apostolik mektup" olarak tanımlanabilir. (<https://www.newadvent.org/cathen/03052b.htm>(21/09/2023))

¹⁰¹ <https://www.papalencyclicals.net/nichol05/romanus-pontifex.htm> (04/09/2023)

¹⁰² <https://www.papalencyclicals.net/nichol05/romanus-pontifex.htm> (05/09/2023)

olursa olsunlar kâfirlerin veya putperest olarak nitelenenlerin yaşadıkları yerleri ele geçirme yetkisi almışlardır. Bojador ve Nao burunlarından, Gine'nin tamamı ve güney kıyısına doğru olan kısımlar Kral Alfonso ve onun haleflerine tahsis edilmiştir. Kral Alfonso ve haleflerine edindikleri ve edinecekleri yerlerde kilise ve manastır inşa ettirme hakkı da verilmiştir.¹⁰³ Sonuç olarak bu boğa ile Afrika'nın toprakları, limanları, adaları ve denizleri, kiliselerin himayesi, ticari tekeli ve "kâfirleri" köle olarak satma hakkı Portekiz Kralı Alfonso ve Prens Henry'ye devredilmiştir.¹⁰⁴

Portekizliler, Papalık boğasını aldıkları yılı takip eden 1456 yılından itibaren Afrika'nın batısında kuzeyden güneye doğru seyahatler düzenlemeye başlamışlardır. 1480'lere gelindiğinde Afrika'nın batı kıyılarındaki birçok limanda ticari üslere sahip olmuşlardır. Portekizli denizciler Prens Henry'nin de desteğiyle Sierra Leone'ye kadar ulaşmışlardır. Henry, ulaşılan yerlerde Hristiyanlığın yayılmasını istemiş¹⁰⁵ Hz. İsa'nın mesajını yaymanın Tanrı için yapılabilecek en güzel iş olduğunu söylemiştir.¹⁰⁶

Portekizli kâşifler 1482 yılında günümüzde Kuzey Angola olarak adlandırılan yerde Kongo Krallığı ile karşılaşmışlardır. Bu krallığın başında bulunan isim Nhemba Nzingi Nkuwu'dur. Bu karşılaşmanın ardından Kongo'ya çok sayıda misyoner gönderilmiştir. 1490 yılında başkentte bir kilise inşa edilmiştir. Kral vaftiz edilerek I. John adını almıştır.¹⁰⁷

1490'lardan 1540'lara kadar Kongo yoğun misyonerlik çalışmalarına şahit olmuştur. Misyonerler özellikle nüfuzlu aileler üzerinde etkili olmuşlardır. Kongo'nun ileri gelen bu aileleri Katolik Hristiyanlığı kendi dinleriyle sentezleyerek kabul etmişlerdir.¹⁰⁸ XVI. yüzyılın ilk otuz yılında

¹⁰³ <https://www.papalencyclicals.net/nichol05/romanus-pontifex.htm> (05/09/2023)

¹⁰⁴ Klaus Koschorke, Frieder Ludwig, Mariano Delgado, *A History Of Christianity In Asia, Africa, And Latin America, 1450-1990*, William B. Eerdmans Yayıncılık Şirketi, Amerika, 2017, s.144

¹⁰⁵ Gülay Güngör, *Sömürgeçiler 2 Portekiz- İspanya- Hollanda- Fransa- Almanya- İtalya- Belçika Sömürgeçiliği*, Cinius Yay., İstanbul, 2019, s.17

¹⁰⁶ Arıkan vd., *Sömürgeçilik Tarihi (Avrupa- Amerika)*, s.3

¹⁰⁷ Neill, *a.g.k.*,

<https://archive.org/details/colonialismchris00neil/page/11/mode/1up?view=theater>(13.02.2023),s.285

¹⁰⁸ Aldrich, *a.g.e.*,s.73

binlerce Afrikalı Hristiyanlaştırılmıştır. Portekizli yazarlara göre bu sayı 100.000'e ulaşmıştır. 1534 yılına gelindiğinde Kongo'nun kendi Afrika piskoposu olmuştur. Misyonerlerin ardından köle tüccarları devreye girmiş ve köle ticareti gelişmeye başlamıştır.¹⁰⁹

Misyonerler, Afrikalı yerlilerin her türlü batıl inanca yatkınlığından faydalanarak, esas olarak dini batıl inançları yayarak Hristiyanlığı anlatmışlardır.¹¹⁰

Portekiz'in Angola kolonisinde görev yapan Kutsal Kalp Cemaati (The Congregation of the Sacred Heart) Huilla'da Afrikalılar için terzilik, vagon yapımı gibi mesleklerin öğretildiği bir kurum açmıştır.¹¹¹

Afrika'nın batı sahillerine misyonerler gönderen Portekiz, Afrika'nın güneyine ilk defa misyoner gönderen ülke olmuştur. 1560 yılında İsa Cemiyeti'nden Peder Gonzalo de Silveira yanındaki iki üyeye birlikte Sofala'ya gitmişlerdir. İlk işleri Inhambane (Mozambik) yakınlarında Gamba isimli bir şefle görüşmek olmuştur. Silveira ve arkadaşları Gamba'nın topluluğu arasında yedi hafta çalışmış ve onları Hristiyan yapmışlardır.¹¹²

Afrika'nın doğusunda da etkili olan Portekiz, 1554 yılında Cizvitlerin Etiyopya'ya gitmesini sağlamıştır. Portekizli Cizvit Paez buradaki misyonlarda görev yapan önemli bir isimdir.¹¹³

1495 yılında Portekiz tahtına I. Manuel'in çıkmasından itibaren Afrika'ya yapılan seferlerin yanı sıra Hindistan'a da seferler düzenlenmeye başlamıştır. Manuel, Vasco de Gama'nın Tanrı tarafından Kudüs'ü almak için seçildiğine inanmış bu yüzden onun için gemiler inşa ettirmiştir.¹¹⁴ Vasco de Gama 9 Mayıs 1498'de Ümit Burnu'nu dolaşarak Kalikut'a ulaşmıştır.

¹⁰⁹ Endre Sik, *The History Of Black Africa*, Akadémiai Kiado Yay., Budapeşte, 1970, s.142

¹¹⁰ Sik, *a.g.e.*, s.142

¹¹¹ Robinson, *a.g.k.*,

[https://archive.org/details/historyofchristi014075mbp/page/n6/mode/1up?view=theater\(24/11/2022\),s.301](https://archive.org/details/historyofchristi014075mbp/page/n6/mode/1up?view=theater(24/11/2022),s.301)

¹¹² Robinson, *a.g.k.*,

[https://archive.org/details/historyofchristi014075mbp/page/n6/mode/1up?view=theater\(25/11/2023\),s.307](https://archive.org/details/historyofchristi014075mbp/page/n6/mode/1up?view=theater(25/11/2023),s.307)

¹¹³ Sik, *a.g.e.*, s.165

¹¹⁴ Aldrich, *a.g.e.*, s.73

Böylece Hindistan'da Portekiz krallarının desteğiyle misyonlar kurulmaya başlamıştır. Goa'da 1534'te piskoposluk, 1557'de başpiskoposluk kurulmuştur. Bu bölgelerde Fransisken ve Dominiken misyonerler görev yapmışlardır.¹¹⁵

Dominiken rahip Duarte Nunes, 1522 yılında Portekiz Kralı'na gönderdiği mektupta Goa'da bulunan Hindu tapınaklarının yıkılması ve bu tapınakların yerine kiliselerin inşa edilmesi gerektiğini yazmıştır. Bunu yapmanın Tanrı'ya hizmet olacağını ifade ederek Goa'da yaşamak isteyen herkesin Hristiyan olması gerektiğini belirtmiştir.¹¹⁶

Manuel döneminden sonra 1540 yılında kralın emriyle Goa adasındaki tüm Hindu tapınakları yıkılmıştır. Bölgeye yerleşen ve misyonerlik yapan Hristiyanlar başka dinden olanlara ikinci sınıf muamelesi yapmışlardır. Hristiyanlar kâfir olarak niteledikleri bu kişilere evlerinde iş vermemişlerdir. Hristiyan olmayan doktorun, berberin çalışmasına izin verilmemiştir. Müslümanlara ve Hindulara ibadet özgürlüğü tanınmamıştır. Hindular Pazar günleri dönüşümlü olarak kilise derslerine katılmak zorunda bırakılmışlardır. Yerlilerden ancak Hristiyan olmayı kabul edenler bir Portekiz vatandaşı gibi muamele görebilmiştir. Kilisenin emriyle yerel valiler din değiştirenleri maddi ve manevi olarak desteklemişlerdir. Miras din birliğine göre paylaşılmıştır. Miras hakkı olmayan yerli kadınlara Hristiyan olmaları halinde erkekler gibi miras alabilecekleri taahhüt edilmiştir. Bölgedeki siyasi iktidar Hristiyan olmayanların elinden alınmıştır. Hristiyan olmayanlara adaletsiz davranılmıştır. Hristiyan olmayanlar kendileri için belirlenen kıyafetleri giymek zorunda bırakılmışlardır. Ayrıca ata ve tahtırevana binmeleri, şemsiye kullanmaları yasaklanmıştır.¹¹⁷

¹¹⁵ Robinson, *a.g.k.*,
[https://archive.org/details/historyofchristi014075mbp/page/n6/mode/1up?view=theater\(24/11/2022\),s.68](https://archive.org/details/historyofchristi014075mbp/page/n6/mode/1up?view=theater(24/11/2022),s.68)

¹¹⁶ Koschorke vd., *a.g.e.*, s.15

¹¹⁷ Albert Galloway Keller, *Colonization*,
[https://archive.org/details/colonizationstudy00kell/page/121/mode/1up?ref=ol&view=theater\(22/03/2023\), ss.121-122](https://archive.org/details/colonizationstudy00kell/page/121/mode/1up?ref=ol&view=theater(22/03/2023), ss.121-122)

Cizvit misyoner Francis Xavier, 5 Mayıs 1543'te Lizbon'dan Goa şehrine ulaşmıştır.¹¹⁸ 1545'te Portekiz Kralı'na yazdığı mektupta kraldan Hindistan'da Hristiyanlığın yayılmasını ihmal eden valilerin Portekiz'e döndüklerinde uzun süreli hapis cezasına çarptırılmalarını ayrıca mallarına el konulmasını talep etmiştir. Bu şekilde Seylan'ın tamamının, Malabar kıyısındaki birçok kralın ve Comorin bölgesinin tamamının bir yıl içinde Hristiyanlığı kabul edeceklerine inandığını belirtmiştir.¹¹⁹

1567'de Goa valisi, Cizvit misyonerlerinin önerisiyle Goa'nın henüz "kâfir" olan bölgelerindeki pagodaların ve camilerin yıkılmasını ve on dört yaşın altındaki yetimlerin vaftiz edilmesini emreden bir kararname çıkarmıştır. Hindistan'daki Portekizlilere ait diğer yerleşim yerlerinde de benzer uygulamalar yapılmıştır. 1590'da Hindistan'daki misyonerlerin sayısının 500, bu misyonlarla ilişkili olarak din değiştirenlerin sayısının 254.000 olduğu tahmin edilmektedir.¹²⁰

Portekiz'in sömürge ve misyon coğrafyası içinde Çin'in önemli bir yeri vardır. Çin ile 1511 yılında Malakka'nın ele geçirilmesiyle başlayan temaslar ilerleyen yıllarda artarak devam etmiştir. Portekiz, Çin ve Japonya arasında yaşanan ticari gerginlikten faydalanmış Güney Çin ticaretinde aracılık etmiştir. Giderek Asya içlerine yayılmış ve gücünü artırmıştır.¹²¹

1617'de Çin'deki Hristiyanların sayısı 13.000 olarak hesaplanmıştır.¹²² 1630 yılına gelindiğinde Asya'da Portekiz adına görev yapan misyonerlerin sayısı 1.800'e ulaşmıştır. Bu misyonerlerin büyük bir kısmı Cizvitlerden oluşuyorken onları Fransiskenler takip etmiştir. En çok misyoner Goa ve

¹¹⁸ Koschorke vd., *a.g.e.*, s.17

¹¹⁹ Robinson, *a.g.k.*,

[https://archive.org/details/historyofchristi014075mbp/page/n6/mode/1up?view=theater\(05/09/2023\)](https://archive.org/details/historyofchristi014075mbp/page/n6/mode/1up?view=theater(05/09/2023)), s.74

¹²⁰ Robinson, *a.g.k.*,

[https://archive.org/details/historyofchristi014075mbp/page/n6/mode/1up?view=theater\(05/09/2023\)](https://archive.org/details/historyofchristi014075mbp/page/n6/mode/1up?view=theater(05/09/2023)), s.75

¹²¹ Aldrich, *a.g.e.*, s.77

¹²² Robinson, *a.g.k.*,

[https://archive.org/details/historyofchristi014075mbp/page/n6/mode/1up?view=theater\(05/09/2023\)](https://archive.org/details/historyofchristi014075mbp/page/n6/mode/1up?view=theater(05/09/2023)), s.177

Koçin’de görev yapmıştır. Cizvit misyonerler ayrıca Japonya, Doğu Asya, Etiyopya, Babürlü İmparatorluğu ve Tibet’te çalışmalar yürütmüşlerdir.¹²³

1650’de Çin’deki Hristiyanların sayısı 150.000’e çıkmıştır. 1669’da Dominikenlere ait 21, Fransiskenlere ait 3 ve İsa Cemiyeti’ne ait 159 kilise vardır. Bu dönemde vaftiz edilen Hristiyanların sayısı 308. 780’e ulaşmıştır. Bu sayının 3.500’ü Fransisken misyonerler tarafından vaftiz edilmiştir.¹²⁴

Portekiz’in misyoner gönderdiği ülkelerden biri de Brezilya’dır. Brezilya 1500 yılında Portekizli kâşif Cabral tarafından keşfedilmiştir. 1549 yılında Portekiz Kralı III. John, 6 kişilik Cizvit grubunu buraya göndermiştir. Daha sonra bir ordu kadar Cizvit ve Dominikenler ile Fransiskenler de kilisenin verdiği göreve ortak olmuşlardır.¹²⁵ Brezilya’nın ilk genel valisi Thom de Souza krallığın çıkarları için çalışmış ve Kızılderililerle yakın ilişkiler kurmuştur. Aynı zamanda yerli halktan Hristiyanlığa girenleri himayesi altına almıştır.¹²⁶ Thomes de Sousa Cizvit misyonerlerle birlikte hareket etmiştir. Cizvitler burada Tupiler adı verilen yerliler arasında Hristiyanlığı yaymaya çalışmışlardır. Misyonerler ilmihal, dua ve iman konusundaki bilgileri müziğe dönüştürerek öğretmeyi denemişlerdir. John de Aspilcueta bu yöntemi en aktif kullanan isimlerdendir.¹²⁷

2.1.2. İspanya

İspanya, XV. yüzyılda Aragon ve Kastilya Krallıklarının hüküm sürdüğü coğrafi bölgenin adı olmuştur. 1474’te Kastilya Kraliçesi olan İsabella, 1479’da Aragon Krallığı’nın başına geçmiş olan Ferdinand ile

¹²³ Aldirich, *a.g.e.*, ss.78-79

¹²⁴ Robinson, *a.g.k.*,

[https://archive.org/details/historyofchristi014075mbp/page/n6/mode/1up?view=theater\(05/09/2023\)](https://archive.org/details/historyofchristi014075mbp/page/n6/mode/1up?view=theater(05/09/2023)), s.177

¹²⁵ Robinson, *a.g.k.*,

[https://archive.org/details/historyofchristi014075mbp/page/n6/mode/1up?view=theater\(05/09/2023\)](https://archive.org/details/historyofchristi014075mbp/page/n6/mode/1up?view=theater(05/09/2023)), s.413

¹²⁶ Keller, *a.g.k.*,

[https://archive.org/details/colonizationstudy00kell/page/121/mode/1up?ref=ol&view=theater\(25/03/2023\)](https://archive.org/details/colonizationstudy00kell/page/121/mode/1up?ref=ol&view=theater(25/03/2023)), ss.136

¹²⁷ James A. Huie, *History Of Christian Missions*,

[https://archive.org/details/historychristia00huiegoog/page/n6/mode/1up?view=theater&q=francis\(03/06/2023\)](https://archive.org/details/historychristia00huiegoog/page/n6/mode/1up?view=theater&q=francis(03/06/2023)),ss.54-56

evlenmiştir. Böylece Kastilya ve Aragon Krallıkları birleşerek kültürel ve dini alanda ortak bir yönetim oluşturmuşlardır.¹²⁸

Portekiz, Romanus Pontifex ile Afrika ve Asya’da söz sahibi olmuş sömürge ve misyonlar kurmuştu. İspanya’nın sömürge ve misyon faaliyetlerine destek verip önünü açan Papalık boğası ise 1493’te VI. Alexander tarafından yayınlanan İnter Caetera’dır. Bu bağış boğasında İspanya adına keşif yapan Kolomb’un Hristiyanlığı yaymayı amaçladığı belirtilerek bu durumdan övgüyle söz edilmiştir. İspanya’nın keşfedilecek yerlerdeki katolikleştirme amacından kutsal bir görev olarak bahsedilmiştir. İspanya’nın keşfettiği yerlerde gerçekleştireceği vaftizler desteklenmiştir. Keşfedilecek yerlerde Hristiyanlığı yaymanın İspanya’nın bir görevi olduğu belirtilmiştir. Kuzey Kutbu’ndan Antartika’ya kadar bir çizgi çizilip batıya ve güneye doğru bulunan ve bulunacak, keşfedilecek tüm adalar ve ana karalar ve bunların tüm hakları İspanya’ya verilmiştir. Söz konusu hat, batıya ve güneye doğru yüz fersah olarak belirtilmiştir. Bu koordinatlar da Azor Adaları ve Yeşil Burun Adaları’na denk gelmektedir.¹²⁹ İnter Caetera ile İspanya, keşfedilen yerlerde piskoposluk kurma, piskopos atama, piskoposlukların sınırlarını belirleme ve değiştirme, bu bölgelerdeki kiliselere, manastırlara ve diğer dini vakıflara ruhani kişileri atama, misyonerleri atama ve destekleme ve misyonerlerin ulaşımını sağlama gibi hak ve görevlere sahip olmuştur.¹³⁰

Kolomb, İspanya adına Orta Amerika bölgesinde birçok adaya el koymuştu. İspanya çok geçmeden Güney Amerika’da da yayılarak sömürgeler oluşturmuştur. Hernan Cortes, Aztek İmparatorluğu’nun yaşadığı Meksika topraklarına ulaşmış ve 1518’de burayı İspanyol yerleşimine açmıştır. 1530’dan sonra Fransisko Pizarro İspanya adına İnka topraklarını işgal ederek Peru’yu kurmuştur.¹³¹ İspanyolların Amerika Kıtası’nda zor kullanarak ele

¹²⁸ Ernst Van Veen, “Empire Portuguese”, *Encyclopedia of Western Colonialism Since 1459*, Thomson Gale Yay., Amerika, s.418

¹²⁹ [https://www.papalencyclicals.net/alex06/alex06inter.htm\(06/09/2023\)](https://www.papalencyclicals.net/alex06/alex06inter.htm(06/09/2023))

¹³⁰ Neill, *a.g.k.*,

[https://archive.org/details/colonialismchris00neil/page/41/mode/1up?view=theater\(25/03/2023\)](https://archive.org/details/colonialismchris00neil/page/41/mode/1up?view=theater(25/03/2023)), s.41

¹³¹ Gülay Güngör, *Sömürgeçiler 2*, s.82

geçirdikleri yerlerden biri de kıtanın güneydoğusunda bulunan Paraguay Nehri ağzıdır. 1553'te İspanya Krallığı Paraguay Nehri'nin doğu kıyıları boyunca ilerlemiş ve geçtiği toprakları işgal etmiştir.¹³²

Harita 1:İspanya, 1500 ile 1800'lü yıllar arasında günümüzdeki ABD'de misyonlar kurarak yerli halklar üzerinde Hristiyanlaştırma faaliyetleri yapmıştır. Yukarıdaki haritada bu misyonlardan bazıları gösterilmiştir.¹³³

İspanya'nın Amerika'daki sömürgelerinde gerçekleştirdiği katolikleştirme faaliyetlerine bakalım. 1520'de Ponce de Leon, İspanya adına Florida'ya gelerek yerli halkı kılıç zoruyla Katolikliği kabule ve İspanya Kralı'na boyun eğmeye zorlamıştır. Ponce de Leon'un bu girişimi yerliler tarafından geri püskürtülmüştür.¹³⁴ Ponce de Leon'un Florida'yı keşfi sırasında yanında Dominikenlerin de olduğu düşünülmektedir. Peder Anthony de Montesinos, Peder Anthony de Cervantes bölgede misyonerlik yapan en eski Dominikenlerdir. Peder Anthony de Cervantes, İspanyalıdır. Doğum yeri ve tarihi bilinmemektedir. Genç yaşta Salamanca'da yer alan Aziz Stephan Manastırı'nda Aziz Dominik Tarikatı'na girmiştir.¹³⁵ 1565'te Menendez,

¹³² Gülay Güngör, *Sömürgeçler 2*, s.83

¹³³ Bobbie Kalman, Greg Nickles, *Spanish Missions*,

[https://archive.org/details/spanishmissions0000kalm/page/4/mode/1up\(25/03/2023\)](https://archive.org/details/spanishmissions0000kalm/page/4/mode/1up(25/03/2023)), ss.4-5

¹³⁴ Robinson, *a.g.k.*,

[https://archive.org/details/historyofchristi014075mbp/page/366/mode/1up?view=theater\(28/03/2023\),s.366](https://archive.org/details/historyofchristi014075mbp/page/366/mode/1up?view=theater(28/03/2023),s.366)

¹³⁵ *Dominicans in Early Florida*,

burada St. Augustine şehrini kurmuştur. Florida bundan sonra Dominikenler, Cizvitler ve Fransiskanların akınına uğramıştır. Yetmiş yıl sonra bölgedeki Hristiyanların sayısı 30.000 olarak hesaplanmıştır. İspanya 115 yıl boyunca Florida'yı elinde tutmuş ve bu süreçte sürekli olarak Hristiyanların sayısı artmıştır.¹³⁶

II. Philip'in Florida'nın katolikleştirilmesi emri üzerine bölgeye giden Fransiskanlar için St. Augustine'de bir manastır inşa edilmiştir. Fransiskanların Florida'daki ilk misyonlarının tarihi 1573 olarak kaydedilmiştir. Bazı Fransiskan misyonerler işkencelere maruz kalmışlardır. Florida 1606'da ilk kez bir piskopos tarafından ziyaret edilmiştir. Piskopos Altamirano bu ziyaretinde 2.000 yerlinin Hristiyan olduğuna şahit olmuştur. Misyonlar Güneydoğu Georgia'yı içine alacak şekilde genişlemiştir. 1598'de II. Philip hayatını kaybetmiştir. Mart 1599'da II. Philip'in ölüm haberi Florida'ya ulaşmıştır. Fransiskanlar ona dua etmek için St. Augustine'de toplanmışlardır. 1598'de İspanya tahtına III. Philip çıkmıştır. III. Philip, Küba valisi Pedro de Valdes'ten Florida'nın durumu hakkında bilgi istemiştir. Valdes, oğlunu 1602 yılında misyonerlerin ikametgâhı St. Augustine'e göndermiştir. Yapılan araştırmalar sonucunda St. Augustine'nin misyonerlerin merkezi olarak kalmasına karar verilmiştir.¹³⁷

Florida'da Calusa, Timucua ve Potano yerlileriyle karşılaşmıştır. İspanyollar Timucua yerlileri arasında vaazlar vermişlerdir. Francisco Pareja, yerli halka okuma yazma öğretebilmek amacıyla bir kitap yazmıştır. İspanyol keşiş Luis Geronimo de Ore'nin yazmış olduğu ve Maynard Geiger tarafından İngilizce'ye çevrilen bir yazıda Timucua yerlileri hakkında şunlar söylenmektedir: *“kolaylıkla Pareja'nın kitaplarını kullanarak birçok*

<https://archive.org/details/dominicansinear10000unse/page/19/mode/1up?view=theater&q=1565> (01/06/2023), s.1

¹³⁶ Robinson, *a.g.k.*,

[https://archive.org/details/historyofchristi014075mbp/page/366/mode/1up?view=theater\(28/03/2023\),s.366](https://archive.org/details/historyofchristi014075mbp/page/366/mode/1up?view=theater(28/03/2023),s.366)

¹³⁷ J.T. Van Campen, *St. Augustine Florida's Colonial Capital*,

<https://archive.org/details/staugustineflori00camp/page/22/mode/1up?view=theater> (21/05/2023) ss.23-26

Kızılderili altı aydan kısa bir sürede okumayı ve kendi dillerinde birbirlerine mektup yazmayı öğrendi."¹³⁸

Potano kabilesi, Fransiskanlar tarafından Hristiyanlaştırılmıştır. 1655 yılına gelindiğinde Florida ve Georgia'da 26.000 kişiden oluşan Hristiyanlaştırılmış yerli halk ve 35 kişiden oluşan Fransiskan misyoner grubu oluşmuştur.¹³⁹

İspanyollar, yaklaşık 1520'li yıllarda Hernan Cortez'in öncülüğünde Meksika'da yayılmaya başlamışlardır. Onları 1524'te on iki Fransiskan rahibi takip etmiştir. Bazı kaynaklara göre Fransiskan misyonerlerin çalışmalarıyla bu bölgede 500 tapınak yıkılmış ve 20.000 put parçalanmıştır. Bu tapınakların yerine kiliseler, ibadethaneler inşa edilmiştir.¹⁴⁰

Peru'daki İspanyol sömürgeciliği 1532'de Francisco Pizarro'nun bölgeye düzenlediği seferlerle başlamıştır. İspanyollar Peru'da yaşayan İnkalara katliam uygulamıştır. Altı yıl boyunca ülke alt üst edilmiş altın ve hazine aranmıştır. İspanyol yerleşimcilere rahipler de eşlik etmiştir. Halk Hristiyanlığı kabule zorlanmıştır. Kasabalarda toplu vaftizler gerçekleştirilmiştir.¹⁴¹ Dominiken misyoner Peder Michael de Soto, Peru'da misyonerlik çalışmaları yapmış ve Peru'nun havarisi unvanını kazanmıştır.¹⁴²

Peru'daki ve Güney Amerika'nın başka eyaletlerindeki Hristiyanlığın yayılışı hakkında Meksikalı tarihçi Vincente Riva Palacio, yerli halkın Hristiyanlık doktrini veya Katolik ibadetleri hakkında hiçbir fikirlerinin

¹³⁸ Kelley G. Weitzel, *The Timucua Indians*, [https://archive.org/details/timucuaindiansna0000weit/page/18/mode/1up?view=theater\(09/05/2023\),s.18](https://archive.org/details/timucuaindiansna0000weit/page/18/mode/1up?view=theater(09/05/2023),s.18)

¹³⁹ *The Catholic Encyclopedia Volume Ten Mass- Newman*, [https://archive.org/details/V10CatholicEncyclopediaKOfC/page/386/mode/1up?view=theater&q=NEW+ENGLAND\(10.05.2023\),s.385](https://archive.org/details/V10CatholicEncyclopediaKOfC/page/386/mode/1up?view=theater&q=NEW+ENGLAND(10.05.2023),s.385)

¹⁴⁰ Robinson, *a.g.k.*, [https://archive.org/details/historyofchristi014075mbp/page/366/mode/1up?view=theater\(06/07/2023\),s.407](https://archive.org/details/historyofchristi014075mbp/page/366/mode/1up?view=theater(06/07/2023),s.407)

¹⁴¹ Robinson, *a.g.k.*, [https://archive.org/details/historyofchristi014075mbp/page/366/mode/1up?view=theater\(06/07/2023\),s.416](https://archive.org/details/historyofchristi014075mbp/page/366/mode/1up?view=theater(06/07/2023),s.416)

¹⁴² *Dominicans in Early Florida*, [https://archive.org/details/dominicansinearl0000unse/page/19/mode/1up?view=theater&q=1565\(01/06/2023\),s.18](https://archive.org/details/dominicansinearl0000unse/page/19/mode/1up?view=theater&q=1565(01/06/2023),s.18)

olmadığını İspanyolların onları savaşta yenmesi nedeniyle zorunlu bir sonuç olarak Hristiyan olduklarını ileri sürmüştür.¹⁴³

1540-45'te Valdivia tarafından Şili ele geçirilmiştir. Valdivia, Şili'yi İspanyol yönetimine ve İspanyol Hristiyanlığına tabi tutmuştur. Valdivia'ya İspanyol rahipler eşlik etmiştir.¹⁴⁴

New Mexico'da ilk kalıcı toprak işgali İspanyol askerlerine Fransisken rahiplerin eşlik ettiği 1598 yılında gerçekleşmiştir. On yıl içinde 8000 kişi vaftiz edilmiştir.¹⁴⁵

İspanya, askeri birlikler ve Fransisken misyonerler ile birlikte Pasifik'te ilerlemeye devam etmiştir. İspanya hâkimiyeti Alta Californiya'da San Diego'dan başlayıp kuzeyde San Francisco Körfezi yakınlarındaki Sonoma'ya kadar ulaşmıştır. Beş yüz miden daha uzun olan bu kıyı şeridi baştan aşağı misyonlarla kaplanmıştır. Buradaki ilk misyon Junipero Serra tarafından 1769'da San Diego'da kurulmuştur.¹⁴⁶

2.1.3. Fransa

Avrupa'nın güneybatısındaki Galya adı verilen bölge, Romalılar geldiğinde birçok kableden oluşmaktaydı. Bin yıl boyunca bu kabileler bir arada yaşamışlardır. Frank Krallığı (Merovenjler), bu topluluklar üzerinde VI. yüzyılda kontrol sağlamıştır. VII. yüzyılda ise Frank Krallığı Karolenjlerin denetimi altına girmiştir. Karolenjin kurucusu Karl (Şarlman) döneminde Fransa topraklarında 300 kontluk bulunmaktaydı. Fransa Krallığı, Karolenj İmparatorluğu'nun yıkıntılarında doğmuştur. Karolenjler de esasen Frank

¹⁴³ Robinson, *a.g.k.*,
[https://archive.org/details/historyofchristi014075mbp/page/417/mode/1up?view=theater\(06/09/2023\)](https://archive.org/details/historyofchristi014075mbp/page/417/mode/1up?view=theater(06/09/2023)), s.417

¹⁴⁴ Robinson, *a.g.k.*,
[https://archive.org/details/historyofchristi014075mbp/page/n6/mode/1up?view=theater\(28/03/2023\)](https://archive.org/details/historyofchristi014075mbp/page/n6/mode/1up?view=theater(28/03/2023)),s.418

¹⁴⁵ Robinson, *a.g.k.*,
[https://archive.org/details/historyofchristi014075mbp/page/366/mode/1up?view=theater\(28/03/2023\)](https://archive.org/details/historyofchristi014075mbp/page/366/mode/1up?view=theater(28/03/2023)),s.366

¹⁴⁶ Rexford Newcomb, *The Franciscan Mission Architecture Of Alta California*,
[https://archive.org/details/franciscanmissio0000newc/page/n8/mode/1up?view=theater\(22/05/2023\)](https://archive.org/details/franciscanmissio0000newc/page/n8/mode/1up?view=theater(22/05/2023))

kökenli olup VIII. ve IX. yüzyıllarda Verdun Antlaşması (843) sonrasında kurulan 3 Frank Krallığı'ndan biri olan Batı Krallığı'ndan doğmuş ve günümüzdeki Almanya, İtalya, Hollanda, Belçika ve İsviçre'nin bulunduğu toprakları egemenliği altına almıştır. 1795'e kadar yaşayan bu krallık Haçlı krallıklarının sonuncusudur. X. yüzyılda Frank Kralı, Fransa'nın güneybatısında yaşayan Galyalıların, Normanların, Akitanyalıların, Gotların, İspanyolların ve Gaskonların kralı ünvanıyla taç giymiştir.¹⁴⁷

Batı Frank Krallığı, XII. ve XIII. yüzyıllarda gücünü kilisenin koruyuculuğundan alan "Hristiyan bir krallık" olmuştur. Franklar bu yüzyıllarda Haçlı Seferleri'ne katılmışlardır.¹⁴⁸ Philippe Auguste ve Aziz Louis (IX. Louis, 1226-1270), Haçlı Seferleri'nin başarılı bir şekilde sonuçlanabilmesi için vergileri artırma yoluna gitmiştir. Kral Aziz Louis, temelleri dine dayanan "kraliyet kanun koyucusu" (roi justicier) ilkesini benimsemiştir. Philippe Auguste, kral olmasını Tanrı'nın bir inayeti olarak görmüştür. Krallar manevi anlamda kendilerini tanrıya karşı sorumlu hissettikleri gibi maddi olarak da Hristiyanlara göre kutsal kabul edilen seferleri desteklemişlerdir.¹⁴⁹

XIV. yüzyılda Frank topraklarında birçok düklük, lordluk, prenslik ve krallık varlıklarını sürdürmüştür. 1328'de Valois hanedanından VI. Philippe'nin tahta çıkışının ardından İngiliz- Norman Krallığı Fransız tahtında hak iddia etmiştir. Bu durum 116 yıl süren Yüzyıl Savaşları'na neden olmuştur. Bu savaş, 1337'de başlamış 1453'te bitmiştir.¹⁵⁰ Yüzyıl Savaşları'ndan sonra Fransa harap bir duruma düşmüştür. İngiliz istilası, soyguncuların tahripleri, salgın hastalıklar Fransa'yı bitkin bir hale düşürmüştür. Katliamlardan kaçıp kurtulan köylüler topraklarını bırakarak şatoların veya güvenli şehirlerin yakınlarına kaçmışlardır. Kilise bu kargaşa ortamında çok zarar görmüştür. Zengin manastırlar boşalmış, ruhbanlar günlük ihtiyaçlarını karşılayamayacak

¹⁴⁷ Gülay Güngör, *Sömürgeçler* 2, s.195

¹⁴⁸ *a.g.e.*, s.195

¹⁴⁹ Roger Price, *Fransa'nın Kısa Tarihi*, Çev. Özkan Akpınar, Boğaziçi Üniversitesi Yay., İstanbul, 2012, ss.55-61

¹⁵⁰ *a.g.e.*, ss.55-61

hale gelmiştir. Geriye kalan birkaç büyük ruhban kilise, beneficele'rini (topraklarını) ellerinde toplamakla meşgul olmuşlardır. Hristiyanlık bu dönemde batıl inançlar, sihirbazlık ve şeytan korkusu gibi unsurlarla dolmuştur.¹⁵¹

Fransızlar XI. Louis (1461) döneminde ilk deniz filosunun kurulmasıyla birlikte deniz aşırı seferlere başlamışlardır. Fransa kralları içinde VIII. Charles (1483-1498), XII. Louis (1498-1515) ve I. François (1515-1547) Akdeniz'in doğusundaki Osmanlı hâkimiyetine son vermek istemiştir.¹⁵² VIII. Charles ve etrafındakiler Türk-Müslüman tehlikesini önlemeyi, Osmanlıları yenerek Bizans'ı diriltmeyi ve Kudüs'ü almayı hedeflemişlerdir. Charles'in bu düşüncelerinde Osmanlıyı bir tehlike olarak görüp Avrupa hükümdarlarını haçlı seferleri için kışkırtan papaların payı büyüktür.¹⁵³ I. François'in, Charles Quint'in hapsinden Kanuni Sultan Süleyman sayesinde kurtulmasından sonra ise Fransa Osmanlı ile iyi geçinmeye başlamıştır.¹⁵⁴

Fransızlar rakipleri İngilizler ve Hollandalılar gibi sömürgeler edinmek için okyanuslara açılmışlardır. Bu amaçla I. François, İtalyan denizci Giovanni Verrazzano'yu finanse etmiştir. Verrazzano, Kuzey Amerika'ya yolculuk yapmış ve daha önce diğer Avrupalıların gitmediği yerlere ulaşmıştır. 1524'te Kuzey Amerika'nın kuzeydoğu kıyılarında Delaware Körfezini geçip bugünkü New York Körfezi'ne girmiştir.¹⁵⁵

Fransa'nın 1524'te Verrazzano ile başlayan Yeni Dünya'daki topraklara ilişkin iddiası Saint Malo'lu Jacques Cartier'in 1534, 1535 ve 1541'deki yolculuklarıyla daha kesin bir mülkiyet kazanmıştır.¹⁵⁶ I. François, büyük denizci ve kâşif olan Jacques Cartier'i 1534'te Kuzeybatı Geçidi'ni bulması için sefere çıkarmıştır. Cartier, günümüzde New Brunswick olarak

¹⁵¹ Halil İncalcık, *Rönesans Avrupası Türkiye'nin Batı Medeniyetiyle Özdeşleşme Süreci*, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul, 2015, s.101

¹⁵² Arıkan vd., *Sömürgecilik Tarihi (Avrupa-Amerika)*, s.50

¹⁵³ İncalcık, *a.g.e.*, 143

¹⁵⁴ Arıkan vd., *Sömürgecilik Tarihi (Avrupa- Amerika)*, s.50

¹⁵⁵ Gülay Güngör, *Sömürgeciler 2*, s.198

¹⁵⁶ Mary Doris Mulvey, *French Catholic Missionaries In The Present United States (1604-1791)*, [https://archive.org/details/frenchcatholicmi0000mulv/page/1/mode/1up?view=theater\(18/09/2023\)](https://archive.org/details/frenchcatholicmi0000mulv/page/1/mode/1up?view=theater(18/09/2023)), s.1

bilinen yere ve 3 Temmuz 1534'te Chaleur körfezine ulaşmıştır.¹⁵⁷ Carrier'in Chaleur körfezine ulaşmasıyla birlikte bölgedeki yerlilerle dini içerikli bir iletişim başlamıştır. Carrier, yerlilere tesbihler hediye etmiş ardından bölgeye üzerinde "Vive le Roi" (Yaşasın Fransa Kralı) yazan bir haç dikmiştir. Carrier'in 1535'te bu bölgeye düzenlediği ikinci seferinde ona Katolik rahipler de eşlik etmiştir. Eskimolar, Micmaclar, Algonquinler ve Huronlarla temas kurulmuştur.¹⁵⁸

1608 yılında Samuel Champlain tarafından Quebec şehri kurulmuştur. Yeni kurulan bu şehre Fransa'nın destekleriyle misyonerlerin gelmesi sağlanmıştır. İlk gelen misyonerler Fransisken tarikatının Recollets koluna mensup din adamları, Denis Jamet, Jean Dolbeau ve Pacifique Duplessis'tir. Peder Dolbeau, Montagnais kabilelerinden sorumlu olmuştur. Peder Le Caron, Huronlar arasında çalışmıştır. Peder Denis Jamet bir süre Quebec'te kalmıştır.¹⁵⁹

Champlain, yerlilerin liderleriyle iyi ilişkiler kurmuştur. O sırada başbakan olan Kardinal Richelieu Kanada'da sömürge oluşturmak ve bu bölgeyi tarım ve ticaret kolonisine dönüştürmek için 1627 yılında bir şirket kurmuş ve Champlain'i de Kanada valisi olarak atamıştır. Roma Katolikliğine bağlı olmayanların bölgede yaşamasına izin verilmemiştir. Bu tarihten sonra bölgeye birçok Katolik yerleşimci ve misyoner gitmiştir.¹⁶⁰

Fransiskenlerden sonra bölgeye Cizvit din adamları, Charles Lalemant, Ennemond Masse, Jean de Brebeuf, Buret François Charton kardeşler ve Recollect Joseph Dallon gitmiştir.¹⁶¹ Jean de Brebeuf, Le Caron'un yönettiği

¹⁵⁷ *Famous Explorers Jacques Cartier*,
[https://archive.org/details/jacquescartier0000dona/page/n4/mode/1up?view=theater\(1/04/2023\)ss.5-11](https://archive.org/details/jacquescartier0000dona/page/n4/mode/1up?view=theater(1/04/2023)ss.5-11)

¹⁵⁸ *The Catholic Encyclopedia Volume Ten Mass- Newman*,
[https://archive.org/details/V10CatholicEncyclopediaKOfC/page/379/mode/1up?view=theater\(03/05/2023\),s.378](https://archive.org/details/V10CatholicEncyclopediaKOfC/page/379/mode/1up?view=theater(03/05/2023),s.378)

¹⁵⁹ *Les Récollets au Canada*,
[https://archive.org/details/lesrecolletsauca0000unse/page/2/mode/1up?view=theater\(03/04/2023\),ss.1-2](https://archive.org/details/lesrecolletsauca0000unse/page/2/mode/1up?view=theater(03/04/2023),ss.1-2)

¹⁶⁰ Gülay Güngör, *Sömürgeçiler 2*, s.209

¹⁶¹ Mulvey,
a.g.k.,[https://archive.org/details/frenchcatholicmi0000mulv/page/5/mode/1up?view=theater\(04/04/2023\),s.4](https://archive.org/details/frenchcatholicmi0000mulv/page/5/mode/1up?view=theater(04/04/2023),s.4)

Huron misyonunu devralmıştır. Dolbeau, Jamay ve Duplessis Sguenay, Ottawa ve Aşağı St. Lawrence bölgesinde yaşayan Montagnais ve Algonquins arasında çalışmıştır. Dolbeau, 1636 yılında Labrador Eskimolarına kadar ulaşmıştır. Fransa bu süreçte bölgeye yeni misyonerler göndermeye devam etmiştir. Babalar Claude Pijart ve Raymbault, Huronia'nın kuzeyinde kalan Nipissing'e gitmiş ve burada bazı kimseleri vaftiz etmişlerdir. 1650 yılında Iroquoiler, Nipissingler'in varlığına son vermiştir. Peder Francis Joseph Bressani, Mohawklar arasında çalışmış daha sonra Kanada'ya geçerek Huronların saygısını kazanmıştır. Huronlar ve Iroquoiler arasındaki çatışmalara rağmen buradaki misyonerlik çalışmaları olumlu sonuçlar vermiştir.¹⁶²

1670 yılında Germain Allard, Gabriel de la Ribourde ve birkaç din adamı Quebec'e gelmişler ve eski kilise ve manastırları restore etmişlerdir. Kral XIV. Louis, vali M. De. Frontenac'ı görevlendirerek misyonerlerin toprak sahibi olmalarını sağlamıştır. Misyonerler yeni evler açmışlar ayrıca Trois Rivieres'te bir kilise inşa etmişlerdir. XIV. Louis, Trois Riviere Kilisesi'ne yıllık 500 sterlin ödemiştir.¹⁶³ Frontenac döneminde Ohio, Wabash ve Mississippi Nehirleri askeri kontrol altında tutulmuş ve buralarda misyonlar kurulmuştur.¹⁶⁴

Fransız sömürgeciler New England¹⁶⁵'da Maine misyonunu kurmuşlardır. Cizvitler bu misyonu "Abenaki" olarak isimlendirmişlerdir. Peder Gabriel Druillettes, 1654 yılındaki İngiliz işgalinden önce Maine'nin Kennebec şehrinde Cizvit misyonerliğinin temelini atmıştır. XVII. yüzyılda Kennebec, Penobscot ve Saint John Nehirleri etrafında misyonerlik

¹⁶² *The Catholic Encyclopedia Volume Ten Mass- Newman*,
[https://archive.org/details/V10CatholicEncyclopediaKOfC/page/379/mode/1up?view=theater\(03/05/2023\),ss.378,379](https://archive.org/details/V10CatholicEncyclopediaKOfC/page/379/mode/1up?view=theater(03/05/2023),ss.378,379)

¹⁶³ *Les Recollets Au Canada*,
[https://archive.org/details/lesrecolletsauca0000unse/page/6/mode/1up?view=theater\(04/04/2023\)ss.6-7](https://archive.org/details/lesrecolletsauca0000unse/page/6/mode/1up?view=theater(04/04/2023)ss.6-7)

¹⁶⁴ Mulvey,
a.g.k.,[https://archive.org/details/frenchcatholicmi0000mulv/page/11/mode/1up?view=theater\(04/04/2023\),s.11](https://archive.org/details/frenchcatholicmi0000mulv/page/11/mode/1up?view=theater(04/04/2023),s.11)

¹⁶⁵ Bu bölge bugün, Connecticut, Maine Massachusetts, New Hampshire, Rhode Island ve Vermont denilen şehirlerden oluşan bölgedir. (Gülay Güngör, *Sömürgeciler 1 İngiliz Sömürgeciliği*, s.60)

şekillenmiştir. Fransız misyonerler günümüzde New York olarak bildiğimiz topraklarda Iroquois halkı içinde Cizvitler aracılığıyla misyonerlik faaliyeti yapmışlardır.¹⁶⁶

Fransa'nın sömürgecilik yaptığı dönemde "Louisiana Misyonu" kurulmuştur. Bu misyon Missiori, Arkansas, Louisiana, Mississippi ve Alabama eyaletlerinden oluşmuştur. 1673 yılında Cizvit Marquette bu bölgeye gelmiştir. 1682 yılında Recollect Peder Zenobius Membre, Mississippi'ye kadar gelerek haçlar dikmiş ve vaazlar vermiştir. 1683 yılında Arkansas'ta Fransa için bir kale inşa edilmiştir.¹⁶⁷

2.2. Protestan Sömürgecilik ve Misyon

2.2.1. İngiltere

İngiltere keşif ve sömürgecilik faaliyetlerine Portekiz ve İspanya'nın gerisinde başlamıştır. İngilizler'in Batı Afrika ve Karayipler'e dair ilk girişimleri Portekiz ve İspanya'ya ait yerlere izinsizce gerçekleşmiştir.¹⁶⁸

İngiltere, 1560'larda Latin Amerika'dan dönmekte olan İspanyol gemilerine saldırılar düzenleyerek keşifler ve sömürgecilik konusunda bilgisini artırmıştır. İngiltere bu saldırıları devam ettirebilmek için bir üs kurmak istemiştir. Bu amaçla 1585 yılında günümüzdeki Kuzey Karolina'da yer alan Raonoke Adası'nda bir koloni kurma girişiminde bulunmuş fakat kalıcı bir başarı sağlayamamıştır.¹⁶⁹

İngiltere'nin Kuzey Amerika'da kaydedilen ilk misyonerlik faaliyeti sömürgeci gruplar içinde yer alan bilim adamı ve felsefeci Thomes Heriot tarafından Roanoke'de 1585-86 yılları arasında gerçekleştirilmiştir. Burada

¹⁶⁶ Mulvey, *a.g.k.*,
[https://archive.org/details/frenchcatholicmi0000mulv/page/23/mode/1up?view=theater\(05/04/2023\)](https://archive.org/details/frenchcatholicmi0000mulv/page/23/mode/1up?view=theater(05/04/2023)), ss.13-21

¹⁶⁷ *The Catholic Encyclopedia Volume Ten Mass- Newman*,
[https://archive.org/details/V10CatholicEncyclopediaKOfC/page/379/mode/1up?view=theater\(03/05/2023\)](https://archive.org/details/V10CatholicEncyclopediaKOfC/page/379/mode/1up?view=theater(03/05/2023)),s.388

¹⁶⁸ Roland J. Wenzlhuemer, "Empire British", *Encyclopedia of Western Colonialism Since 1450*, ss.359,360

¹⁶⁹ Tim Lockley "Empire in The Americas British", *Encyclopedia of Western Colonialism Since 1450*, s.385

Manteo isimli bir yerli Hristiyanlığı kabul ederek İngilizlerle birlikte İngiltere'ye dönmüştür. 1588'de Sir Walter Raleigh, Hristiyanlığın Virginia'da yayılması için Virginian Company'e 100 sterlin ödemiştir.¹⁷⁰

İngilizler, Kuzey Amerika'da Anglikanizmi yayarak, İngiliz dini, dili ve kültürünü empoze ederek sömürgecilik yapmışlardır. Bunu, “bize bu dünyayı, Tanrı verdi” söylemleriyle gerçekleştirmişlerdir.¹⁷¹

İngilizler, Kuzey Amerika'da 13 koloni kurmuşlardır. Kuzeyden güneye doğru bu koloniler: New Hampshire, Massachusetts, Rhode Island, Connecticut, New York, New Jersey, Pennsylvania, Delaware, Maryland, Virjinya, Kuzey Karolina, Güney Karolina ve Georgiya'dır.¹⁷²

XVI. yüzyılda Protestan İngilizler tarafından Püriten dini akımı başlatılmıştır. Bu akım, kilisenin kutsal kitaba dayanmayan tüm uygulamalarını reddeder. Püritenler'e göre Roma Katolikliğinin saf haline döndürülmesi gerekmektedir. Püritanizm, İngiliz Adaları'nda ve sömürge dönemi Amerika'sında İngiliz Protestanlığından doğmuş bir oluşum olarak karşımıza çıkmaktadır. XVII. yüzyılda İngiltere Kilisesinden ayrılan Püritenlerden bazıları Amerika'ya göç etmişlerdir. Büyük bir Püriten topluluğu 1620 yılında New England'a göç etmiştir. Püritenler, Virginia'nın kuzeyine yerleşmişler ve dinlerini burada yaymışlardır. New England'da Kongregasyonalist kiliseler kurmuşlardır.¹⁷³

John Smith tarafından keşfedilen New England bölgesindeki Plymouth kenti, tüccar ve atölyeci olan Püritenler tarafından kurulmuş ve geliştirilmiştir. Püritenler, bölgede yayılırken dinsiz olarak gördükleri yerlileri yok etmişlerdir. Püritenler, burada gemi yapımı üzerine sanayi kurmuşlardır. 1650-1700 arasında New England'da Beyaz nüfusu dört katına çıkmıştır.¹⁷⁴

¹⁷⁰ Robinson, *a.g.k.*,

<https://archive.org/details/historyofchristi014075mbp/page/368/mode/1up?view=theater806/04/2023>,s.368

¹⁷¹ Gülay Güngör, *Sömürgeciler 1 İngiliz Sömürgeciliği*, s.55

¹⁷² *a.g.e.*, s.58

¹⁷³ Ali İsmail Güngör “*Hristiyanlıkta Püriten Anlayış ve Etkileri*”, Dini Araştırmalar Dergisi, c.7, ss.8-14

¹⁷⁴ Gülay Güngör, *Sömürgeciler 1 İngiliz Sömürgeciliği*, s.61

İngilizlerin Kuzey Amerika’da kurduğu kolonilerden bir diğeri Massachusetts’tir. I. Charles tarafından 1628’de yayınlanan bir fermanla Massachusetts kolonisinin kuruluş amacının bölgede yaşayan yerlileri gerçek Tanrı’nın ve kurtarıcının bilgisine ve Hristiyanlığa davet etmek olduğu belirtilmiştir. 1646’da Sömürge Yasama Meclisi tarafından İncil’in Kızılderililer arasında yayılmasına dair bir yasa kabul edilmiştir.¹⁷⁵ Bir şirket yöneticisi olan Püriten John Wintrop 1630-40 arasında Massachusetts yerleşimini geliştirmiştir. İlk etapta buraya yirmi bin kişi yerleşmiştir. Massachusetts bir din devleti şeklinde yönetilmiştir. Kiliseye üye olmayanlara siyasi hak tanınmamıştır.¹⁷⁶

“Kızılderililerin Havarisi” olarak bilinen John Eliot, Kuzey Amerika’da misyonerlik yapan önemli bir isimdir. 1631’de Amerika’ya doğru yola çıkmış, 1632’de Boston yakınlarında yer alan Roxbury’nin Presbiteryen papazı olarak atanmıştır. Onun misyonerliğe başladığı sıralarda Massachusetts Körfezi’ne bitişik plantasyonlarda yirmiye yakın Kızılderili topluluğu bulunmaktaydı ve Eliot Roxbury’deki görevini Kızılderilileri müjdeleme ile birleştirmiştir. İlk vaftizleri Boston yakınlarındaki Natick’te gerçekleştirmiştir. Onun çalışmaları “dindar bir sömürgeci” olan Mayhews tarafından devam ettirilmiştir. New England’da 3600 Hristiyanın bulunduğu on dört “dua eden Kızılderili köyü” ortaya çıkmıştır. 1675 yılında Kızılderililer ve İngilizler arasında savaş çıkana kadar bu yerleşim yerleri varlıklarını sürdürmüştür.¹⁷⁷

Natick’ten sonra kurulan on üç kasaba Boston’a daha uzak yerlerde dir. Kasabaların yeri tarıma uygun, geniş, balıkçılık yapmaya müsait yerlerden seçilmiştir.¹⁷⁸ Natick’ten sonraki ilk kasaba Pakenit veya Punkapaog’dur.

¹⁷⁵ Robinson, *a.g.k.*,

[https://archive.org/details/historyofchristi014075mbp/page/369/mode/1up?view=theater&q=eliot\(19/09/2023\)](https://archive.org/details/historyofchristi014075mbp/page/369/mode/1up?view=theater&q=eliot(19/09/2023)), s.369

¹⁷⁶ Gülay Güngör, *Sömürgeci 1 İngiliz Sömürgeciliği*, s.61

¹⁷⁷ Robinson, *a.g.k.*,

[https://archive.org/details/historyofchristi014075mbp/page/370/mode/1up?view=theater\(19/09/2023\)](https://archive.org/details/historyofchristi014075mbp/page/370/mode/1up?view=theater(19/09/2023)), s.370

¹⁷⁸ Ola Elizabeth Winslow, *John Eliot Apostle to the Indians*,

[https://archive.org/details/johneliotapostle0000wins/page/161/mode/1up?view=theater&q=praying\(19/09/2023\)](https://archive.org/details/johneliotapostle0000wins/page/161/mode/1up?view=theater&q=praying(19/09/2023)), ss.160,161

Boston'un on dört mil güneyinde, sekiz bin dönümlük bir araziye kurulmuştu. Yaklaşık altmış kişiden oluşuyordu. Diğer kasabanın adı Hassanamasitt'dir. Boston'dan otuz mil uzaklıkta sekiz bin dönümlük arazide kurulmuştur. Burada yaşayan Kızılderililer çiftçilik yapmışlardır. Sığır ve domuz yetiştirmişler, elma üretilip satmışlardır. Diğer kasabalardan bazılarının isimleri şöyledir: Okommakamesit, Wamesitt, Nashobah, Magunkaquoq.¹⁷⁹

İngiltere, 1502 yılında Colomb tarafından keşfedilen Karayipler'de yer alan Honduras Körfezi'ndeki Moskito sahiline yerleşimciler göndermiştir. 1741 yılında buraya İngiliz komiserler atanmıştır. Bu yerleşimcilerle birlikte Anglikan misyonerler de bölgeye gitmişlerdir. Anglikanlar yerliler arasında misyonerlik yapmışlardır. 1747 yılında bölgeye Londra Piskoposu tarafından New England Harvard Koleji'nin eski üyelerinden Nathan Price atanmıştır. Nathan Price ertesini yıl hayatını kaybetmiştir. 1769 yılında bölgeye gelen Bay Warren, Moskito Kralı ve Kraliçe'sini ve onların oğullarının da içinde olduğu 100 yerliyi vaftiz etmiştir. Bölgede misyonerlik faaliyeti yapan bir başka isim olan Bay Standorf, 120 yerliyi vaftiz etmiştir.¹⁸⁰

İngilizler, Karayipler'de yer alan Antigua'ya da misyonerler göndermişlerdir. Bölgede başta Metodistler olmak üzere Moravyalılar ve Anglikanlar çalışmalar yürütmüşlerdir. 1789'da Dr. Coke, Antigua'ya gitmiştir. 1793'te bölgedeki Metodistlerin sayısı 6370'e ulaşmıştır. Moravyalılar, 1756'da görev yapmaya başlamış 1812'ye gelindiğinde üye sayıları 8994'e ulaşmıştır. Anglikan Kilisesi, 1634 yılından itibaren Antigua'da bulunmuştur. Anglikanlar burada 1842'de piskoposluk kurmuştur.¹⁸¹

Hristiyan Kilisesi içerisinde Moravya Kilisesi, misyonerlik çalışmalarında en ön sırada yer almıştır. Moravyalı Kardeşler misyonerlik çalışmalarına başladıktan sonra yirmi yıl içinde Anglikanların ve Protestanların

¹⁷⁹ Winslow, *a.g.k.*,
[https://archive.org/details/johnliotapostle0000wins/page/161/mode/1up?view=theater&q=praying\(19/09/2023\), ss.164,166](https://archive.org/details/johnliotapostle0000wins/page/161/mode/1up?view=theater&q=praying(19/09/2023), ss.164,166)

¹⁸⁰ Wenzlhuemer, *a.g.m.*, s.363

¹⁸¹ Robinson, *a.g.k.*,
[https://archive.org/details/historyofchristi014075mbp/page/405/mode/1up?view=theater\(11/04/2023\),s.395](https://archive.org/details/historyofchristi014075mbp/page/405/mode/1up?view=theater(11/04/2023),s.395)

iki yüz yılda başlattıkları misyonları geçmişlerdir. Onların bu başarısının nedeni ortaya çıktıkları ilk andan itibaren Hristiyan Kilisesi'ne düşen en acil görevin dünyanın müjdelenmesi olduğunu kabul etmeleridir.¹⁸²

İngilizler tarafından kurulan Doğu Hindistan Şirketi, Hindistan'a misyonerler göndermiştir. Buraya ilk olarak Anglikanlar gitmiştir. Anglikanlar'ın çalışmaları ile 1616 yılında ilk kez Bengalli bir yerli Hristiyan olmuştur. Şirket 1667-1700 yılları arasında bölgeye 18 papaz görevlendirmiştir. İlk papaz 1667 yılında Madras'a gitmiştir.¹⁸³

İngilizlerin Amerika'nın kuzeyinde, Karayiplerde ve Hindistandaki sömürge bölgelerindeki misyonerlik faaliyetlerine dikkat çekti. İngilizlerin sömürge bölgelerindeki misyonerlik faaliyetlerini destekleyen bazı cemaatler bulunmaktadır. The society for the Propagation of the Gospel in Foreign Parts (Yabancı Bölgelerde Müjdeyi Yayma Derneği) 1701 yılında Kraliyet fermanı ile İngiliz sömürgecilere yardımcı olmak ve putperest olarak kabul edilen kişileri Hristiyanlaştırmak amacıyla kurulmuştur. Cemaat, Batı Hint Adaları (1710), Batı Afrika (1751), İngiliz Guyanası (1835), Güney Afrika (1819), Hindistan (1820), Borneo (1848), Burma (1859), Madagaskar (1864), Japonya (1873), Kuzey Çin (1880) çalışmalar yürütmüştür.¹⁸⁴

2.2.2. Hollanda

1433'te günümüzdeki Belçika ve Hollanda'nın büyük bir bölümü, Fransa Krallığına bağlı olan Burgonya Düklüğünün elinde olmuştur. Hollanda Krallığı, Burgonya Düklüğünden sonra evlilik yoluyla o dönemde İspanyol yönetiminde olan Habsburg Hanedanının eline geçmiştir. V. Carl (Carlos) Hollanda'ya 17 eyalette özerklik vermiştir. V. Carl'ın oğlu II. Felipe ise

¹⁸² Robinson, *a.g.k.*,

[https://archive.org/details/historyofchristi014075mbp/page/49/mode/1up?view=theater\(19/04/2023\),ss.49-50](https://archive.org/details/historyofchristi014075mbp/page/49/mode/1up?view=theater(19/04/2023),ss.49-50)

¹⁸³ Robinson, *a.g.k.*,

[https://archive.org/details/historyofchristi014075mbp/page/405/mode/1up?view=theater\(11/04/2023\),ss.78-79](https://archive.org/details/historyofchristi014075mbp/page/405/mode/1up?view=theater(11/04/2023),ss.78-79)

¹⁸⁴ Robinson, *a.g.k.*,

[https://archive.org/details/historyofchristi014075mbp/page/405/mode/1up?view=theater\(11/04/2023\),s.477](https://archive.org/details/historyofchristi014075mbp/page/405/mode/1up?view=theater(11/04/2023),s.477)

(Philippe), Calvinist Hollandalıları Katolik yapmaya çalışmıştır. Bu duruma Hollandalıların direnmesi üzerine II. Felipe, Hollanda'yı fiilen işgal etmiştir. Bu olay iki ülke arasında 80 Yıl Savaşları (1568-1648) denilen bir savaşı başlatmıştır. Bu savaş sırasında (1579), 7 Protestan Hollanda eyaleti (Holland, Zeeland, Friesland, Utrecht, Groningen, Guelderland, Overysse) bir araya gelerek Utrecht Birliği'ni kurmuşlardır. 7 eyaletten biri olan Oranje (Orange) Prensi'nin Prensi I. Willem, Hollandalı direnişçilerin başına geçmiş ve II. Felipe'ye karşı savaşmıştır. Felipe 1585'te büyük bir orduyla karşılık vermiştir. Anvers'e giren İspanyol ordusu 10.000 kişiyi katletmiştir. 1609'da ateşkes sağlanmış fakat 1648'deki Vestfalya Antlaşması ile ancak son bulmuştur. Bu mücadele Hollanda'ya "Birleşik Eyaletler" adı altında federe bir yapı kazandırmıştır.¹⁸⁵

Birleşik Eyaletler, 1602'de Hollanda Doğu Hindistan Şirketi'ni kurmuştur. 1621'de Yeni Dünya'nın sömürülmesi için Batı Hint (Karayip) Adaları Şirketi kurulmuştur.¹⁸⁶

1602'de kurulan Hollanda Doğu Hindistan Şirketi, ticaret yaptığı ülkelerde Kilise kurulmasından, dinsizlerin din değiştirmesinden sorumlu olmuştur. 1622 yılında kurulan *Seminarium Indicum*, on iki yıl boyunca bu şirkete yardım etmiş; vaiz ve misyoner sağlamıştır.¹⁸⁷

Hollanda Doğu Hindistan Şirketi toprakları içerisinde, Reform Hristiyan dini dışında hiçbir dinin uygulanmamasına, gizli veya alenen öğretilmemesine ve propagandasının yapılmamasına karar vermiştir. Ayrıca ister Hristiyan olsun ister "kâfir" başka bir dini hizmette bulunanların yakalandıkları takdirde mallarına el konulmasına, zincirlenmelerine, sınır dışı edilmelerine veya duruma göre müebbet hapis cezasına çarptırılmalarına karar verilmiştir.¹⁸⁸

¹⁸⁵ Gülay Güngör, *Sömürgeciler* 2, ss.141,142

¹⁸⁶ Gülay Güngör, *Sömürgeciler* 2, s.143; Arıkan vd, *Sömürgecilik Tarihi (Afrika-Asya)*, s.25

¹⁸⁷ Robinson, *a.g.k.*,

[https://archive.org/details/historyofchristi014075mbp/page/46/mode/1up?view=theater\(19/09/2023\),s.46](https://archive.org/details/historyofchristi014075mbp/page/46/mode/1up?view=theater(19/09/2023),s.46)

¹⁸⁸ Koschorke vd., *a.g.e.*, s.41

Hollanda Doğu Hindistan Şirketi'nin kurulmasından sonra Hindistan, Asya kıyıları, Malay (Malezya) Adalarında ve Batı Hint Adaları (Karayip Şirketi'yle yoğun bir sömürgeleştirme faaliyetine girişmişlerdir. Hindistan'da Negapatam, Hollandalıların önemli bir ticari üssü olmuştur.¹⁸⁹ Hindistan'da yer alan Madras'ın batısında Amerika Reformcu Hollanda Kilisesi'nin 30'a yakın istasyonu ve yaklaşık 10.000 Hristiyandan oluşan bir misyonu vardır. Bu misyonun kurucusu 1855 yılında hayatını kaybeden Dr. Scudder'dir.¹⁹⁰

Hollandalılar, Hindistan'ın ardından Seylan (Sri Lanka)'ya gelmişlerdir. Portekizliler geldiğinde adada Tamil yerlileri ile karşılaşmışlardır. Tamil Krallığı'nın toprakları işgal edilmiştir. Seylan'da yönetimi ele geçiren Hollandalı valiler tüccarların tarçın ve fildişi ticaretinden yüksek kâr elde etmelerini sağlamıştır.¹⁹¹ Seylan'ı 1656 yılında Portekizlilerden devralan Hollandalılar, Protestanlığı benimsemeye hazır olmayan Budistleri, Hinduları ağır sivil engellere maruz bırakmışlardır. 1798'de bölgeyi İngiltere'ye bırakmışlardır. 1801'de bölgede Hristiyanlığı savunan 342.000 Singalli ve 136.000 Tamil olduğu tahmin edilmektedir. Aradan on yıl geçmeden bunların yarısından fazlası kendini Budist ilan etmiştir.¹⁹²

Hollandalılar'ın Yeni Dünyada'ki sömürge ve misyonlarına bakalım. Güney Amerika'nın kuzeydoğusunda yer alan ve Guyana (bugünkü Venezüella) veya Surinam kıyılarında Hollandalılar 1602'de bir yerleşim yeri oluşturmaya başlamışlardır. Bu dönemde bölgede Portekiz, Fransız ve İngilizler'de hak iddia etmişlerdir. 1667'de Breda Antlaşması ile Surinam Hollandalılar'a verilmiştir.¹⁹³

¹⁸⁹ Gülay Güngör, *Sömürgenler 2*, s.162

¹⁹⁰ Robinson, *a.g.k.*,
[https://archive.org/details/historyofchristi014075mbp/page/96/mode/1up?view=theater&q=duch\(20/09/2023\)](https://archive.org/details/historyofchristi014075mbp/page/96/mode/1up?view=theater&q=duch(20/09/2023)), s.96

¹⁹¹ Gülay Güngör, *Sömürgenler 2*, s.178

¹⁹² Robinson, *a.g.k.*,
[https://archive.org/details/historyofchristi014075mbp/page/21/mode/1up?view=theater\(20/09/2023\),s.55](https://archive.org/details/historyofchristi014075mbp/page/21/mode/1up?view=theater(20/09/2023),s.55)

¹⁹³ Gülay Güngör, *Sömürgenler 2*, s.181

Hollandalılar, 1630-1654 yılları arasında Brezilya'nın kuzeydoğusunda koloni kurmuşlardır. Buradaki resmi din, Yahudilere ve Katolıklere karşı hoşgörüyle yaklaşan Kalvinizmdi.¹⁹⁴

---

¹⁹⁴ Koschorke, *a.g.e.*, s.338

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SÖMÜRGE ÜLKELERİNDE MİSYONERLİK FAALİYETİ

YAPAN GRUPLAR

3.1. Katolik Misyoner Gruplar

Kilise, Katolik misyonların idaresi ve devamlılığı için çeşitli cemaatler oluşturmuştur. Katolik misyonları yöneten en büyük cemaat Sacred Congregation of Propaganda (Kutsal Propaganda Cemaati)'dir.¹⁹⁵ Bu cemaat keşfedilen ülkelerde Katolikliği yaymak amacıyla kurulmuştur. Cemaat aynı zamanda İngiltere ve Hollanda gibi sömürgeciliği ve Protestanlık propagandasını beraber yürüten devletlere karşı bir reform hareketi olarak ortaya çıkmıştır.¹⁹⁶

Bir başka cemaat, The Congregation of the Holy Ghost and of the Immaculate Heart of Mary (Kutsal Ruh ve Meryem'in Lekesiz Kalbi Cemaati)'dir. Cemaatin kuruluş amacı hem Hristiyan ülkeler için hem de Hristiyan olmayan ülkeler için misyoner yetiştirmektir. 1703 yılında Katolik bir din adamı olan Claude François Poullart des Places tarafından kurulmuştur. Cemaat ilk kurulduğu yıllarda özellikle fakirler ve öğrenciler için maddi yardımlar yapmıştır. Kutsal Ruh Cemaati, Fransa kolonilerine, Hindistan'a ve Çin'e misyonerler göndermiştir.¹⁹⁷

Congregation of Priests of the Mission (Misyon Rahipleri Cemaati), St. Vincent de Paul tarafından kurulmuştur. Cemaat laik rahiplerden oluşur. Cemaat üyeleri cemaatin adına C.M. harflerini eklemiştirlerdir. Bu topluluk Fransa'da Lazaristler olarak bilinmektedir. Çünkü St. Vincent de Paul Paris'te bulunan St. Lazare Manastırı'nda yaşamıştır. Cemaat, Vincentians, Paules gibi isimlerle de bilinir.¹⁹⁸

¹⁹⁵ D. E. Mungello, "Missions, China", *Encyclopedia of Western Colonialism Since 1450*, s. 789

¹⁹⁶ *The Catholic Encyclopedia Volume Ten Mass- Newman*,
[https://archive.org/details/V10CatholicEncyclopediaKOfC/page/386/mode/1up?view=theater&q=NEW+ENGLAND\(10/05/2023\),s.375](https://archive.org/details/V10CatholicEncyclopediaKOfC/page/386/mode/1up?view=theater&q=NEW+ENGLAND(10/05/2023),s.375)

¹⁹⁷ *The Congregation of the Holy Ghost and of the Immaculate Heart of Mary*,
[https://www.newadvent.org/cathen/07416a.htm\(20/05/2023\)](https://www.newadvent.org/cathen/07416a.htm(20/05/2023))

¹⁹⁸ *Congregation of Priests of the Mission*,

Vincent Paul, 17 Mayıs 1658 yılında “Common Rules or Constutions” (Ortak Kurallar ve Anayasalar) adıyla bir kitap yazmıştır. Vincent bu kitapta cemaatin kurallarına yer vermiştir. Bu kurallara göre din adamları öncelikle Mesih’i ve havarilerini örnek alarak İncil’i anlatmak, Hristiyan olmayanları Hristiyanlığa davet etmek zorundadır. Kitapçıkta yardımlaşmak, güzel sözlü olmak, kişileri veya milletleri küçümsemek gibi tavsiyeler yer almaktadır.¹⁹⁹

Vincent Paul öldüğünde cemaatin üye sayısı beş yüze ulaşmıştır. Üyeler birçok yabancı misyonda çalışmışlardır. 1645’te Türkler’in hâkimiyeti altındaki Tunus ve Cezayir’de; XVII. Yüzyılda Madagaskar’da, XVIII. Yüzyılda Bourbon Adası ve Isle de France’de misyonerlik yapmışlardır. 1784 yılında Portekiz sömürgesi olan Makao’ya gitmişlerdir. Burada birçok misyon evini yönetmişlerdir. Kontantinopolis misyonunun başına bir dönem Lazarist Peder Viguer geçmiştir. 1785 yılında Lazarist Peder Raux, Pekin misyonunun idaresini eline almıştır. Fransız Devrimi gerçekleştiği sırada Fransa, İspanya, Portekiz ve Avrupa dışındaki misyonların sayısı 150’ye yaklaşmıştır.²⁰⁰

Redemptorist Cemaati, Katolik Kilisesi içinden doğmuş bir diğer oluşumdur. 9 Kasım 1732’de Alphonsus Maria Liguori tarafından kurulmuştur. Cemaat, İsa Mesih’i rehber olarak görür ve İncil’i özellikle yoksullara vaaz etmeye çalışır. Cemaat üyeleri, yoksulluk, iffet ve bağlılık yemini ederler. Ayrıca ölene kadar cemaate bağlı kalacaklarına dair yemin ederler. Vaazlarında kolay, anlaşılır ve inandırıcı olmaya gayret ederler. Her vaazlarında bir duaya ve Bakire Meryem’in şefaati konusuna yer verirler.²⁰¹

Congregation of the Sacred Hearts of Jesus and Mary (İsa ve Meryem’in Kutsal Kalplerinin Cemaati), Picpus Cemaati olarak bilinir. 1 Mart 1768’de Peder Coudrin tarafından kurulmuştur. Coudrin kısa sürede

---

[https://www.newadvent.org/cathen/10357a.htm\(20/05/2023\)](https://www.newadvent.org/cathen/10357a.htm(20/05/2023))

¹⁹⁹ *Congregation of Priests of the Mission,*

[https://www.newadvent.org/cathen/10357a.htm\(20/05/2023\)](https://www.newadvent.org/cathen/10357a.htm(20/05/2023))

²⁰⁰ *Congregation of Priests of the Mission,*

[https://www.newadvent.org/cathen/10357a.htm\(20/05/2023\)](https://www.newadvent.org/cathen/10357a.htm(20/05/2023))

²⁰¹ Redemptorists, [https://www.newadvent.org/cathen/12683a.htm\(20/05/2023\)](https://www.newadvent.org/cathen/12683a.htm(20/05/2023))

kendine taraftar toplamıştır. Gençlerin eğitimi için kolej ve ruhban okulu kurulmuştur. Bazı kasabalarda manastırlar ve kolejler kurulmuştur. 1825'te Pasifik Okyanusu'nda yer alan Sandviç Adaları'ndaki misyon görevi Kutsal Kalp Cemaati'ne 'ne verilmiştir. Cemaat Amerika, Peru ve Şili'de evler açmıştır.²⁰²

Yabancılar arasında misyonerlik yapan birçok cemaat kurulmuştur. Sömürge bölgelerinde ise misyonerlik yapan üç Katolik tarikat özellikle göze çarpmaktadır. Şimdi bunları inceleyeceğiz.

3.1.1. Fransiskanlar

Fransiskan tarikatının kurucusu, asıl adı Giovanni Francesco Bernardone olan, İtalyan Assisili Francis'tir. Francis, İsa'nın havarilere yüklediği vaaz misyonundan etkilenmiştir. 1207 yılında çalışmalarına başlayan Francis, İncil'e dayalı bir hayat sürmüştür. Onun kurduğu tarikat, 1210'da III. Innocent'in onayıyla resmîyet kazanmıştır. Fransiskanlar gezici vaizler olarak tanınmışlardır. Fransiskan tarikatı kurulduğu ilk yıllardan itibaren Katolik Kilisesi tarafından desteklenmiştir. Fransiskanlar kilise için bazı görevlerde bulunmuşlardır. Fransiskan tarikatı, Francis'in düşünceleri etrafında şekillenmiştir. Francis, Tanrı'nın bizatihi iyi olduğunu savunmuştur. Tanrı'nın yaratmasını O'nun iyiliğini paylaşması olarak yorumlamıştır. Francis'e göre Tanrı yarattığı her şeyi dağıttığı için Tanrı'nın asıl kimliği "fakirlik"tir. Fransiskanlar'e göre "günah" insanın sahip olma arzusudur. Francis, fakir, zayıf ve hasta insanlarla ilgilenmiştir. Francis, kendini Tanrı'nın görevlendirdiği bir rehber olarak kabul etmiştir. Fransiskanlar, Hz. İsa'yı örnek almış ve Ona benzemeye çalışmışlardır.²⁰³

XIII. yüzyılda tarikatte bazı bölünmeler olmuş; tarikatın bazı üyeleri Flora'lı Joachim'e bağlanmıştır. Bu kişiler İtalya'da "Fakir Keşişler" olarak adlandırılmıştır. XVI. yüzyılda X. Leon tarikatın esaslarına bağlı olanlarla manastır taraftarlarını ayırmıştır. Manastıra tabi olanlar kapüşonlu siyah bir

²⁰² *Congregation of the Sacred Hearts of Jesus and Mary*,
[https://www.newadvent.org/cathen/13308a.htm\(20/05/2023\)](https://www.newadvent.org/cathen/13308a.htm(20/05/2023))

²⁰³ Ali İbra Güngör, *Tanrı'nın Şövalyeleri Cizvitler*, Çağlar Yay., Ankara, 2004, ss.35-40

kıyafet giymiş ve beyaz kuşak bağlamışlardır. 1500 yılında Jean de Guadalupe öncülüğünde İspanya merkezli yeni bir kol oluşmuştur. Bu yeni kol “Recollets” olarak adlandırılmıştır. Cemaat içinde XVI. yüzyılda Kapuçinler adı verilen yeni bir topluluk oluşmuştur. Kapuçinler kırsal bölgelerde ve Hristiyan olmayan ülkelerde ortaya çıkmıştır. XIX. yüzyılda Fransisken tarikatının farklı kolları “Frères Mineurs” adı altında toplanmıştır. Ancak X. Pie tarikatı yeniden şekillendirmiştir. Onun tarikate yaklaşımında üç eğilim vardır. Kuralcı Frères Mineurs, Conventuels ve Kapuçinler.²⁰⁴

Katolik Hristiyanlar için misyonerliğin önemine değinmiştik. Fransiskenler de Katolik bir grup olarak misyonerlik konusunda önemli çalışmalar yapmışlardır. Tarikatın kurucusu Aziz Francis 1219-1221 yılları arasında misyonerlik konusunda olağanüstü gayretler sarf etmiştir. Tarikat üyeleri dünyanın dört bir yanına yayılarak misyonerlik yapmışlardır.²⁰⁵

1219’da Berard of Carbiro’nun emriyle dört Fransisken Fas’a gönderilmiştir. Ceuta’ya giden Daniel ve yanındaki altı yardımcı Ceuta’da katledilmiştir. Fas piskoposlarının büyük bir çoğunluğu Fransiskenlerden oluşmuştur. 1420’de Ceuta’da bir manastır kurulmuştur. 1291’de bazı Fransiskenler Afrika’nın etrafında seyahat eden Ceneviz gemilerinde bulunmuşlardır. Vasco de Gama’yla birlikte hareket eden Fransiskenler de olmuştur. 1446’da Yeşil Burun Adaları’na gitmişlerdir. Daha sonra Gine’ye ve Kongo’ya gitmişlerdir. Kongo’da bir kralı vaftiz etmişlerdir. XVI. yüzyılda Melinda’ya ve Aden yakınlarındaki Sokotra Adası’na yerleşmişlerdir.²⁰⁶

1245’te John of Plano Carpins IV. Innocent’in emriyle Tatory’e daha sonra Moğolistan’a gitmiştir. IX. Louis’in emriyle Rubruck’lu William, Ermenistan ve Karakoram’a gitmiştir. 1279’da III. Nicholas, beş Fransisken’i Çin’e göndermiştir. 1320-1325 yılları arasında Pordenone’li Odoric, İran, Hindistan, Sumatra, Java, Borneo, Kanton, Tibet ve Çin’de çalışmıştır. 1333’te XXII. John’un talimatıyla yirmi yedi Fransisken Çin’e gitmiştir. 21 Haziran

²⁰⁴ Mehmet Aydın, *Ansiklopedik Dinler Sözlüğü*, “Fransiskenler”, Literatür Yay., Konya, 2018, ss. 259-260

²⁰⁵ *Order of Friars Minor*, [https://www.newadvent.org/cathen/06281a.htm\(21/05/2023\)](https://www.newadvent.org/cathen/06281a.htm(21/05/2023))

²⁰⁶ *Order of Friars Minor*, [https://www.newadvent.org/cathen/06281a.htm\(21/05/2023\)](https://www.newadvent.org/cathen/06281a.htm(21/05/2023))

1579'da Filipinler'den yola çıkan bir grup Fransisken Çin'e gitmiştir. Çin'deki Fransiskenlerin en büyük başarısı 1633'te Çin'e giden Antonio de S. Maria ile birlikte olmuştur. XVIII. yüzyılda İtalyan Fransiskenler Çin'e giderek misyonerlik yapmışlardır.²⁰⁷

1577'de Fransiskenler, Pedro de Alfaro (1576-79), Pablo a Jesu (1580-83) ve St. Peter Baptist (1586-91) liderliğinde Filipinler'e giderek St. Gregory eyaletini kurmuşlardır. Filipinler'de manastırlar, kasabalar, hastaneler kurmuşlardır. Yerlilere kahve ve kakao yetiştirmeyi, ipekböcekçiliğini, köprü, kanal yapımını öğretmişlerdir. Yerlilerin dilini öğrenerek sözlükler hazırlamışlardır. Filipinler'den sonra Çin, Siam, Formosa, Japonya ve Borneo'da yayılmışlardır.²⁰⁸

1680'de Avustralya'ya İtalyan Fransiskenler gitmiştir. 1878'de Avustralya, İrlandalı Fransiskenler'e devredilmiştir.²⁰⁹

XIII. yüzyılda Fransiskenler, Litvanya'da misyonlar kurmuşlardır. Litvanya'nın ilk Piskoposu, Andreas Vazilo olmuştur. Fransiskenler, Karadeniz ve Hazar Denizi'nde misyonlar kurmuşlardır. 1280 civarında ve 1460'lardan sonra İran'da çalışmışlardır. 1500'lerde Hindistan'ın içlerine girmişlerdir. Fransiskenler 1219'dan beri canları pahasına mücadele etmişlerdir. XIV. yüzyıldan itibaren Kutsal kabul ettikleri topraklarda misyonlar kurmuşlardır. 1847'de Kudüs Patrikhanesi topraklarında Fransiskenlere ait 24 manastır kurulmuştur. Bu dönemde Kutsal toprakların tamamında Fransiskenlere ait manastır sayısı 58'e ulaşmıştır. Fransiskenler, Güneydoğu Avrupa'da da bulunmuşlardır. Yine XIII. yüzyılda, Arnavutluk, Karadağ, Bosna ve Bulgaristan'da çalışmışlardır. Yine XIII. yüzyılda Konstantinopolis'e yerleşmişlerdir. 4 Ekim 1907 tarihli istatistiklere göre beş kıtaya dağılmış Fransisken misyonerlerin bu tarihteki sayıları: 2535 rahip, 620

²⁰⁷ *Order of Friars Minor*, [https://www.newadvent.org/cathen/06281a.htm\(21/05/2023\)](https://www.newadvent.org/cathen/06281a.htm(21/05/2023))

²⁰⁸ *Order of Friars Minor*, [https://www.newadvent.org/cathen/06281a.htm\(21/05/2023\)](https://www.newadvent.org/cathen/06281a.htm(21/05/2023))

²⁰⁹ *Order of Friars Minor*, [https://www.newadvent.org/cathen/06281a.htm\(21/05/2023\)](https://www.newadvent.org/cathen/06281a.htm(21/05/2023))

din adamı, 1396 laik kardeşler, 138 acemiler olmak üzere 4689 olarak kaydedilmiştir.²¹⁰

Fransiskaner sömürge ülkelerinde ön sırada yer almışlardır. İspanya sömürgesi altında bulunduğu sırada Meksika'ya gitmişlerdir. Meksika'daki ilk Fransiskaner misyonerlerden biri Ghentli Peter'dir. O, 7 Haziran 1529 tarihli bir mektubunda yanındaki arkadaşlarıyla birlikte 200.000'den fazla kişiyi vaftiz ettiklerini belirtmiştir. Bir günde 14.000 ile 8.000 arasında kişiyi vaftiz ettiklerini yazmıştır. Fakat Fransiskanerler için işler her zaman yolunda gitmemiştir. Örneğin 1540'ta günümüzde New Mexico olarak bilinen bölgede, yerleşim kurmaya çalışan iki Fransiskaner öldürülmüştür. Bu olaydan kırk yıl sonra da benzer bir olay yaşanmıştır. Fransiskanerler için bu bölgedeki kalıcı başarı XVII. yüzyılda elde edilmiştir.²¹¹

XVI. yüzyılın sonlarına gelindiğinde St. Augustine'nin yaklaşık 200 mil kuzeyinde yaşayan Timucua ve Guale kabileleri arasında Florida ve Georgia kıyıları boyunca Güney Karolina'daki Port Royal Sound'a kadar bir misyon zinciri oluşturmuşlardır. Fransiskanerler XVII. yüzyılın ortalarında Florida misyonunda yetmiş bin rahibin hizmet verdiği yaklaşık kırk ana misyonda 26.000 ila 30.000 yerlinin din değiştirdiğini iddia etmişlerdir. Rahipler öncelikle yerlileri Katolik inancına dönüştürmeyi ardından Batı Hristiyan medeniyetini yerlilere tanıtmayı amaçlamışlardır. Bunun yanı sıra İspanyol hegemonyasının bölgede yayılmasını kolaylaştırmışlardır.²¹²

Fransiskanerler, yerlileri kazanmak için hediyeler dağıtmış aynı zamanda sevgi, nezaket ile korku karışımı olan bir ödül ve ceza sistemi uygulamışlardır. Misyonerler hizmetlerini yerel şenliklerle birleştirmiş ve yerlilerin gösterilere ve dansa olan sevgisini dini törenlerle beslemişlerdir. Yerlilerin dillerini öğrenen Fransiskanerler daha başarılı olmuşlardır. Misyonerler, "toplam eğitim"

²¹⁰ *Order of Friars Minor*, <https://www.newadvent.org/cathen/06281a.htm>(21/05/2023)

²¹¹ Neill, *a.g.k.*, <https://archive.org/details/christianmission0000neil/page/166/mode/2up?view=theater>(21/05/2023), ss.169,170

²¹² Editör David Hurst Thomas, *The Evolution of North American Indians*, <https://archive.org/details/preminoleflori0000matt/page/n12/mode/1up?view=theater>(29/09/2023)

politikası izlemişlerdir. Ezbere dayalı resmi okumalar yapmışlar ve törenler düzenlemişlerdir. Pederler din değiştirenlere Avrupa sanatlarını ve zanaatlarını öğretmişlerdir. Sağlık, kişisel temizlik ve hijyen konularında eğitim vermişlerdir. Bazı kasabalarda küçük çaplı hastaneler kurmuşlardır. Vaaz verirken yerlilerin kendileriyle özdeşleştirebileceği İncil öğretilerini seçmişlerdir. Babalar misyoner okullarındaki çocuklara daha çok zaman ayırmış ve onlarla daha çok ilgilenmişlerdir.²¹³

Piskopos Calderon, Florida'da on ay geçirmiş ve buradaki misyon hayatını gözlemlemiş ve şunları yazmıştır: “... onlar putperest değiller ve kutsal inancımızın gizemlerini bağlılıkla kucaklıyorlar. Düzenli olarak ayinlere katılıyorlar... kilisede konuşmuyorlar ve kadınlar erkeklerden ayrılıyor... Meryem Ana'ya çok bağlılar... Pazar günleri öğleden sonra Rosario ve Salve'ye katılıyorlar. Hepsi gece yarısı ayinine katılarak Rabbimizin doğumunu sevinç ve bağlılıkla kutlarlar... Hem erkek hem de kız çocuklar iş günlerinde kiliseye gidiyorlar, dini bir okula gidiyorlar ve orada rahiplerin bu hizmet için görevlendirdiği kilisenin öğretmeni tarafından eğitiliyorlar.”²¹⁴

Fransiskanerler, İspanya sömürgesi altındaki Alta Kaliforniya'da 21 önemli misyon kurmuşlardır. İspanya hükümeti, bölgede tarım ve çiftçiliğin gelişmesi için her misyona bir bölge atamıştır. Fransiskanerler farklı yerlerdeki çiftliklerde sulama sistemleri geliştirerek ve binalar inşa ederek çiftlikleri iyileştirmişlerdir.²¹⁵

Fransiskanerler Kaliforniya'da kurdukları misyonlarda çiftçiliğin yanı sıra hayvancılığı da geliştirmişlerdir. Tekstil ve deri eşya üretimi

---

²¹³ Thomas, a.g.k.,

[https://archive.org/details/preseminoleflori0000matt/page/75/mode/1up?view=theater\(30/09/2023\),s.75](https://archive.org/details/preseminoleflori0000matt/page/75/mode/1up?view=theater(30/09/2023),s.75)

²¹⁴ Thomas, a.g.k.,

[https://archive.org/details/preseminoleflori0000matt/page/78/mode/1up?view=theater\(30/09/2023\),s.78](https://archive.org/details/preseminoleflori0000matt/page/78/mode/1up?view=theater(30/09/2023),s.78)

²¹⁵ Robert H. Jackson, Edward Castillo, *Indians Franciscans, and Spanish Colonization*, [https://archive.org/details/indiansfrancisca0000jack/page/11/mode/1up?view=theater\(23/09/2023\),s.11](https://archive.org/details/indiansfrancisca0000jack/page/11/mode/1up?view=theater(23/09/2023),s.11)

gerçekleştirerek misyonların devamlılığını sağlamışlardır. Askeri garnizonlar ve yerleşimciler için büyük miktarlarda tahıl üretmişlerdir.²¹⁶

Kaliforniya misyonlarında kilise yapılarının önemli bir yeri vardır. Fransiskenler burada yetmişe yakın kiliseden sorumlu olmuşlardır. Fransiskenler bu kiliselerin inşasında ve faaliyetlerinde görev almışlardır. Kiliselerin inşasında genellikle dönemin en dayanıklı malzemesi olan kerpiç tuğlalar kullanılmıştır. San Carlos, San Juan ve San Gabriel kiliseleri ise taştan inşa edilmiştir.²¹⁷

Fransiskenler, misyon bölgelerinde ortaya çıkan salgınlarla başa çıkmak için hastanelerin inşa edilmesini sağlamışlardır. Çocukların ve bekar kadınların barınması için yatakhaneler inşa etmişlerdir. Din değiştiren yerliler arasında disiplini sağlamak için askeri kışlalar inşa edilmiştir.²¹⁸

Kaliforniya'da misyonların kurulmasına liderlik etmesi için İspanya hükümeti tarafından Fray Junipero Serra ve Yüzbaşı Don Gaspar de Portola görevlendirilmiştir. Fray Junipero Serra, 24 Kasım 1713'te İspanya'nın Mayorka kentinde doğmuştur. Serra fiziksel olarak zayıf ve tekrar eden hastalıkları olan bir kişidir. 1737'de rahip olmuş 12 yıl felsefe dersleri vermiştir. Hristiyan inancına güçlü bir şekilde inanan Serra Alta Kaliforniya'daki Kızılderililere Hristiyanlığı öğretmek için istekli olmuştur. 55 yaşındayken Roma Katolik Kilisesi tarafından Alta Kaliforniya'daki misyonların başkanı olarak seçilmiştir. Serra burada San Diego ve Monterey'de misyon arayışına girmiştir.²¹⁹

---

²¹⁶ Robert H. Jackson, Edward Castillo, *a.g.k.*,
[https://archive.org/details/indiansfrancisca0000jack/page/11/mode/1up?view=theater\(23/09/2023\),s.11](https://archive.org/details/indiansfrancisca0000jack/page/11/mode/1up?view=theater(23/09/2023),s.11)

²¹⁷ Robert H. Jackson, Edward Castillo, *a.g.k.*,
[https://archive.org/details/indiansfrancisca0000jack/page/138/mode/1up?view=theater\(23/09/2023\),s.138](https://archive.org/details/indiansfrancisca0000jack/page/138/mode/1up?view=theater(23/09/2023),s.138)

²¹⁸ Robert H. Jackson, Edward Castillo, *a.g.k.*,
[https://archive.org/details/indiansfrancisca0000jack/page/138/mode/1up?view=theater\(23/09/2023\),s.139](https://archive.org/details/indiansfrancisca0000jack/page/138/mode/1up?view=theater(23/09/2023),s.139)

²¹⁹ Kathleen J. Edgar, Susan E. Edgar, *The Missions of California Mission San Diego de Alcala*,
[https://archive.org/details/missionsandiegod0000edga/page/16/mode/1up?ref=ol&view=theater\(23/09/2023\),s.16](https://archive.org/details/missionsandiegod0000edga/page/16/mode/1up?ref=ol&view=theater(23/09/2023),s.16)

Serra Kaliforniya’da Mission San Diego’dan başlayarak dokuz misyon kurmuştur. 28 Ağustos 1784’te karargâhının bulunduğu Mission San Carlos Borromeo del Rio Carmelo’da ölmüştür. Cenazesine çok sayıda yerli, asker, denizci ve yerleşimci katılmıştır.²²⁰

Kaptan Don Gaspar de Portola,1723’te İspanya’nın Balageur kentinde doğmuştur. İspanyol ordusunda yüzbaşidir. 1767’de İspanya Hükümeti tarafında Kaliforniya valisi olarak atanmıştır. Oradaki misyonların kurulmasında Serra ile birlikte çalışmıştır. Kaliforniya’ya yaptığı keşif gezileri esnasında yanında rahipler, askerler, yerleşimciler ve Yeni İspanya’daki misyonlardan Hristiyan olmuş Kızılderililer de yer almıştır.²²¹

Rahipler misyonlarda kullanmak için cüppelerini, diğer alet ve dini eşyalarını yanlarında getirmişlerdir. Ayrıca sığır, koyun, ekilmesi için tohum ve şarap da getirmişlerdir. İspanya hükümeti de Mission San Diego de Alcalá için malzeme almaları ve misyon kilisesi için çan satın alınması için yaklaşık 1.000 dolar vermiştir.²²²

Portola ve Serra, 1 Temmuz 1769’da San Diego Körfezi limanına ulaşmıştır. Burada çalışabilecek durumda olanlarla birlikte hemen geçici bir şapel ve konutlar yapılmaya başlamıştır. Bu sırada Kaptan Portola Monterey’e giderek burada başka bir misyon kurmuştur. Serra ise San Diego’da kalarak bölgeyi kutsamış ve bir haç dikmiştir. Misyonerler gemide yanlarında getirdikleri kalaslardan bir sunak yapmışlardır. 16 Temmuz 1769’da Serra Katolik kilisesi aynini yönetmiş ve Mission San Diego de Alcalá’yı kutsamıştır.²²³

²²⁰ Kathleen J. Edgar, Susan E. Edgar, *a.g.k.*,
[https://archive.org/details/missionsandiegod0000edga/page/16/mode/1up?ref=ol&view=theater\(23/09/2023\),s.19](https://archive.org/details/missionsandiegod0000edga/page/16/mode/1up?ref=ol&view=theater(23/09/2023),s.19)

²²¹ Kathleen J. Edgar, Susan E. Edgar, *a.g.k.*,
[https://archive.org/details/missionsandiegod0000edga/page/16/mode/1up?ref=ol&view=theater\(24/09/2023\),s.19](https://archive.org/details/missionsandiegod0000edga/page/16/mode/1up?ref=ol&view=theater(24/09/2023),s.19)

²²² Kathleen J. Edgar, Susan E. Edgar, *a.g.k.*,
[https://archive.org/details/missionsandiegod0000edga/page/16/mode/1up?ref=ol&view=theater\(24/09/2023\),s.20](https://archive.org/details/missionsandiegod0000edga/page/16/mode/1up?ref=ol&view=theater(24/09/2023),s.20)

²²³ Kathleen J. Edgar, Susan E. Edgar, *a.g.k.*,
[https://archive.org/details/missionsandiegod0000edga/page/16/mode/1up?ref=ol&view=theater\(24/09/2023\),s.21,22](https://archive.org/details/missionsandiegod0000edga/page/16/mode/1up?ref=ol&view=theater(24/09/2023),s.21,22)

Bölgede yaşayan ve Kumeyaay adı verilen yerliler Katolik olmaları halinde kurulan misyonlarda yaşama hakkına sahip olmuşlardır. Din değiştireler olarak adlandırılan bu yerlilere İspanyol misyonerler acemiler veya Diegueno da demişlerdir. 1769 ile 1774 yılları arasında misyonerler ve Diegueno kalıcı şapel ve yaşam alanları inşa etmişlerdir.²²⁴

Birçok Kumeyaay İspanyolları topraklarında istememiş özgür kalmayı seçmiştir. Bazıları ise keşişlerin onlara sunduğu mallar ve kumaş gibi ürünler nedeniyle misyonları ziyaret etmişlerdir. Bu iki yaklaşıma sahip yerliler arasında çatışmalar çıkmış bu çatışmalara askerler de ateşle kullanarak katılmıştır. Birçok İspanyol ve yerli ölmüştür.²²⁵

Misyonun kurulduğu ilk yıllarda askerler ve rahipler arazilerin temizlenmesinde, binaların inşasında, çiftliklerin yapımında ve hayvanların bakımında birlikte hareket etmişlerdir. Askerler, misyonu ve orada yaşayan halkı korumuşlardır. Rahipler, acemilere din, tarım, aşçılık, ticaret, zanaat ve çiftçilik konusunda eğitimler vermişlerdir. Tarlalarda ve atölyelerinde öğrencileriyle birlikte çalışmışlardır. Rahipler, dini ayinleri yönetmişler, düğünlerden, cenaze törenlerinden ve vaftizlerden sorumlu olmuşlardır. Rahipler misyonlardaki gelişmeleri kayıt altına alarak İspanya hükümetine rapor vermişlerdir. Örneğin 1832’de 50 yıllık bir görev süresi içinde toplam 1.794 evlilik, 4.322 ölüm ve 6.522 vaftiz rapor etmişlerdir.²²⁶

Misyonlarda yaşayan Kumeyaay yerlileri, her gün çanların çalmasıyla uyanarak Hristiyan inancı derslerine ve ayine katılmak için toplanmışlardır. Kahvaltıda kendilerine verilen tahıl veya mısırdan yapılan bir lapa ikram edilmiştir. Kahvaltı sonrası erkekler tarlalarda, meyve bahçelerinde veya atölyelerde çalışmışlardır. İspanyollar erkeklere buğday, fasulye, mısır, arpa,

²²⁴ Kathleen J. Edgar, Susan E. Edgar, *a.g.k.*,
[https://archive.org/details/missionsandiegod0000edga/page/16/mode/1up?ref=ol&view=theater\(24/09/2023\),s.27](https://archive.org/details/missionsandiegod0000edga/page/16/mode/1up?ref=ol&view=theater(24/09/2023),s.27)

²²⁵ Kathleen J. Edgar, Susan E. Edgar, *a.g.k.*
[https://archive.org/details/missionsandiegod0000edga/page/27/mode/1up?ref=ol&view=theater\(24/09/2023\),s.27](https://archive.org/details/missionsandiegod0000edga/page/27/mode/1up?ref=ol&view=theater(24/09/2023),s.27)

²²⁶ Kathleen J. Edgar Susan E. Edgar, *a.g.k.*,
[https://archive.org/details/missionsandiegod0000edga/page/29/mode/1up?ref=ol&view=theater\(24/09/2023\),s.29](https://archive.org/details/missionsandiegod0000edga/page/29/mode/1up?ref=ol&view=theater(24/09/2023),s.29)

üzüm, meyve ve sebze yetiştirmeyi göstermişler ve onlara Avrupa'yı öğretmişlerdir.²²⁷ Yerli kadınlar yiyecek, sepet, kumaş ve sabun yapmışlardır. İspanyollar onlara tuğla fırınlarda yemek pişirmeyi öğretmişlerdir. Kadınlar yerli erkekler, askerler ve rahipler için battaniye ve kıyafet yapmak için dokuma tezgâhlarını kullanmayı öğrenmişlerdir.²²⁸

Öğle yemekleri genellikle arpa veya başka bir tahıl ve biraz et ve sebzededen yapılan bir çorbadan oluşmuştur. Öğle yemeğinden sonra kısa bir dinlenmenin ardından işe devam edilmiştir. Akşam başka bir ayin ve dualarla başlamıştır. Daha sonra yerlilere kilise öğretileri ve İspanyolca eğitimi verilmiştir. Yerliler, bazen düğün, doğum vb. kutlamalarda geleneksel danslarının yapıldığı ve özel şarkılarının söylendiği törenler düzenlemişlerdir. Bu uygulamalar, Katolik öğretilerine aykırı olsa da birçok rahip tarafından yerlilerin barış ortamını korumak ve Hristiyanlık eğitimine devam etmelerini sağlamak için izin verilmiştir.²²⁹

Misyonda sıkı bir program takip edilmiştir. Birçok yerli dini eğitimden geçmenin yanı sıra misyon bölgesinde yaşamaya mecbur tutulmuştur. Misyonun kapıları geceleri kilitlenmiş; kaçmaya çalışanlar askerler tarafından yakalanarak geri getirilmiş bazen de şiddete maruz bırakılmıştır. Asker sayısı yetersiz kalınca İspanya'dan mahkûmlar getirilmiştir. Bu mahkûmlardan bazıları yerli erkekleri öldüresiye dövmüş bazıları da kadınlara tecavüzde bulunmuştur. Rahipler, askerlerin tacizlerini durdurmaya çalışmıştır. Sera, 1770'lerde Yeni İspanya'ya hükümetle görüşmek için yola çıkmıştır. Serra'ya rahiplerin ordu yerine yerlilere yönelik muamele ve talimatlar üzerinde kontrol sahibi olabileceklerine dair bir belge verilmiştir. Buna ek olarak Serra, bölgede

²²⁷ Kathleen J. Edgar, Susan E. Edgar, *a.g.k.*,
[https://archive.org/details/missionsandiegod0000edga/page/60/mode/1up?ref=ol&view=theater\(24/09/2023\),s.30](https://archive.org/details/missionsandiegod0000edga/page/60/mode/1up?ref=ol&view=theater(24/09/2023),s.30)

²²⁸ Kathleen J. Edgar, Susan E. Edgar, *a.g.k.*,
[https://archive.org/details/missionsandiegod0000edga/page/31/mode/1up?ref=ol&view=theater\(24/09/2023\),s.31](https://archive.org/details/missionsandiegod0000edga/page/31/mode/1up?ref=ol&view=theater(24/09/2023),s.31)

²²⁹ Kathleen J. Edgar, Susan E. Edgar, *a.g.k.*,
[https://archive.org/details/missionsandiegod0000edga/page/31/mode/1up?ref=ol&view=theater\(24/09/2023\),s.31](https://archive.org/details/missionsandiegod0000edga/page/31/mode/1up?ref=ol&view=theater(24/09/2023),s.31)

yaşanan su sıkıntısından dolayı misyonun yerinin değişmesi için Yeni İspanya'daki yetkililerden izin almıştır.²³⁰

Kaliforniya yerlileri kendilerine karşı kötü davranmaya devam eden İspanyol askerlerine kızmaya devam etmiştir. 1775'in sonlarında Hristiyanlığa geçen iki yerli kardeş, Mission San Diego de Alcalá'da değerli eşyaları çalarken yakalanmış ve İspanyol yasaları gereğince kırbaçlanarak hapse atılmışlardır. Bu olay yerliler arasında infiale yol açmıştır. 5 Kasım 1775'te yerliler misyona saldırmışlardır. Çevre bölgelerden birkaç yüz Kızılderili kavgaya katılmıştır. Kiliseden cüppeler ve diğer dini eşyalar çalınmıştır. Serra bu saldırıdan sonra Yeni İspanya'daki hükümet yetkililerine Kızılderililerin affedilmesini talep ettiği bir mektup yollamıştır. Onun bu isteği hükümet tarafından kabul edilmiştir. Bu olaylardan sonra rahipler ve Kızılderililer arasındaki ilişkiler birkaç boyunca gergin kalmıştır.²³¹

Mission San Diego de Alcalá, yaklaşık 130.000 hektarlık bir arazide kurulmuştur. Misyon büyük olduğundan dolayı, misyonerlere ve acemilere hizmet etmek için kilometrelerce uzakta asistencia'lar (kilise şubeleri) inşa edilmiştir. Santa Tsabel, 1818 yılında ana kilisenin yaklaşık 60 mil doğusunda inşa edilmiştir. 250 Kızılderiliye burada eğitim verilmiştir. Asistencia'nın bir şapele, yaşam alanlarına ve çalışma odalarına sahip olmuştur.²³²

1769-1823 yılları arasında Kaliforniya'da kurulan misyonlardan ikincisi San Carlos Borromeo'dur. İspanyol rahipler, askerler ve Amerikan Kızılderilileri tarafından inşa edilen bir yerleşim yeridir. Misyonların amacı, Hristiyanlığı Amerika yerlileri arasında yaymak ve İspanya İmparatorluğu'nun büyüklüğünü ve zenginliğini artırmaktır. İspanyolların çoğu Roma Katoliklerinden oluşmaktaydı. Yeni Dünya'da çok sayıda Kızılderilinin

²³⁰ Kathleen J. Edgar, Susan E. Edgar, *a.g.k.*, [https://archive.org/details/missionsandiegod0000edga/page/33/mode/1up?ref=ol&view=theater\(24/09/2023\),s.33](https://archive.org/details/missionsandiegod0000edga/page/33/mode/1up?ref=ol&view=theater(24/09/2023),s.33)

²³¹ Kathleen J. Edgar, Susan E. Edgar, *a.g.k.*, [https://archive.org/details/missionsandiegod0000edga/page/37/mode/1up?ref=ol&view=theater\(24/09/2023\),ss.34-36](https://archive.org/details/missionsandiegod0000edga/page/37/mode/1up?ref=ol&view=theater(24/09/2023),ss.34-36)

²³² Kathleen J. Edgar, Susan E. Edgar, *a.g.k.*, [https://archive.org/details/missionsandiegod0000edga/page/41/mode/1up?ref=ol&view=theater\(24/09/2023\),s.41](https://archive.org/details/missionsandiegod0000edga/page/41/mode/1up?ref=ol&view=theater(24/09/2023),s.41)

yaşadığını bilen İspanyollar onlara Hristiyanlığı öğretmek istemişlerdir. Katolikler ölümden sonra yalnızca Hristiyanların cennete gireceğine inanmışlar bu yüzden Hristiyanlığa girmenin yerliler açısından en iyi seçim olduğunu düşünmüşlerdir.²³³

1602’de İspanya hükümeti Sebastian Vizcaino’yu Alta Kaliforniya’ya göndermiştir. O zamanlar “Kaliforniya” şu anki Kaliforniya eyaletini ve Meksika’nın Baja Yarımadası’nı ifade etmek için kullanılmıştır. Baja Yarımadası, Baja (“aşağı” anlamına gelir) Kaliforniya olarak bilinirken, bugünkü Kaliforniya eyaleti Alta (“üst” anlamına gelir) olarak biliniyordu.²³⁴

Kâşif Vizcaino, Alta Kaliforniya’yı ziyaret ettiğinde 300.000’den fazla Kızılderilinin orada yaşadığını ve bu kişilerin aynı gruba veya kabileye mensup 80 ile 100 kişilik köylerde yaşamlarını sürdürdüklerini görmüştür. Her kabile belirli toprak alanlarını kendine ait saymıştır.²³⁵ Bu bölgede yaşayan kabilelerden biri Esselenlerdir. Esselen’in dininde doğa önemli bir rol oynamıştır. Hayvanlara, bitkiler, insanlar ve toprağın hepsinin özel bir önemi vardır. Bir yaratıcının yanı sıra başka tanrılara ve ruhlara da inanmışlardır. Ruhların güneş, ay ve rüzgâr gibi doğadaki nesnelere şekillerini aldıklarına inanmışlardır. Bazı ruhların iyilik, bazılarının sıkıntı ve hastalık getirdiğine inanmışlardır. Şaman adı verilen şifacılar, hastaların şifa bulması için bitki ve ilaçları kullanmışlardır.²³⁶

Esselen’in hayatında törenler şarkı ve danslarla dolu olmuştur. Av gezilerinin ve savaşların başlangıcında bu tür ritüeller gerçekleştirmişlerdir. Düşünler, doğumlar kutlanmış ve ölenler onurlandırılmıştır. Erişme

²³³ Kathleen J. Edgar, Susan E. Edgar, *The Missions of California Mission San Carlos Borromeo del Rio Carmelo*, [https://archive.org/details/missionsancarlos0000edga/page/6/mode/1up?view=theater\(25/09/2023\),s.6](https://archive.org/details/missionsancarlos0000edga/page/6/mode/1up?view=theater(25/09/2023),s.6)

²³⁴ Kathleen J. Edgar, Susan E. Edgar, *a.g.k.*, [https://archive.org/details/missionsancarlos0000edga/page/6/mode/1up?view=theater\(25/09/2023\),s.6](https://archive.org/details/missionsancarlos0000edga/page/6/mode/1up?view=theater(25/09/2023),s.6)

²³⁵ Kathleen J. Edgar, Susan E. Edgar, *a.g.k.*, [https://archive.org/details/missionsancarlos0000edga/page/8/mode/1up?view=theater\(25/09/2023\)](https://archive.org/details/missionsancarlos0000edga/page/8/mode/1up?view=theater(25/09/2023))

²³⁶ Kathleen J. Edgar, Susan E. Edgar, *a.g.k.*, [https://archive.org/details/missionsancarlos0000edga/page/11/mode/1up?view=theater\(25/09/2023\),s.11](https://archive.org/details/missionsancarlos0000edga/page/11/mode/1up?view=theater(25/09/2023),s.11)

törenleriyle hem erkekler hem de kız çocuklarını yetişkinliğe taşımışlardır. Esselen'ler yüzlerce yıl bu şekilde yaşamışlardır. İspanyolların Mission San Carlos Borromeo'yu kurmasıyla yaşam tarzları sonsuza kadar değişmiştir.²³⁷

Kızılderililere İspanyol uygulamalarını ve Hristiyanlığı öğretmek için misyonerler gönderilmiştir. Misyonerlere yiyecek yetiştirme, sığır ve koyun yetiştirme, sabun, mum, at nalı, dokuma ve deri eşya gibi alet ve el sanatları yapma konusunda eğitim verilmiştir. Ayrıca rahipler yerlilere Hristiyan inançlarını öğretmişlerdir. Bu sırada askerler İspanya adına ele geçirdikleri bu toprakları diğer ülkelere karşı korumak için kaleler inşa etmişlerdir.²³⁸

14 Temmuz 1769'da Portola ve yaklaşık 25 adam, Vizcaino'nun 1602'de keşfettiği Monterey'i aramak için yola çıkmışlardır. İlk girişimleri başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Bu nedenle San Diego'ya geri dönmüşlerdir. Buradaki kaynakların yetersizliğinden dolayı Kaptan Rivera'yı San Antonio adlı bir gemiyle Baja Kaliforniya'ya göndermiştir. Onların getirdikleri erzaklarla Monterey tekrar aranmaya başlanmıştır. Ve Monterey'e ulaşılarak San Carlos Borromeo misyonu kurulmaya başlamıştır.²³⁹

Misyon 1770 yılında inşa edilmeye başlamıştır. Misyon kurucuları Fray Serra ve diğer yerleşimciler misyonun kurulmaya başladığı toprakların verimsiz olduğunu fark etmiş ve İspanya hükümetinden aldıkları izinle daha iyi bir yer bulma arayışına girmişlerdir. Carmel Vadisi'nin altı mil güneyinde, denize yakın bir bölgeyi seçmişlerdir. Carmel'de misyon inşa edilmeye başlamış öte yandan Monterey'in Pasifik kıyısındaki stratejik konumundan dolayı ordu, orada askeri kalenin inşasına devam etmiştir.²⁴⁰

²³⁷ Kathleen J. Edgar, Susan E. Edgar, *a.g.k.*,
[https://archive.org/details/missionsancarlos0000edga/page/11/mode/1up?view=theater\(25/09/2023\),s.11](https://archive.org/details/missionsancarlos0000edga/page/11/mode/1up?view=theater(25/09/2023),s.11)

²³⁸ Kathleen J. Edgar, Susan E. Edgar, *a.g.k.*,
[https://archive.org/details/missionsancarlos0000edga/page/11/mode/1up?view=theater\(25/09/2023\),s.15](https://archive.org/details/missionsancarlos0000edga/page/11/mode/1up?view=theater(25/09/2023),s.15)

²³⁹ Kathleen J. Edgar, Susan E. Edgar, *a.g.k.*,
[https://archive.org/details/missionsancarlos0000edga/page/11/mode/1up?view=theater\(25/09/2023\),ss.19-21](https://archive.org/details/missionsancarlos0000edga/page/11/mode/1up?view=theater(25/09/2023),ss.19-21)

²⁴⁰ Kathleen J. Edgar, Susan E. Edgar, *a.g.k.*,
[https://archive.org/details/missionsancarlos0000edga/page/11/mode/1up?view=theater\(25/09/2023\),s.24](https://archive.org/details/missionsancarlos0000edga/page/11/mode/1up?view=theater(25/09/2023),s.24)

Alta Kaliforniya'daki tüm misyon kompleksleri, İspanyol Hükümeti tarafından belirlenen standartlara göre oluşturulmuştur. Her misyon kare veya dikdörtgen şeklinde inşa edilmiş küçük bir şehir gibi planlanmıştır. Ortada garth veya veranda adı verilen bir avlu yer almıştır. Garthın çevresinde yaşam alanları, depolar, çalışma odaları, mutfak ve yemek odaları yer almıştır. Rahiplerin yaşadıkları mahallelere *convento* adı verilmiştir. Misyonun kuzeydoğu köşesine bir kilise ve şapel inşa edilmiştir. binaların etrafı kale gibi duvarlarla çevrilmiştir. Hayvanları otlatma alanları ise misyonun dışına inşa edilmiştir.²⁴¹

Misyonerler Kızılderililere Katolik dinini, Avrupa tarımını, çiftçiliği ve açılışı öğretmişlerdir. Rahipler İncil dersleri vermiş, ayin düzenlemiş ve vaftiz, düğün, cenaze törenleri düzenlemişlerdir. Tarımsal üretim miktarlarının, hayvancılık faaliyetlerinin ve Hristiyanlığa geçen yerli sayısının kayıtlarını tutmuşlardır. 1795'te misyonda 875'ten fazla aceminin yaşadığı kaydedilmiştir. 1834'te bu sayı 165'e düşmüştür.²⁴²

San Carlos misyonunda tıpkı San Diego misyonundaki gibi misyon sakinleri gün doğumunda çan sesleriyle uyanmışlardır. Herkes garth'ta toplanmış ve sabah ayini, dualar ve dini eğitim için kiiseye doğru yola çıkmıştır. Acemiler tarafından hazırlanan kahvaltı sonrasında yetişkinler iş bölümü yapmış çocuklar derslere katılmıştır. Öğleden sonra başka bir ayin düzenlenmiştir. Akşam yemeğinden sonra dualar, Kutsal Kitap öğretileri ve İspanyolca dersleri yapılmıştır. San Diego misyonundaki gibi yerlilerin Hristiyanlıkla çelişen dans ve şarkı ritüellerini yapmalarına müsaade edilmiştir.²⁴³

²⁴¹ Kathleen J. Edgar, Susan E. Edgar, *a.g.k.*, [https://archive.org/details/missionsancarlos0000edga/page/11/mode/1up?view=theater\(25/09/2023\)](https://archive.org/details/missionsancarlos0000edga/page/11/mode/1up?view=theater(25/09/2023)), s.27

²⁴² Kathleen J. Edgar, Susan E. Edgar, *a.g.k.*, [https://archive.org/details/missionsancarlos0000edga_m8u1/page/33/mode/1up?view=theater\(26/09/2023\)](https://archive.org/details/missionsancarlos0000edga_m8u1/page/33/mode/1up?view=theater(26/09/2023)), s.33

²⁴³ Kathleen J. Edgar, Susan E. Edgar, *a.g.k.*, [https://archive.org/details/missionsancarlos0000edga_m8u1/page/34/mode/1up?view=theater\(26/09/2023\)](https://archive.org/details/missionsancarlos0000edga_m8u1/page/34/mode/1up?view=theater(26/09/2023)), ss.34,35

İspanyol ve Kaliforniya Kızılderili kültürleri sık sık çatışmıştır. Bölgede yaşayan Esselen ve Ohlone bu misyon hayatında zorlanmışlardır. Kızılderililerden İspanyol geleneklerine uyum sağlamaları beklenmiş fakat birçoğu bunu başaramamış ve misyondan ayrılmak istemiştir. Misyonun kapıları sürgülenmiş olsa da bazı Kızılderililer kaçmayı başarmışlardır. Kaçanlar yakalanarak misyona geri getirilmiş ve kırbaçlanarak cezalandırılmışlardır.²⁴⁴

Kaliforniya sahili boyunca, San Diego'dan San Francisco'ya kadar uzanan yirmi bir İspanyol misyonu bulunuyor demiştik. İspanyollar Meksika'dan (o zamanlar Yeni İspanya olarak anılıyordu), Kaliforniya'ya (o zamanlar Alta veya "yukarı" Kaliforniya olarak biliniyordu) gelmişlerdir. Bölgedeki yerli kabilelerden birçoğunu vaftiz etmişler ve İspanyol dili ve kültürünü öğretmişlerdir. Bu bölgede kurulan ilk iki misyonu yukarıda verdik. Üçüncü misyon San Antonio de Padua'dır.²⁴⁵

San Antonio de Padua'nın inşa edildiği bölgede yaklaşık 2.000 ila 3.000 Salinan kabilesi yaşamaktaydı. Bugün bu halk hakkında çok az şey bilinmektedir. Salinas Nehri yakınlarında yaşadıklarından dolayı "Salinan" olarak adlandırılmışlardır. Çevrelerinde buldukları bitki ve hayvanlarla geçinmişlerdir. Balıkları, sürüngenleri, kuşları ve diğer küçük hayvanları yemişlerdir.²⁴⁶

Misyonerler Kaliforniya'ya gelmeden önce Salinanlar kendi dinlerini uygulamışlardır. Bir Yaratıcıya ve her şeyin bir yaşama sahip olduğuna inanmışlardır. Ayrıca tanrılarla iletişim kurabildiklerine inandıkları şaman adı verilen danışmanları olmuştur. Şamanlar genellikle erkeklerden olup bir kabilenin birden fazla şamanı olabilmıştır. Örneğin şamanlardan biri insanları

²⁴⁴ Kathleen J. Edgar, Susan E. Edgar, *a.g.k.*,
https://archive.org/details/missionsancarlos0000edga_m8u1/page/36/mode/1up?view=theater (26/09/2023),s.36

²⁴⁵ Zachary Anderson, *Discovering Mission San Antonio de Padua*,
<https://archive.org/details/discoveringmissi0000ande/page/5/mode/1up?view=theater>(26/09/2023),s.5

²⁴⁶ Anderson, *a.g.k.*,
<https://archive.org/details/discoveringmissi0000ande/page/5/mode/1up?view=theater>(26/09/2023),s.8

ve havayı kontrol edebilme gücüne sahipken bir başka şaman hastaları iyileştirmekle görevli olmuştur.²⁴⁷

İspanya hükümeti, Kaliforniya'da kurduğu misyonlar sayesinde bölgede İngiltere ve Rusya'nın hak iddia etmesini engellemek istemiş aynı zamanda da Hristiyanlığı bu bölgede yaymak istemiştir.²⁴⁸

San Antonio de Padua, 14 Temmuz 1771'de kurulmuştur ve Kaliforniya'da kurulan misyonların üçüncüsüdür. Bu misyondaki günlük yaşam ve eğitim sistemi ilk iki misyonla neredeyse aynıdır.²⁴⁹

Kaliforniya'da kurulan misyonların dördüncüsü, San Gabriel Arcangel'dir. Bu misyonda günlük rutin şu şekilde uygulanmıştır: Sabah güneş doğarken düzenli olarak kutsal Ayin kutlanmıştır. Bu ayin sırasında tüm Kızılderililer hazır bulunmuş; Baba onlarla birlikte Doctrina Christiana'yı okumuştur. Daha sonra kahvaltıya geçilmiş yemekten önce Haç işareti yapıp Bendito şarkısını söylemişlerdir. Daha sonra herkes yeteneklerine göre kendilerine verilen işleri yapmaya gitmiştir. Öğle yemeğinden sonra bir süre daha çalışmışlar gün batımında herkes Doktrina'yı okumak için geri dönmüştür. En son Alabado'yu söyleyerek günü bitirmişlerdir.²⁵⁰

Kaliforniya'da kurulan bir diğer misyon San Luis Obispo'dur. San Luis Obispo de Tolosa yakınlarında yaşayan yerli kabileye Obispeno veya Kuzey Chumash adı verilmiştir. Bölgede birkaç Salinan kabilesi de yaşamıştır. Chumash kabilesi geleneklerini ve tarihlerini sözlü olarak aktarmışlardır. Arkalarında süs eşyaları ve kâse gibi kalıntılar bırakmışlardır. Chumashların

---

²⁴⁷ Anderson, *a.g.k.*,
[https://archive.org/details/discoveringmissi0000ande/page/9/mode/1up?view=theater\(26/09/2023\),s.10](https://archive.org/details/discoveringmissi0000ande/page/9/mode/1up?view=theater(26/09/2023),s.10)

²⁴⁸ Anderson, *a.g.k.*,
[https://archive.org/details/discoveringmissi0000ande/page/15/mode/1up?view=theater\(26/09/2023\),s.15](https://archive.org/details/discoveringmissi0000ande/page/15/mode/1up?view=theater(26/09/2023),s.15)

²⁴⁹ Anderson, *a.g.k.*,
[https://archive.org/details/discoveringmissi0000ande/page/15/mode/1up?view=theater\(27/09/2023\),s.15](https://archive.org/details/discoveringmissi0000ande/page/15/mode/1up?view=theater(27/09/2023),s.15)

²⁵⁰ Zephyrin Engelhardt, *San Gabriel Mission And The Beginnings of Los Angeles*,
[https://archive.org/details/sangabrielmissio00enge/page/35/mode/1up?ref=ol&view=theater\(27/09/2023\),s.36](https://archive.org/details/sangabrielmissio00enge/page/35/mode/1up?ref=ol&view=theater(27/09/2023),s.36)

evlerinde yataklara benzeyen odalara rastlanmıştır. Ayrıca her evde bir ateş çukurunun olduğu tespit edilmiştir.²⁵¹

Chumash halkı güneş ve ay kaynaklı tanrılar olmak üzere birçok tanrıya inanmışlardır. Chumashlara göre bu tanrılar hem iyilik hem kötülük yapma özelliğine sahip olmuşlardır. Chumashlar düzenledikleri törenlerle tanrılarını onurlandırmaya çalışmışlardır. Şaman adı verilen şifacılar hastalıkları ve kötü ruhları yok etmek için dans etmiş ve şarkı söylemiştir.²⁵² Rahipler bu bölgede yaşayan halkın herhangi bir okula gitmediklerini, fazla kıyafet giymediklerini, vücutlarını boyamadıklarını, sade evlerde yaşadıklarını ve Hristiyan olmadıklarını aktarmışlardır. İspanyollar onların kendilerinden aşağı seviyede olduklarına inanmışlardır. İspanyollar, yerli halkın eğitime ihtiyacı olduğunu ve bu halka rehberlik edecek en iyi kişilerin kendileri olduğunu düşünüyordu. Amaçları yerlileri dinde, dilde ve geleneklerde her bakımdan İspanyollara benzetmekti. Kurulan misyon sisteminde, önceki misyonlardaki gibi yerlilere İspanyol adetleri ve çiftçilik ve koyun veya sığır bakımını öğretmişlerdir. Ayrıca marangozluk, demircilik, dokuma ve deri yapımı gibi mesleklerde de beceri kazanmayı öğretmişlerdir. Rahipler yerlilere Hristiyanlığı da öğretmişlerdir. Din değiştiren yerlilerin misyonda yaşamalarına izin verilmiş ve bu kişiler acemi olarak adlandırılmışlardır.²⁵³

Kaliforniya'daki misyonların çoğunda aynı günlük rutin izlenmiştir. Yerliler, gün doğumunda çan sesleriyle uyandırılmışlardır. San Luis Obispo de Toloso'da çanlar kilisenin ikinci katındaki çan kulesine asılmıştır. Zil çalma görevi misyonda bir onur olarak kabul edilmiş ve genellikle rahiplerden biri

²⁵¹ Jeannette Buckley, *Discovering Mission San Luis Obispo de Tolosa*, [https://archive.org/details/discoveringmissi0000buck_k0z3/page/7/mode/1up?view=theater\(28/09/2023\),s.7](https://archive.org/details/discoveringmissi0000buck_k0z3/page/7/mode/1up?view=theater(28/09/2023),s.7)

²⁵² Buckley, *a.g.k.*, [https://archive.org/details/discoveringmissi0000buck_k0z3/page/10/mode/1up?view=theater\(28/09/2023\),s.10](https://archive.org/details/discoveringmissi0000buck_k0z3/page/10/mode/1up?view=theater(28/09/2023),s.10)

²⁵³ Buckley, *a.g.k.*, [https://archive.org/details/discoveringmissi0000buck_k0z3/page/11/mode/1up?view=theater\(29/09/2023\),s.11,12](https://archive.org/details/discoveringmissi0000buck_k0z3/page/11/mode/1up?view=theater(29/09/2023),s.11,12)

tarafından üstlenmiştir. Zamanla bu göreve acemiler de getirilmiştir. Çanların çalması günümüzde de devam etmektedir.²⁵⁴

Misyonlar Yeni İspanya hükümetinin yetkisi altında olduğu için misyonerler aynı zamanda yıllık rapor yazmak gibi resmi işlerden de sorumlu olmuşlardır. 1832’de tutulan kayıtlara göre, misyonlarda 2.644 vaftizin gerçekleştiği kaydedilmiştir.²⁵⁵

1700’lerde ve 1800’lerde çiçek hastalığı gibi hastalıklar birçok yerlinin ölmesine neden olmuştur. Birçok Chumash bu hastalıklardan dolayı hayatını kaybetmiştir.²⁵⁶

Fransiskanların Kaliforniya’da kurduğu diğer misyonlar ve kuruluş tarihleri şu şekildedir: San Francisco de Asis (9 Ekim, 1776), San Juan Capistrano (1 Kasım, 1776), Santa Clara de Asis (18 Ocak, 1777), San Buenaventura (21 Mart, 1782), Santa Barbara (4 Aralık, 1786), La Purisima Conception (8 Aralık, 1787), Santa Cruz (28 Ağustos, 1791), Nuestra Senora de La Soledad (9 Ekim, 1797), San Jose (11 Haziran, 1797), San Juan Bautista (24 Haziran, 1797), San Miguel Arcangel (25 Temmuz 1797), San Fernando, Rey de Espana (8 Eylül, 1797), San Luis, Rey de Francia (13 Haziran, 1798), Santa Ines (17 Eylül, 1804), San Rafael Arcangel (14 Aralık, 1817), San Francisco de Solano (25 Nisan 1823).²⁵⁷

3.1.2. Cizvitler

Cizvit tarikatının kurucusu Aziz İgnatus Loyola’dır. XVI. yüzyıldan günümüze kadar gelen tarikat Katolik Hristiyanlıkta çok önemli bir konuma

---

²⁵⁴ Buckley, *a.g.k.*,
[https://archive.org/details/discoveringmissi0000buck_k0z3/page/23/mode/1up?view=theater\(29/09/2023\),s.23](https://archive.org/details/discoveringmissi0000buck_k0z3/page/23/mode/1up?view=theater(29/09/2023),s.23)

²⁵⁵ Buckley, *a.g.k.*,
[https://archive.org/details/discoveringmissi0000buck_k0z3/page/25/mode/1up?view=theater\(29/09/2023\),s.25](https://archive.org/details/discoveringmissi0000buck_k0z3/page/25/mode/1up?view=theater(29/09/2023),s.25)

²⁵⁶ Buckley, *a.g.k.*,
[https://archive.org/details/discoveringmissi0000buck_k0z3/page/29/mode/1up?view=theater\(29/09/2023\),s.29](https://archive.org/details/discoveringmissi0000buck_k0z3/page/29/mode/1up?view=theater(29/09/2023),s.29)

²⁵⁷ Newcomb, *a.g.k.*,
[https://archive.org/details/franciscanmissio0000newc/page/n8/mode/1up?view=theater\(22/05/2023\)](https://archive.org/details/franciscanmissio0000newc/page/n8/mode/1up?view=theater(22/05/2023))

sahiptir. Loyola, insanlarla İsa arasında köprü kurabilmek amacıyla “Manevi Değerler” (Exercitia Spiritualite) isimli bir kitap kaleme almıştır. Paris Üniversitesi’nden altı arkadaşı bu kitabı kendileri için rehber kabul etmiştir. Bu altı kişi 15 Ağustos 1524’te Paris’te bir araya gelerek “Bekaret- Yoksulluk- Kudüs’e Hac” üzerine yemin etmişlerdir. Hac ibadetlerini yapamadıkları takdirde Papa’nın emirlerini yerine getireceklerini söylemişlerdir. Loyola, 1359’da tarikatın kurallarını içeren bir belge hazırlamıştır. Loyola’nın hazırladığı bu belge 27 Eylül 1540’da Papa III. Paulus tarafından onaylanmış ve tarikat resmiyet kazanmıştır. Cizvitler İsa’nın arkadaşları anlamına gelen “Jesuites” ismini kullanarak çalışmışlardır. Savaşçı ruhlu olmalarının yanı sıra zühde önem vermişlerdir. Zaruri oruca, pişmanlık içeren dualara ve özel kıyafetlere önem vermemişlerdir. Tarikat üyelerinin samimiyetini sınamışlardır. Kadınların tarikata girmesine izin verilmemiştir. Tarikat üyelerinin Papa’ya mutlak itaat etmeleri istenmiştir. Tarikat eğitime ve araştırmaya çok önem vermiştir. Tarikatın en büyük amacı Hristiyanlığı yaymaktır. Ignatus Loyola öldüğü zaman Avrupa, Asya, Afrika ve Amerika’daki Cizvit sayısı 1000 kişidir. Bu sayı 1926’da 15.544’e, 1749’da 22.589’a ulaşmıştır.²⁵⁸

Cizvitler, Fransiskanlar gibi sömürge bölgelerinde görev yapmışlardır. İncelediğimiz dönem içerisinde Yeni İspanya’daki Cizvit misyonları örnek gösterilebilir. Cizvitler burada vaftiz ettikleri çocukları vaftiz defterlerine kaydetmişlerdir. Hristiyan doktrini genellikle yerlilerin ana dilinde öğretilmiştir. Kızılderililerin günlük işlerine engel olmadan Hristiyanlığın öğretilmesi için ayın sabahın çok erken saatinde yapılmıştır. Hristiyan doktrini çocuklara günde iki kez yetişkinlere ise günde bir kez öğretilmiştir. Kızılderililer kilisede toplandıklarında erkekler ve kadınlar sunağın her iki yanında ayrı ayrı otururken çocuklar da sunağın önünde ve çevresinde oturmuşlardır.²⁵⁹

²⁵⁸ Mehmet Aydın, “Cizvitler”, *Ansiklopedik Dinler Sözlüğü*, ss.163-164

²⁵⁹ Charles W. Polzer, *Rules and Precepts of the Jesuit Missions of Northwestern New Spain*, (<https://archive.org/details/rulespreceptsofj0000polz/page/41/mode/1up?view=theater>)(01/10/2023),s.42

Vaftiz olmak isteyen yerliler kilise görevlilerine müracaat etmiştir. Başvuruda bulunan bu kişiler birtakım incelemelere tabi tutulduktan sonra kiliseye kabul edilmiştir. Bu aşamadan sonra yerliler sekiz gün boyunca sabah ve akşam derslere katılarak Hristiyan inancının yükümlülüklerini öğrenmişlerdir. Yerlileri en çok endişelendiren durum Roma Katolik Kilisesi'nin tek eşlilik uygulaması olmuştur. Çünkü Kızılderililer sık sık eş değiştiriyorlardı. Yerlilerin kültüründe çocuklar sekiz ya da on yaşlarında “doğal sözleşme” ile evlendirilmiş fakat resmi tören zamanına kadar birlikte yaşama söz konusu olmamıştır.²⁶⁰

Sömürge bölgesinde oluşturulacak misyonların hem dini hem de sivil otorite tarafından onaylanması gerekmiştir. Genellikle müstakbel misyoner, müjdelenecek kabilenin yaşadığı bölgenin keşfinde askeri devriyeye eşlik etmiştir. Misyonerin görevi, din değiştirmenin yanında İspanyol kültürünün çekici yönlerini Kızılderililere göstermek olmuştur. Misyonerler Kızılderililere süs eşyaları, biblolar, giysi parçaları, tahıllar sunmuşlardır.²⁶¹

Rahipler, sabah ve öğleden sonra ayini yönetmek, öğretmek veya öğretinin öğretilmesine yardımcı olmak ayrıca kilisenin kapanmasından önce akşam ayinini yürütmek için sabahları erkenden kalkmıştır. Misyonerler, yerlilerin dünyevi meselelerine nadiren müdahil olmuşlar bu konularda kendilerinin çözüm bulmasını beklemişlerdir. Fikir veya yaklaşım farkının ortaya çıktığı durumlarda ise babalar son yargıç olarak hareket etmişlerdir. Cezalandırma ve disiplin sistemlerinde de bu yöntemi kullanmışlardır. Misyonerler verecekleri cezalarda köy kanun ve geleneklerini gözetmişlerdir.²⁶²

---

²⁶⁰ Polzer, *a.g.k.*,

[https://archive.org/details/rulespreceptsofj0000polz/page/43/mode/1up?view=theater\(01/10/2023\),s.43](https://archive.org/details/rulespreceptsofj0000polz/page/43/mode/1up?view=theater(01/10/2023),s.43)

²⁶¹ Polzer, *a.g.k.*,

[https://archive.org/details/rulespreceptsofj0000polz/page/47/mode/1up?view=theater\(01/10/2023\),s.47](https://archive.org/details/rulespreceptsofj0000polz/page/47/mode/1up?view=theater(01/10/2023),s.47)

²⁶² Polzer, *a.g.k.*,

[https://archive.org/details/rulespreceptsofj0000polz/page/47/mode/1up?view=theater\(01/10/2023\),s.50](https://archive.org/details/rulespreceptsofj0000polz/page/47/mode/1up?view=theater(01/10/2023),s.50)

Misyonerler, kabile reisleri ile zeki ve yetenekli çocukların eğitimine önem vermişlerdir. Bu çocuklar okumayı, yazmayı, şarkı söylemeyi ve enstrüman çalmayı öğrendikleri bölgesel ilahiyat okullarına gönderilmişlerdir.²⁶³

Kilisede Babamız, Selam Meryem, İman ve Salve Regina dualarının analizinden sonra ilmiyal Tanrı'nın Yasası ve Kilise'nin emirlerine uymak gibi Hristiyanlığı temel ilkeleri özetlenmiştir.²⁶⁴

İkinci bölümde Cizvitler'in Kuzey Amerika'da Fransa sömürgesi altında kurdukları misyonlardan söz etmiştik. Cizvitler burada pek çok kabile ile karşılaşmışlardır. Bunlardan biri de Huronlardır. Huronlar, Tanrı'ya ve Fransa Kral'ına boyun eğmeye zorlanmışlardır.²⁶⁵

3.1.3. Dominikenler

Dominikenler, olarak bilinen “Vaiz Keşiş Tarikatı”nın kurucusu, aslı adı Domingo de Guzman olan İspanyol Aziz Dominik'tir. Dominik, Papa III. Innocent'in (1198-1216), döneminde yaşamıştır. Bu dönem Katolik öğretisinin ve otoritesinin güçlendirilmeye çalışıldığı bir dönemdir. Dominik, Kilise'de reformun kaçınılmaz olduğunu savunmuştur. Dominik, Kilise'ye ihtiyaç duyulan her yerde hizmet edebilecek bir grup vaizi yetiştirmek ve görevlendirmek amacıyla bir tarikat kurmak istemiştir.²⁶⁶

1215'de toplanan IV. Lateran Konsili'nde yeni dini tarikatlerin kurulmasını yasaklandığı için III. Innocent Dominik'in tarikat kurma fikrini benimse de tarikatın resmi olarak kabulü konusunda kesin bir şey söylememiştir. Papa'nın tavsiyesi üzerine Dominik, bir süre onay almış bir

²⁶³ Polzer, a.g.k.,

[https://archive.org/details/rulespreceptsofj0000polz/page/47/mode/1up?view=theater\(01/10/2023\),s.51](https://archive.org/details/rulespreceptsofj0000polz/page/47/mode/1up?view=theater(01/10/2023),s.51)

²⁶⁴ Polzer, a.g.k.,

[https://archive.org/details/rulespreceptsofj0000polz/page/47/mode/1up?view=theater\(01/10/2023\),s.53](https://archive.org/details/rulespreceptsofj0000polz/page/47/mode/1up?view=theater(01/10/2023),s.53)

²⁶⁵ Francis Parkman, *France and England in North America*,

[https://archive.org/details/jesuitsinnortham00park/page/44/mode/1up?ref=ol&view=theater\(06/10/2023\),s.44](https://archive.org/details/jesuitsinnortham00park/page/44/mode/1up?ref=ol&view=theater(06/10/2023),s.44)

²⁶⁶ Ali İsra Güngör, *Tanrı'nın Şövalyeleri Cizvitler*, İlgü Kültür Sanat Yay., İstanbul, 2016, ss.32,33

cemaatin yönetimine girmeye karar vermiştir. Dominik'in seçtiği tarikat Aziz Augustine'nin kurduğu tarikattır. III. Innocent'ten sonra III. Honorius (1216-1227) papa olmuştur. Yeni papa, Dominik'in hazırladığı vaaz tarikat planını, 17 Şubat 1217'de onaylamış ve üyelerine "Vaizler Tarikati" diye hitap etmiştir.²⁶⁷

Dominikenlerin doktrin vaazına önem vermeleri, papaların ve piskoposların, bu tarikati "Engizisyon" çalışmalarında görevlendirmelerine neden olmuştur. Aziz Dominik tarihe "ilk engizisyoncu" olarak geçmiştir. Dominik, Tanrı'nın Kelamına çok önem vermiştir. O, bir meditasyon sırasında Tanrı'nın kendisine seslendiğini duyduğunu iddia etmiştir. Bu olaydan sonra kendini İlahi Kelam'ın vaazına yöneltmiştir.²⁶⁸

Dominiken tarikati, üyeleri bir manastıra tabi olmayan fakat Kilise doktrinini gezerek vazedan, toplum içinde fakir hayatı yaşayan ve okur-yazar şehirli halkın manevi ihtiyaçları için eğitilmiş kimselerden oluşan bir tarikattır.²⁶⁹

Dominikenler, siyasi güçlerin desteğini almış bu yüzden misyonerlik faaliyetlerinde çok etkili olmuşlardır. Papa III. Honorius'un desteğini alır almaz Dominikenler vaaz görevlerini tüm dünyaya yaymaya başlamışlardır. Tarikatın kurucusu, üyelerinin de misyoner olmasını istemiştir. Dominikenler, kurucularının yaşadığı dönemde Bulgaristan ve Servia'ya yerleşmişlerdir. S. Hyacinth ve B. Ceslas, Bohemya, Slesia ve Polonya'da misyonerlik yapmıştır. Hyacinth ayrıca Çin'e ve Tibet'e gitmiştir. Yabancılar arasında misyonerlik faaliyetleri, John Wildenhausen ve Humbert Romans dönemlerinde artış göstermiştir. XIII. Yüzyılda Doğu'ya yönelen Dominikenler Hristiyan olmayanları Hristiyanlaştırmaya çalışmışlardır. Dominiken misyonerler, Mesih'in askerleri kabul edilmişlerdir. Vaizler devamlı olarak hayatları pahasına da olsa inançlarına sadık kalacaklarını ifade etmişlerdir. Birçok Dominiken Haçlı Seferleri'ne katılmıştır. Dominikenler krallar, papalar gibi

²⁶⁷ Ali İsra Güngör, *Tanrı'nın Şövalyeleri Cizvitler*, 2016, ss.34,35

²⁶⁸ a.g.e., ss.36,37

²⁶⁹ a.g.e., s.38

yüksek otorite sahipleriyle yakın ilişki içinde olmuşlardır. Mesela Geoffrey Beaulieu, Fransa Kralı IX. Aziz Louis'e günah çıkarmıştır.²⁷⁰

Dominikenler, İspanya ve Portekiz'in sömürge topraklarında misyonerlik yapmışlardır.

---

²⁷⁰ Saliha Esen, *Dominiken Tarikatı ve Katolik Kilisesi'ndeki Yeri*, Doktora Tezi, Ankara, 2015.

SONUÇ

Sömürgecilik siyasi, ekonomik, kültürel ve dini olmak üzere birçok sebebe dayanmaktadır. Sömürgeciliğin uygulanış şekilleri zaman içinde farklılık göstermiştir. Genel bir tanımla sömürgecilik bir devletin kendine ait olmayan bir yeri işgal etmesi orada hâkimiyet kurması ve söz konusu bölge üzerinde dilediği gibi tasarrufta bulunmasıdır. Sömürgeci güçler fiilen işgal edip sömürgeleştirdikleri yerlere göç ve iskân politikaları uygulamışlardır. Bu göç ve iskân faaliyetleri “koloni” kavramıyla ifade edilmiştir. Koloni kelimesi sömürge anlamında da kullanılmıştır. Koloniye sömürgeciler aracılığıyla yerleşen insanlar siyasi olarak anavatanlarına bağlı olmuşlardır.

Sömürgecilik tarihi, Eski Yunan ve Roma dönemlerine kadar gitmektedir. Çin, Japonya gibi imparatorluklar erken sayılabilecek dönemlerde sömürgecilik yapmışlardır. Sömürgecilik faaliyetlerinin zirveye ulaştığı ve daha sistemli bir şekilde uygulanmaya başladığı dönem ise XVI. XVII. ve XVIII. yüzyıllara tekâbül etmektedir.

XV. yüzyılın sonlarında artan keşifler sömürgecilik faaliyetlerinde de artışa neden olmuştur. Bu dönemde öncelikle Portekiz Afrika’ya seyahatler düzenlemiştir. Portekiz Afrika’da ticari tekeli eline almış ve burada misyonlar kurulmasına öncülük etmiştir. Portekiz’i İspanya takip etmiştir. İspanya 1492’de Kristof Kolomb ile Yeni Dünya’ya açılmıştır. İspanya Amerika kıtasında sömürgeler kurmuştur. Portekiz ve İspanya’nın ardından sömürgecilik yarışına İngiltere, Fransa, İsveç, Hollanda gibi devletler de dâhil olmuştur.

Misyon kavramı genel olarak kendi dinini başka dine inananlar arasında yaymaya çalışmayı ifade eder. Bu işi yapan kişiler ise misyoner olarak adlandırılır. Hristiyanlık’ta misyonerlik, “putperest” veya “öteki” olarak adlandırılan yabancılara Hristiyanlığı anlatma görevidir. Katoliklere göre bu görev kiliseye aittir. Kiliseye bu görevinde Mesih’in ve Kutsal Ruh’un destek sağladığına inanılmaktadır. Ortodoks Hristiyanlık yapısı ve ortaya çıktığı dönem itibarıyla misyonerliğe merakı olmayan bir mezheptir. Protestanlığın

ortaya çıktığı dönemde Katolik Kilisesi'ndeki gibi bir misyon anlayışı yoktur. XVI. yüzyılda Hollandalı Adrien Savaria Protestan misyonerliğini savunmuştur. 1602'de kurulan Hollanda Compagnie Néerlandaise des Missions, 1649'da kurulan Yeni İngiltere'de İsa Mesih'in İncili'nin Propagandası ve Yükseltilmesi Topluluğu ve 1701'de kurulan Yabancı Ülkelerde İncil'i Yayma Cemiyeti Protestan misyonerlik faaliyetleri açısından önemli kuruluşlardır. Protestan misyonerliği esasen bizim incelediğimiz dönemin dışında kalan XX. yüzyılda önemli boyutlara ulaşmıştır.

Sömürgecilik faaliyetlerinin zirveye ulaştığı dönem ve bizim incelediğimiz yüzyıllar XVI. XVII. ve XVIII. yüzyıllardır. Portekiz elbette bu dönemde kendisine ticari faaliyetler için yeni bir güzergâh arıyordu. Fakat Portekiz'in sömürgecilik yapmasının tek ve en önemli nedeninin bu olmadığını görüyoruz. Katolik bir devlet olan Portekiz, Papalığın desteğini önemsiyordu. Bu yüzden çeşitli konularda meşruiyet kazanmak adına Papalık fermanları talep ediyordu. Portekiz'in Afrika'da sömürgeciliğe başlaması da bir papalık fermanı olan Romanus Pontifex ile başlamıştır. Bu ferman ile Portekiz, Afrika'da sömürge ve misyon kurma hakkını elde etmiştir. Afrika'nın doğusunda, güneyinde ve batısında sömürgecilik yapmıştır. Afrika'da Hristiyanlığın yayılmasından sorumlu olmuştur. XVI. yüzyılın ilk otuz yılında Portekiz sömürgesi altında yaşayan binlerce Afrikalı Hristiyanlaştırılmıştır.

Portekiz, Hristiyanlığı yaymak için Etiyopya'da Cizvitleri görevlendirmiştir. Afrika'dan sonra Hindistan'da sömürgeler edinmiştir. Portekiz sömürgesi altında olduğu dönemlerde Goa'ya Fransiskanlar, Dominikanlar ve Cizvitler gitmiştir. 1590 yılında Hindistan'daki misyoner sayısı 500 olarak kaydedilmiştir. Bu tarihte din değiştirenlerin sayısı ise 254.000 olarak verilmiştir. Bu kadar sistemli bir misyonerlik faaliyetinin Portekiz sömürgeciliğinin yalnızca yan sebeplerinden veya sonuçlarından biri olarak kabul edilmesi mümkün gözükmemektedir. Portekiz, Afrika ve Hindistan'dan sonra Asya'da da yayılmıştır. 1617'de Çin'de 13.000 kişi Hristiyanlaştırılmıştır. 1630 yılına gelindiğinde Portekiz adına Asya'da görev yapan misyoner sayısı 1.800'e ulaşmıştır. Bu misyonerlerin büyük çoğunluğu

Cizvitler ve Fransiskanlardan oluşmuştur. 1650 yılında Çin'deki Hristiyan sayısı 150.000 olmuştur. Yine burada 1669'da Dominikenlere ait 21, Fransiskanlara ait 3, İsa Cemiyetine ait 159 kilise olduğu düşünülmektedir. Aynı tarihte Hristiyanlaştırılan insanların sayısı 308.780'e ulaşmıştır. 1549'da Portekiz Kralı III. John 6 kişilik Cizvit grubunu buraya göndermiştir. Daha sonra bölge çok sayıda Cizvit, Dominiken ve Fransiskan misyonerin akınına uğramıştır.

Portekiz'in ardından İspanya, sömürgecilikte büyük adımlar atmaya başlamıştır. Tıpkı Portekiz gibi Katolik bir devlet olan İspanya yine tıpkı Portekiz gibi Papalık fermanları ve buyrukları doğrultusunda hareket etmiştir. VI. Alexander tarafından yayınlanan İnter Caetera ile İspanya keşfettiği ve keşfedeceği yerlerde Hristiyanlığı yayma görevini üstlenmiştir. Amerika'da önemli sömürge ve misyon bölgeleri oluşturmuştur. 1520'li yıllarda Ponce de Leon, Florida'ya ulaşmış ve buradaki halkı Katolikliği kabule İspanya Kralına boyun eğmeye zorlamıştır. Bazı kaynaklara göre Ponce de Leon'un bu seferinde ona Dominiken rahiplerin eşlik ettiği bilgisi yer almaktadır. Florida bir süre sonra Cizvitler ve Fransiskan misyonerlerin görevlendirildiği bir sömürge bölgesi haline gelmiştir. 1606'da Florida'da 2.000 yerli Hristiyan olmuştur. 1655'te Florida ve Georgia'yı içine alan bölgede Hristiyan olanların sayısı 26.000'dir.

Peru, 1532'de İspanya sömürgesi olmuştur. İspanya buraya yerleşimciler ve rahipler göndermiştir. Peru'da Dominikenler misyonerlik yapmışlardır. Yine aynı dönemlerde Şili, İspanya yönetimine ve İspanya Hristiyanlığına tabi tutulmuştur. İspanyollar 1598'de New Mexico'da ilk kez bir toprak işgal etmişlerdir. Bu işgal sırasında İspanya askerlerine Fransiskan misyonerler eşlik etmiştir. Bu işgali takip eden on yıl içinde 8000 kişi vaftiz edilmiştir. Yine İspanya sömürgesi altındayken Alta Kaliforniya'da 21 önemli misyon kurulmuştur. İspanya'nın Amerika Kıtası'nın neredeyse tamamına yayılan bu sömürgecilik faaliyetlerinde elbette altın arayışı, bazı kaynaklara ulaşma isteği ve topraklarını genişletme isteği olmuştur. Ancak İspanya'nın sömürge bölgelerinde bahsi geçen İnter Caetera Fermanı'nın buyrukları

doğrultusunda hareket ettiği açıktır. Bu dönemde İspanya Krallarının askerlerine işgal ettikleri yerde Hristiyanlığı yayma emri vermesi, askerlerin misyonerlerle hareket etmesi bu gerçekliği teyit eder niteliktedir.

Tezimizde ele aldığımız üçüncü Katolik devlet Fransa'dır. Fransa Kanada bölgesinde önemli sömürge toprakları elde etmiştir. Fransa'nın Kanada sömürgelerinde Fransiskanlar ve Cizvitler görev yapmışlardır. Fransa Kralı XIV. Louis, 1670'de vali M. De Frontenac'ı Quebec'e göndermiş ve burada misyonerlerin toprak sahibi olmalarını sağlamıştır. Fransa sömürgesi altındayken New England'da ve Louisiana'da Cizvitler görev almışlardır.

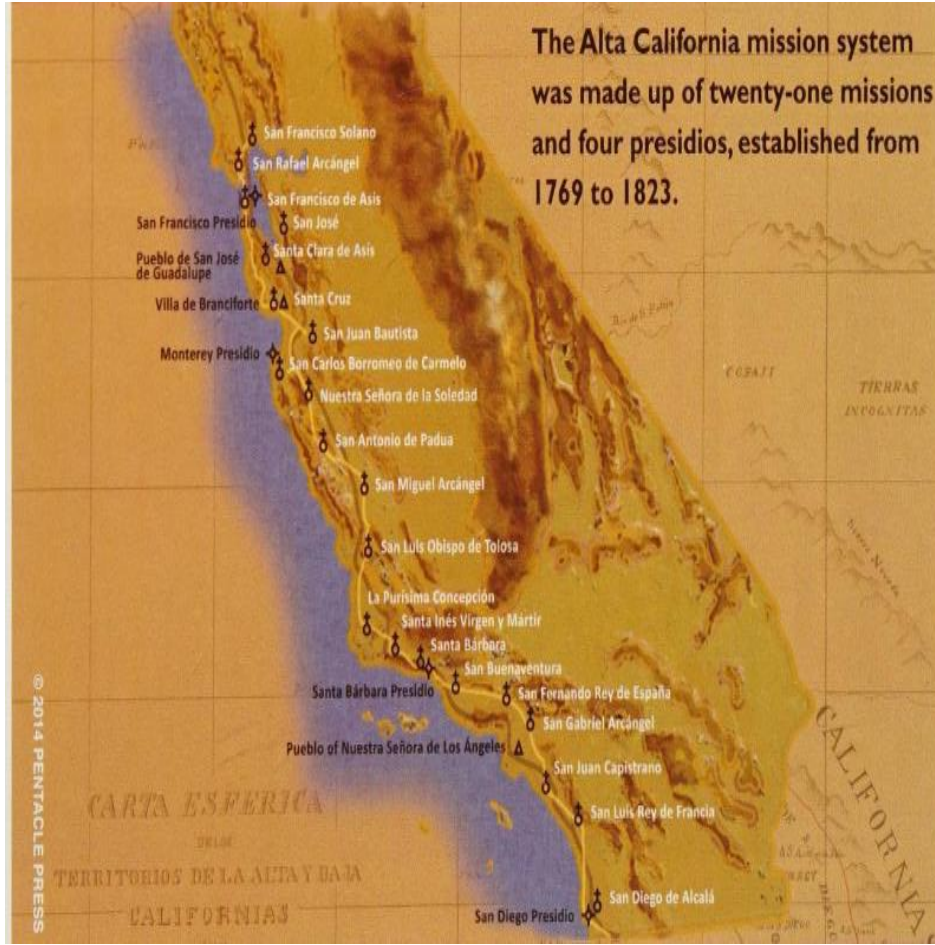
Yukarıda saydığımız Katolik sömürgeci devletler gibi Protestan sömürgeci devletlerin de misyonerlik faaliyetleri yürüttükleri sonucuna vardık. İngilizler Kuzey Amerika'da İngiliz dilini ve dinini yayarak sömürgecilik yapmışlardır. Püritenlik İngilizler aracılığıyla Kuzey Amerika'da yer alan New England'da yayılmıştır. Püriten misyoner John Eliot, New England'da 14 kasaba kurmuştur. Bu kasabalara Hristiyanlaştırılan 3600 kişi yerleştirilmiştir. İngiltere'nin bir başka sömürgesi olan Karayipler'e Anglikanlar, Metodistler ve Moravyalılar misyonerlik yapmak için gitmişlerdir. İngilizler tarafından kurulan Doğu Hindistan Şirketi, Hindistan'a Anglikanları göndermiştir. Hollanda tarafından 1602'de kurulan Doğu Hindistan Şirketi, kuruluş prensibi gereği Hollanda'nın sömürgelerinde Protestanlık dışında hiçbir dinin uygulanmasına izin vermemiştir. Bu şirket aracılığıyla Hollanda; Hindistan, Asya kıyıları, Malezya ve Batı Hint Adalarında sömürgecilik yapmıştır.

Katolik misyoner gruplar arasında yer alan Cizvitler, Fransiskanlar ve Dominikenler Katolik sömürge bölgelerinde misyonerlik faaliyeti yapmışlardır. Yerli halka Hristiyanlığı anlatmalarının yanında tarım, hayvancılık, tekstil, deri üretimi gibi misyonların devamlılığını sağlayacak meslekler öğretmişlerdir. Misyonlarda kilise ve eğitim kurumları açmışlardır.

Ortaya koyduğumuz veriler ele aldığımız sömürge devletlerinin sömürgecilik yapmalarının önemli sebeplerinden birinin Hristiyanlığı yaymak olduğunu göstermektedir. Sömürgeci Katolik ve Protestan devletlerin

misyonerlerle iş birliği içinde olması ve sömürge bölgelerindeki Hristiyanlaştırma çalışmaları bu tezi destekler niteliktedir. Tezimizde yer verdiğimiz devletlerin her birinin sömürgecilik ve misyonerlik faaliyetleri ayrı birer tez konusu olabilecek niteliktedir. Biz bu tezde bu devletlerin sömürge ülkelerindeki misyonerlik faaliyetlerini genel hatlarıyla ele alabildik. Ayrıca incelediğimiz dönemde Protestanların faaliyetlerinin kısıtlı olması nedeniyle Protestan sömürgeciliği ve misyonerliği konusunda daha az bilgi aktarabildik. Yine Katolik ve Protestan sömürgeci devletlerle birlikte hareket eden cemaat ve tarikatlar konusunda çok ayrıntıya girmedik. Her bir tarikatın birden fazla sömürge ülkesinde yürüttüğü faaliyetler ayrı birer tez konusu olabilecek niteliktedir. Tezimizde sömürgeciliğe ve misyonerliğe maruz kalan halklar hakkında ayrıntılı bilgi vermedik. Bu halkların dinleri, sömürgeci misyonerlere karşı tepkileri ayrıca bir tezde incelenebilir. Sömürge ülkelerinde açılan kilise ve kurumlar ayrıntılı olarak ele alınabilir. Çalışmamızın bu saydığımız potansiyel konulara kapı aralamasını ve misyonerliğin sömürgecilik dönemindeki durumuna ilişkin yeni bir bakış açısı sunmasını ümit ediyorum.

HARİTA Ve RESİMLER

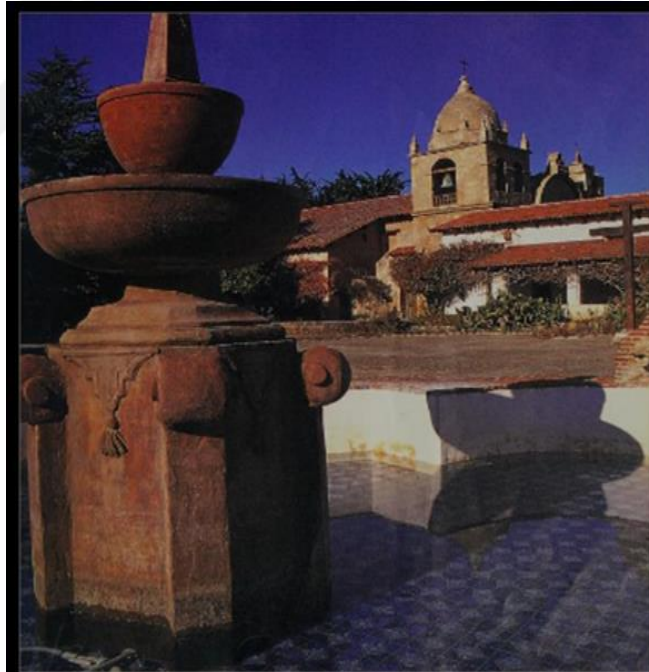
Fransiskaner tarafından Alta Kaliforniya’da kurulan 21 misyonu gösteren harita.²⁷¹

²⁷¹ Anderson

a.g.k.,[https://archive.org/details/discoveringmissi0000ande/page/13/mode/1up?view=theater\(06/10/2023\),s.13](https://archive.org/details/discoveringmissi0000ande/page/13/mode/1up?view=theater(06/10/2023),s.13)

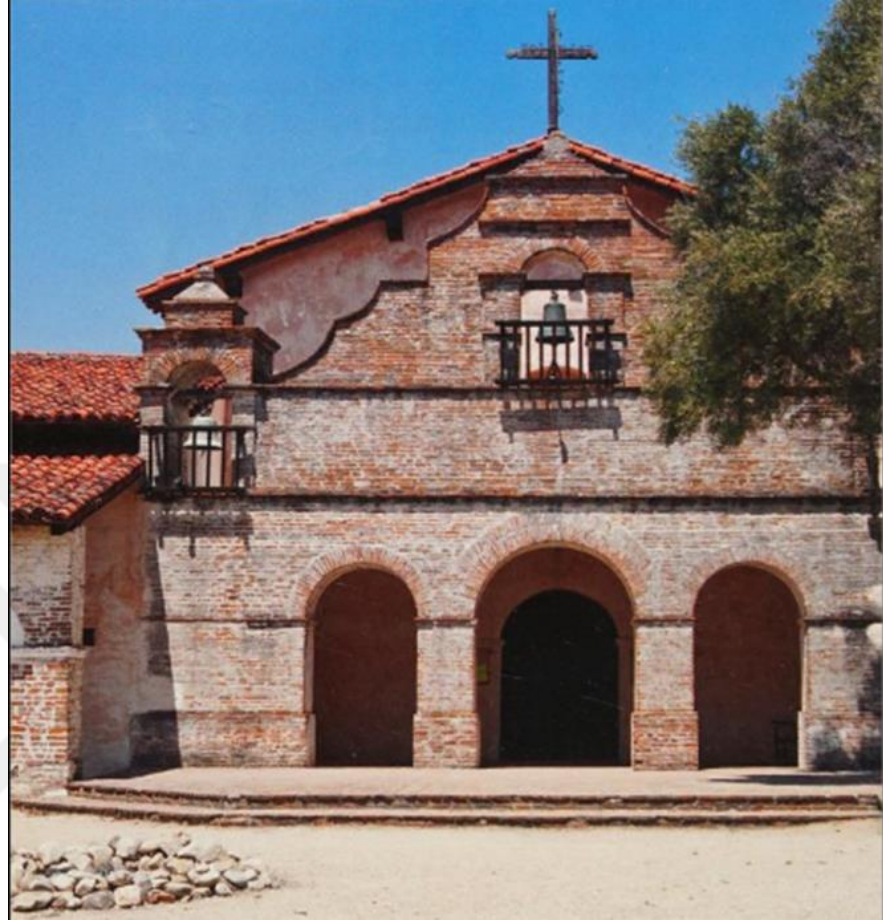
Mission San Diego de Alcalá'nın günümüze ait görüntüsü.²⁷²

Mission San Carlos Borromeo'daki kiliseye ait bir görüntü.²⁷³

²⁷² Kathleen J. Edgar, Susan E. Edgar, *a.g.k.*,
[https://archive.org/details/missionsandiegod0000edga/page/48/mode/1up?ref=ol&view=theater\(05/10/2023\),s.49](https://archive.org/details/missionsandiegod0000edga/page/48/mode/1up?ref=ol&view=theater(05/10/2023),s.49)

²⁷³ Kathleen J. Edgar, Susan E. Edgar, *a.g.k.*,
[https://archive.org/details/missionsancarlos0000edga/page/4/mode/1up?view=theater\(05/10/2023\),s.5](https://archive.org/details/missionsancarlos0000edga/page/4/mode/1up?view=theater(05/10/2023),s.5)

Günümüzde aktif bir kilise ve müze olarak varlığını sürdüren Mission San Antonio de Padua.²⁷⁴

---

²⁷⁴ Anderson, *a.g.k.*,
[https://archive.org/details/discoveringmissi0000ande/page/34/mode/1up?view=theater\(06/10/2023,s.34](https://archive.org/details/discoveringmissi0000ande/page/34/mode/1up?view=theater(06/10/2023,s.34)

Mission San Luis Obispo de Tolosa, hala orijinal konumunda bulunan tek görevlerden biridir.²⁷⁵

---

²⁷⁵ Buckley, a.g.k.,
[https://archive.org/details/discoveringmissi0000buck_k0z3/page/4/mode/1up?view=theater\(06/10/2023\),s.4](https://archive.org/details/discoveringmissi0000buck_k0z3/page/4/mode/1up?view=theater(06/10/2023),s.4)

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

- ALDRİCH**, Robert, **Emperyal Çağ**, çev. Nurettin Elhüseyni, Oğlak Yay., İstanbul, 2008.
- ARAS**, Ahmet, **Protestanlık Tarihinde Kalvinizm**, Aybil Yay., Konya, 2014.
- ARIKAN**, Ahmet vd., **Sömürgecilik Tarihi (Afrika-Asya)**, T.C. Anadolu Üniversitesi Yay., No:3120, Eskişehir, 2014.
- , **Sömürgecilik Tarihi (Avrupa- Amerika)**, T.C. Anadolu Üniversitesi Yay., No:3770, Eskişehir, 2018.
- AYDIN**, Mahmut, **Hristiyanlık**, Ketebe Yay., İstanbul, 2018.
- AYDIN**, Mehmet, “Cizvitler”, **Ansiklopedik Dinler Sözlüğü**, Literatürk Yay., Konya, 2018, ss.163-164.
- , “Fransiskanlar”, **Ansiklopedik Dinler Sözlüğü**, Literatürk Yay., Konya, 2018, ss.259-260.
- AYDOĞAN**, İsmail, Mutlu Sadık Fidan ve **Afrika’da Sömürgecilik ve Eğitim**, Hece Yay., c.1, Ankara, 2022.
- BLACK** Jeremy, **Kısa Portekiz Tarihi**, çev. Berna Asuman Uzun, Say Yay., İstanbul, 2021.
- BIYIK**, Mustafa, “Presbiteryenler ve Metodistler”, **Yaşayan Dünya Dinleri**, ed. Şinasi Gündüz, 4. Baskı, DİB Yay., Ankara, 2016, ss.182-193.
- DEMİRCİ**, Kürşat, **Bir Hristiyan Mezhebi Olarak Ortodoksluğun Teolojisi**, Ayışığıkitapları Yay., İstanbul, 2005.
- DEMİRCİ**, Kürşat, “Engizisyon”, **DİA**, İstanbul, 1995, XI/238-241.
- DURSUN**, Davut, “Afrika”, **DİA**, İstanbul, 1988, I/418-426.
- ERBAŞ**, Ali , **Hristiyanlık’ta Reform ve Protestanlık Tarihi**, DİB Yay., Ankara, 2015.
- ESEN**, Saliha, **Dominiken Tarikatı ve Katolik Kilisesi’ndeki Yeri**, Doktora Tezi, Ankara, 2015.
- E.W. Hopkins** vd., **Tarihte ve Günümüzde Misyonerlik**, Örgün Yay., İstanbul, 2006.
- FERRO**, Marc, **Fetihlerden Bağımsızlık Hareketlerine Sömürgecilik Tarihi**, 13. Yüzyıl-20. Yüzyıl, çev. Muna Cedden, İmge Kitabevi Yay., Ankara, 2002.
- GÜNDÜZ**, Şinasi, “Endüljans”, **Din ve İnanç Sözlüğü**, Vadi Yay., İstanbul, 2017, ss. 147-148.
- “Havari”, **Din ve İnanç Sözlüğü**, Vadi Yay., İstanbul, 2017, s.209.
- “Hristiyan Misyonerliği”, **Yaşayan Dünya Dinleri**, ed. Şinasi Gündüz, 4. Baskı, DİB Yay., Ankara, 2016, ss.195-203.

- ,“Kitâb-ı Mukaddes”, **Din ve İnanç Sözlüğü**, Vadi Yay., İstanbul, 2017, s.286.
- ,“Kutsal Ruh”, **Din ve İnanç Sözlüğü**, Vadi Yay., İstanbul, 2017, ss.295-296.
- “Maniheizm”, **Yaşayan Dünya Dinleri**, ed. Şinasi Gündüz, 4. Baskı, DİB Yay., Ankara, 2016, ss.493-505.
- ,“Mesih”, **Din ve İnanç Sözlüğü**, Vadi Yay., İstanbul, 2017, ss.334-335.
- ,“Paraklit”, **Din ve İnanç Sözlüğü**, Vadi Yay., İstanbul, 2017, s.390.
- , **Pavlus Hristiyanlığın Mimarı**, Ankara Okulu Yay., Ankara, 2004
- GÜNGÖR**, Ali İsrâ., **Evanjeller**, İlgi Kültür Sanat Yay., İstanbul, 2016.
- , **Tanrı'nın Şövalyeleri Cizvitler**, Çağlar Yay., Ankara, 2004.
- , **Tanrı'nın Şövalyeleri Cizvitler**, İlgi Kültür Sanat Yay., İstanbul, 2016.
- GÜNGÖR**, Gülay, **Sömürgenler 1 İngiliz Sömürgeciliği**, 1. Basım, Cinius Yay., İstanbul, 2019.
- , **Sömürgenler 2 Portekiz- İspanya- Hollanda- Fransa- Almanya- İtalya- Belçika Sömürgeciliği**, Cinius Yay., İstanbul, 2019.
- GÜRE**, Mustafa, **Katolik Hristiyanlıkta Kilise**, Gece Kitaplığı Yay., Ankara, 2022.
- GÜRKAN**, Saime Leyla, **Yahudilik**, İsam Yay., 4. Basım, Ankara,2012.
- HARMAN**, Ömer Faruk, “Katoliklik”, **DİA**, Ankara, 2022, XXV/55-58.
- İNALCIK**, Halil, **Rönesans Avrupası Türkiye'nin Batı Medeniyetiyle Özdeşleşme Süreci**, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul, 2015.
- KATAR**, Mehmet, “Katolik Kilisesi”, **Yaşayan Dünya Dinleri**, ed. Şinasi Gündüz, 4. Baskı, DİB Yay., Ankara, 2016.
- KAVAS**, Ahmet, “Sömürgecilik”, **DİA**, İstanbul, 2009, XXXVII/394-397.
- KAYA**, Korhan, **Buddhistlerin Kutsal Kitapları**, İmge Kitabevi Yay., Ankara, 1999.
- KOSCHORKE**, Klaus, Frieder Ludwig, Mariano Delgado, **A History Of Christianity In Asia, Africa, And Latin America, 1450-1990**, William B. Eerdmans Publishing Company, Amerika, 2017.
- Kutsal Kitap**, Kitab-ı Mukaddes Şirketi, İstanbul, 2016.
- LOCKLEY**, Tim, “Empire in The Americas British”, **Encyclopedia of Western Colonialism Since 1450**, Thomson Gale Publishing, Amerika, ss.384-388.
- LOOMBA**, Ania, **Kolonyalizm Postkolonyalizm**, çev., Mehmet Küçük, Ayrıntı Yay., İstanbul, 2000.
- LURAGHİ**, Raimondo, **Sömürgecilik Tarihi**, çev. Halim İnal, E Yay., İstanbul, 2000.

MUNGELLO, D. E., “Missions, China”, **Encyclopedia of Western Colonialism Since 1450**, Thomson Gale Publishing, Amerika, ss.789-791.

OLGUN, Hakan, **Sekülerliğin Teolojik Kurgusu Protestanlık**, Milet Nihal Yay., İstanbul, 2019.

ÖZKAN, Ali Rafet, “Baptistler, Anabaptistler”, **Yaşayan Dünya Dinleri**, ed. Şinasi Gündüz, 4. Baskı, DİB Yay., Ankara, 2016, ss. 161-172.

POLAT, Bayram, **Evanjelik Bir Hareket Metodist Kilisesi**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2008.

PRİCE, Roger, **Fransa'nın Kısa Tarihi**, Çev. Özkan Akpınar, Boğaziçi Üniversitesi Yay., İstanbul, 2012.

SIK, Endre, **The History Of Black Africa**, Akadémiai Kiado Publishing, Budapeşte, 1970.

TURAN, Süleyman, **Hristiyan Misyon Tarihi**, STS Yay., Rize, 2015.

VEEN, Ernst Van, “Empire Portuguese”, **Encyclopedia of Western Colonialism Since 1459**, Thomson Gale Publishing, Amerika, ss.416-423.

WİESNER HANKS, Merry E., **Kısa Dünya Tarihi**, çev. Serpil Çağlayan, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul, 2020.

WENZLHUEMER, Roland J., “Empire British”, **Encyclopedia of Western Colonialism Since 1450**, Thomson Gale Publishing, Amerika, ss.359-369.

MAKALELER

DANIELOU, Jean, “**Kilisede Misyoner Düşüncesi**”, çev. Abdurrahman Küçük, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi Yay., c.37, s.101-104.

GÜNDÜZ, Şinasi, “**Misyonerlik ve Hristiyan Misyonerler**”, Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi II, 2002, sy. 1, s.1-21

GÜNGÖR, Ali İsra, “**Hristiyanlıkta Püriten Anlayış ve Etkileri**”, Dini Araştırmalar Dergisi, c.7, ss.7-26

HARMAN, Ömer Faruk, “**Katolik Kilisesi ve Teokrazi**”, Din- Devlet İlişkileri Sempozyumu, Umut Matbaacılık, İstanbul, 1996, s.57-69.

KUZGUN, Şaban, “**Misyonerlik ve Hristiyan Misyonerliğinin Doğuşu**”, Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Kayseri, 1983, s.59-82

KÜÇÜK, Abdurrahman, “**Hristiyanlıkta Misyon Anlayışı, Yeni Akımlar ve Dinler Arası Diyalog**”, 2000. Yılında Hristiyanlık (Dünü, Bugünü ve Geleceği),s.359-386.

WEB SİTELERİ

ALTINBAŞ, Deniz, “İnsanlığa Karşı Suçlar ve Yeni- Sömürgecilik”,
dergipark.org.tr/tr/download/article-file/701017(13.02.2023).

ANDERSON, Zachary, Discovering Mission San Antonio de Padua,
<https://archive.org/details/discoveringmissi0000ande/page/5/mode/1up?view=theater>(26/09/2023).

BUCKLEY, Jeannette , Discovering Mission San Luis Obispo de Tolosa,
https://archive.org/details/discoveringmissi0000buck_k0z3/page/7/mode/1up?view=theater(28/09/2023).

CAMPEN, J.T. Van, St. Augustine Florida’s Colonial Capital,
<https://archive.org/details/staugustineflori00camp/page/22/mode/1up?view=heater> (21/05/2023).

Congregation of Priests of the Mission,
<https://www.newadvent.org/cathen/10357a.htm>(20/05/2023).

Congregation of the Sacred Hearts of Jesus and Mary,
<https://www.newadvent.org/cathen/13308a.htm>(20/05/2023).

EDGAR, Kathleen J., Susan E. Edgar, The Missions of California Mission San Diego de Alcala,
<https://archive.org/details/missionsandiegod0000edga/page/16/mode/1up?ref=ol&view=theater>(23/09/2023).

—, **The Missions of California Mission San Carlos Borromeo del Rio Carmelo,**
<https://archive.org/details/missionsancarlos0000edga/page/6/mode/1up?view=theater>(25/09/2023).

ENGELHARDT, Zephyrin, San Gabriel Mission And The Beginnings of Los Angeles,
<https://archive.org/details/sangabrielmissio00enge/page/35/mode/1up?ref=ol&view=theater>(27/09/2023).

Famous Explorers Jacques Cartier,
<https://archive.org/details/jacquescartier0000dona/page/n4/mode/1up?view=heater>(1/04/2023).

<https://kuran.diyenet.gov.tr/tefsir/Kehf-suresi/2169/29-ayet-tefsiri>(02/10/2023).

<https://www.newadvent.org/cathen/03052b.htm>(21/09/2023).

<https://www.papalencyclicals.net/nichol05/romanus-pontifex.htm> (04/09/2023).

<https://www.papalencyclicals.net/alex06/alex06inter.htm>(06/09/2023).

<https://archive.org/details/dominicansinearl0000unse/page/19/mode/1up?view=theater&q=1565> (01/06/2023).

HUIE, James A., History Of Christian Missions,

[https://archive.org/details/historychristia00huiegoog/page/n6/mode/1up?view=theater&q=francis\(03/06/2023\)](https://archive.org/details/historychristia00huiegoog/page/n6/mode/1up?view=theater&q=francis(03/06/2023)).

HURST, David Thomas, The Evolution of North American Indians,

[https://archive.org/details/preseminoleflori0000matt/page/n12/mode/1up?view=theater\(29/09/2023\)](https://archive.org/details/preseminoleflori0000matt/page/n12/mode/1up?view=theater(29/09/2023)).

JACKSON, Robert H., Edward Castillo, Indians Franciscans, and Spanish Colonization,

[https://archive.org/details/indiansfrancisca0000jack/page/11/mode/1up?view=theater\(23/09/2023\)](https://archive.org/details/indiansfrancisca0000jack/page/11/mode/1up?view=theater(23/09/2023)).

KALMAN, Bobbie , Greg Nickles, Spanish Missions,

[https://archive.org/details/spanishmissions0000kalm/page/4/mode/1up\(25/03/2023\)](https://archive.org/details/spanishmissions0000kalm/page/4/mode/1up(25/03/2023)).

KELLER, Albert Galloway, Colonization,

[https://archive.org/details/colonizationstudy00kell/page/121/mode/1up?ref=ol&view=theater\(22/03/2023\)](https://archive.org/details/colonizationstudy00kell/page/121/mode/1up?ref=ol&view=theater(22/03/2023)).

Les Rêcollets au Canada,

[https://archive.org/details/lesrecolletsauca0000unse/page/2/mode/1up?view=theater\(03/04/2023\)](https://archive.org/details/lesrecolletsauca0000unse/page/2/mode/1up?view=theater(03/04/2023)).

MULVEY, Mary Doris., French Catholic Missionaries In The Present United States(1604-1791),

[https://archive.org/details/frenchcatholicmi0000mulv/page/1/mode/1up?view=theater\(18/09/2023\)](https://archive.org/details/frenchcatholicmi0000mulv/page/1/mode/1up?view=theater(18/09/2023)).

NEILL, Stephen, Colonialism and Christian Missions,
[https://archive.org/details/colonialismchris00neil/page/11/mode/1up?view=theater\(13.02.2023\)](https://archive.org/details/colonialismchris00neil/page/11/mode/1up?view=theater(13.02.2023)).

NEWCOMB, Rexford, The Franciscan Mission Architecture Of Alta California,
[https://archive.org/details/franciscanmissio0000newc/page/n8/mode/1up?view=theater\(22/05/2023\)](https://archive.org/details/franciscanmissio0000newc/page/n8/mode/1up?view=theater(22/05/2023)).

Order of Friars Minor,

[https://www.newadvent.org/cathen/06281a.htm\(21/05/2023\)](https://www.newadvent.org/cathen/06281a.htm(21/05/2023)).

PARKMAN, Francis, France and England in North America,

[https://archive.org/details/jesuitsinnortham00park/page/44/mode/1up?ref=ol&view=theater\(06/10/2023\)](https://archive.org/details/jesuitsinnortham00park/page/44/mode/1up?ref=ol&view=theater(06/10/2023)).

POLZER, Charles W., Rules and Precepts of the Jesuit Missions of Northwestern New Spain,

[https://archive.org/details/rulespreceptsofj0000polz/page/41/mode/1up?view=theater\(01/10/2023\)](https://archive.org/details/rulespreceptsofj0000polz/page/41/mode/1up?view=theater(01/10/2023)).

Redemptorists,<https://www.newadvent.org/cathen/12683a.htm>(20/05/2023)

ROBINSON, Charles Henry, History Of Christian Missions,
<https://archive.org/details/historyofchristi014075mbp/page/n6/mode/1up?view=theater>(10/09/2023).

The Catholic Encyclopedia Volume Ten Mass- Newman,

<https://archive.org/details/V10CatholicEncyclopediaKOfC/page/386/mode/1up?view=theater&q=NEW+ENGLAND>(10.05.2023).

The Congregation of the Holy Ghost and of the Immaculate Heart of Mary,<https://www.newadvent.org/cathen/07416a.htm>(20/05/2023).

WEITZEL, Kelley G., The Timucua Indians,

<https://archive.org/details/timucuaindiansna0000weit/page/18/mode/1up?view=theater>(09/05/2023).

WINSLOW, Ola Elizabeth, John Eliot Apostle to the Indians,

<https://archive.org/details/johneliotapostle0000wins/page/161/mode/1up?view=theater&q=praying>(19/09/2023).